

naše planine

1-2

1988

Naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

THE JOURNAL OF THE ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA

Glavni i odgovorni urednik: prof. dr Željko Poljak. Urednički odbor: Nikola Aleksić, Darko Berljak, Vlado Božić, Krunoslav Milas, Željko Poljak, Ante Rukavina i Cvjetko Šoštarić.

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Preplata za 1988. g. 5000 dinara (za inozemstvo dvostruko). Pojedini broj 1000 dinara. Uplate slati na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za Naše planine i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kožarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufincira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

Godište 40 (80) Siječanj-Veljača 1988

Broj 1—2

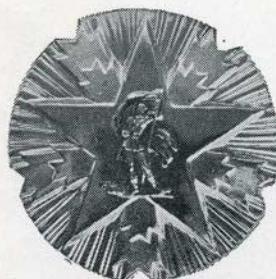
Volumen 40 (80) Januar-Februar 1988

No 1—2

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Č A J

Nikola Aleksić: Planinarski savez Hrvatske u 1987. godini	3
Darko Berljak i Željko Gobec: Planinarski savez Zagreba u 1987. godini	5
Daniel Vukušić: Na ugašenom ognjištu	7
Tomislav Đurić: Jure i Milan	9
Dr. Ante Rukavina: Oj, Bobiko, 'ladna grudo leda!	11
Petar Lučić-Roki: Tri ožujske bure	16
Mirjana Trošelj: Sklonište na Bjelolasici — spomenik planinarskoj nesobičnosti	18
Tomislav Pavlin: Crtica iz Žumberka	20
Miodrag Kovačević i Daniel Vincek: Krisitor (2024 m) u Prokletijama	23
Cvetin Ristanović: Jedan dan na Korabu	24
Uzeir Beširović: Jedno jutro u kanjonu Tare	27
Ante Juras: Nova saza od Šibenika do Promine	29
Lucijan Smokvina: Pseća pošta u planini	30
Duro Priljeva: Neo-planinari	31
Drago Šefer: Bosansko-hercegovački turistički klub	32
Andrija Srkoč: U potrazi za jednim pismom	34
Speleologija	37
Zaštita prirode	39
Alpinizam i ekspedicionizam	44
In memoriam	44
Planinarske kuće	47
Kamo na izlet	47
Publicistika	47
Vijesti	47

Planinarski savez Hrvatske odlikovan je 1974. godine Ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom

NA NASLOVNOJ STRANICI

U predvorju Žumberka

Foto: P. Lučić-Roki

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODIŠTE LXXX (XL)

UREDNIK

Dr. ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1988.

100 najvećih hrvatskih poduzetnika

U ovoj listi su uvršteni hrvatski poduzetnici, koji u poslovima i privredi u Hrvatskoj ili u inozemstvu ostvarili posebno značajne rezultate. Uvjet za uvrštenje je bilo da u poslovima i privredi u kojima se uključuju i strani poduzetnici, učestvuje, uključujući i vlasništvo, preko 50% hrvatskih poduzetnika. Za razliku od prethodnih godina, u ovom su izdanju uvršteni i neki strani poduzetnici, koji u Hrvatskoj imaju značajne interesante poslovne aktivnosti. U ovom izdanju su uvršteni i neki strani poduzetnici, koji u Hrvatskoj imaju značajne interesante poslovne aktivnosti. U ovom izdanju su uvršteni i neki strani poduzetnici, koji u Hrvatskoj imaju značajne interesante poslovne aktivnosti.

100 najvećih hrvatskih poduzetnika

U ovom izdanju su uvršteni i neki strani poduzetnici, koji u Hrvatskoj imaju značajne interesante poslovne aktivnosti.

UREDNIK

IZDAVAC DR. SELJKO ROTTAK

Prvi put na listi 100 najvećih hrvatskih poduzetnika	1
Predstavljanje	2
100 najvećih hrvatskih poduzetnika	3
1. Rednik	4
2. Rednik	5
3. Rednik	6
4. Rednik	7
5. Rednik	8
6. Rednik	9
7. Rednik	10
8. Rednik	11
9. Rednik	12
10. Rednik	13
11. Rednik	14
12. Rednik	15
13. Rednik	16
14. Rednik	17
15. Rednik	18
16. Rednik	19
17. Rednik	20
18. Rednik	21
19. Rednik	22
20. Rednik	23
21. Rednik	24
22. Rednik	25
23. Rednik	26
24. Rednik	27
25. Rednik	28
26. Rednik	29
27. Rednik	30
28. Rednik	31
29. Rednik	32
30. Rednik	33
31. Rednik	34
32. Rednik	35
33. Rednik	36
34. Rednik	37
35. Rednik	38
36. Rednik	39
37. Rednik	40
38. Rednik	41
39. Rednik	42
40. Rednik	43
41. Rednik	44
42. Rednik	45
43. Rednik	46
44. Rednik	47
45. Rednik	48
46. Rednik	49
47. Rednik	50
48. Rednik	51
49. Rednik	52
50. Rednik	53
51. Rednik	54
52. Rednik	55
53. Rednik	56
54. Rednik	57
55. Rednik	58
56. Rednik	59
57. Rednik	60
58. Rednik	61
59. Rednik	62
60. Rednik	63
61. Rednik	64
62. Rednik	65
63. Rednik	66
64. Rednik	67
65. Rednik	68
66. Rednik	69
67. Rednik	70
68. Rednik	71
69. Rednik	72
70. Rednik	73
71. Rednik	74
72. Rednik	75
73. Rednik	76
74. Rednik	77
75. Rednik	78
76. Rednik	79
77. Rednik	80
78. Rednik	81
79. Rednik	82
80. Rednik	83
81. Rednik	84
82. Rednik	85
83. Rednik	86
84. Rednik	87
85. Rednik	88
86. Rednik	89
87. Rednik	90
88. Rednik	91
89. Rednik	92
90. Rednik	93
91. Rednik	94
92. Rednik	95
93. Rednik	96
94. Rednik	97
95. Rednik	98
96. Rednik	99
97. Rednik	100

Na stranici 93. - 94. je objavljeno predstavljanje novog časopisa "Hrvatski poduzetnik".

Na stranici 95. - 96. je objavljeno predstavljanje novog časopisa "Hrvatski poduzetnik".

Na stranici 97. - 98. je objavljeno predstavljanje novog časopisa "Hrvatski poduzetnik".

Na stranici 99. - 100. je objavljeno predstavljanje novog časopisa "Hrvatski poduzetnik".

Planinarski savez Hrvatske u 1987. godini

Društva. U okviru PSH bilo je registrirano 130 planinarskih društava. Osnovana su dva nova i to »Monter« u Zagrebu i »Blagus« u Blaguši. Markice za tekuću godinu nisu podigla ova planinarska društva: »Gornje Vrapče«, »Jelence« iz Gerova, »Tulove grede« iz Obrovca i »Viševica« iz Bribira, a sa radom su prestala društva: »IKOM« i »Zvončić« iz Zagreba i »Plitvice«.

Članstvo. Na temelju prodanih članskih markica do kraja godine, u 1987. godini bilo je u Hrvatskoj ukupno 36 259 planinara, od čega 21 062 seniora, 7 088 omladinaca i 8 109 djece. To je u usporedbi s 1986. godinom pad od 103 člana (godinu prije pad je iznosio 527 članova).

Skupština. Najznačajnija aktivnost organa PSH bila je vezana za pripremu, održavanje i realizaciju zaključaka Izvanredne skupštine PSH održane dne 6. lipnja u Zagrebu. U tome su, osim organa PSH, kroz javnu raspravu sudjelovala planinarska društva i regionalni savezi (odbori), a u izradi Statuta još i Koordinacijski odbor za društvene organizacije i udruženja gradana SSRNH, te Republički sekretarijat za upravu i pravosude. Na Skupštini su doneseni ovi osnovni dokumenti planinarske organizacije u SRH: Statut PSH, Programske osnove, Srednjoročni plan razvoja, Kodeks planinarske etike, Pravilnik o radu Suda časti PSH, Pravilnik o upravljanju planinarskim objektima i skupštinski zaključci. Svi su dokumenti doneseni u prisutnosti Statutom predviđenog broja delegata, osim prilikom izbora organa PSH, kada je dio delegata već napustio Skupštinu. Kako bi PSH mogao redovno raditi, organi su ipak izabrani, s time da ih prva iduća skupština potvrdi ili izabere nove. Prilikom kandidiranja za članove Predsjedništva PSH vodilo se računa o odredbama »Društvenog dogovora o kadrovsкоj politici SSRNH«, o regionalnoj zastupljenosti, a za članove Predsjedništva predložen je veći broj kandidata od Statutom predviđenog, te po dva kandidata za predsjednika i potpredsjednika PSH.

Predsjedništvo PSH. U toku godine radio je u dva sastava. Do Izvanredne Skupštine brojilo je 29 članova i održalo pet sjednica. Osim obimnih pripremних radova za Skupštinu, razmatrana su aktualna pitanja iz rada organizacije i to: organizacijska, gospodarska, finansijska, stručna, te pitanja iz redovne djelatnosti PSH. Novo izabrano Predsjedništvo broji 15 članova (6 iz Zagreba i 9 izvan Zagreba). Održalo je pet sjednica i jednu zajedničku sjednicu s predsjedništvom PS Zagreba. Na prvoj sjednici izabrani su vršioci dužnosti, do prve redovne Skupštine, za predsjednika Vlado Mihaljević i za potpredsjednika Ivica Martinek. Na te-

melju provedenog javnog natječaja za tajnika PSH imenovan je Nikola Aleksić. Unatoč izmjeni većine članova, novoizabrano Predsjedništvo nastavilo je kontinuiranim radom. Prvenstveni zadatak bila je realizacija skupštinskih zaključaka, pa su tako pripremljeni, stampani i dostavljeni na realizaciju društвима i regionalnim odborima (savezima) svi usvojeni dokumenti. Pripremljeni su i prijedlozi pravilnika o radu Predsjedništva i komisija, te kućnog reda za planinarske objekte, koje treba usvojiti redovna skupština PSH. Na temelju dostavljene dokumentacije je Republički sekretarijat za upravu i pravosude prihvatio Statut PSH i registriroao PSH kao društvenu organizaciju. U skladu sa statutarnim odredbama, a na temelju konzultacija i prijedloga Komisije za organizacijsko-kadrovsku izgradnju imenovani su predsjednici i članovi komisija Predsjedništva PSH. Na održanim sjednicama rješavana su i ostala aktualna pitanja iz rada naše organizacije. Članovi Predsjedništva sudjelovali su na većim akcijama društava i regionalnih odbora (saveza) te održavali kontakte i suradnju s drugim organizacijama od kojih posebno treba navesti: SSRNH, RSIZ za fizičku kulturu, SFKH, PSJ, RŠTO, Lutriju Hrvatske i Nacionalni park Risnjak.

Propagandna i izdavačka djelatnost nastavljena je u skladu s donesenim planom i raspoloživim financijskim sredstvima. U toku godine izdana je knjiga »Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva«, autora dr. Željka Poljaka u 1000 primjeraka, »Planinarska pjesmarica« u 1000 primjeraka, Planinarsko turistička karta »Sjeverni i Srednji Velebit«, autora inž. Zlatka Smerkea u 5000 primjeraka, šest vrsta kolor razglednica s motivima Velebita, Veternice i Horvatovih stuba u ukupnoj tiraži od 50.000, članske iskaznice u tiraži od 25.000, a nastavljena je i izrada značaka serije Velebit za komercijalnu prodaju. Potrebno je napomenuti da ova djelatnost, osim propagandnog efekta, donosi PSH i financijska sredstva za djelomično pokriće redovnih troškova. Časopis »Naše planine« izlazi redovno u nakladi od 2600 primjeraka (broj pretplatnika je malo porastao) uz već standardnu problematiku. Zahvaljujući činjenici da urednik sve uredničke i tehničke poslove obavlja besplatno i da se ne isplaćuju suradnički honorari, te zahvaljujući financijskoj pomoći RSIZ-a za fizičku kulturu, časopis se i dalje financijski pokriva. Knjižnica PSH redovno radi i popunjava se dostupnim planinarskim publikacijama.

Gospodarska djelatnost. PSH direktno upravlja i održava 8 planinarskih objekata (5 domova i 3 skloništa) što predstavlja dodatno opterećenje u redovnoj djelatnosti, posebno radi osiguranja financijskih sredstava.

Tokom godine nastavljeni su, uz velike organizacijske i finansijske teškoće, radovi na sanaciji planinarskog doma na Risnjaku. Uz pomoć helikoptera JNA na dom je prebačeno oko 70 tona materijala i inventara, a prema projektu izgrađen je aneks (ulazni dio sa skloništem, prostor za sanitarni čvor i spremište). Nažalost, zbog tehničkih i finansijskih teškoća planirana adaptacija nije završena. Zahvaljujući pojedinim članovima Koordinacijskog odbora za obnovu doma, te pojedinim radnim i društveno-političkim organizacijama, prikupljeno je sredstava da se u potpunosti pokriju ovogodišnji troškovi. S upravom Nacionalnog parka Risnjak postignut je načelni sporazum o preuzimanju obaveze dovršenja adaptacije doma (uz pomoć PSH) i daljnje upravljanja. U planinarskom domu na Zavižanu saniran je strop u kuhinji, presložen kamin u blagovaonici, olicene neke prostorije i popunjeno dio inventara, a u skloništu na Alanu organizirano je dežurstvo u toku ljetnih mjeseci. Planinarska kuća u Žumberku predana je na upravljanje PD »Monter« iz Zagreba.

Vezni putevi i transverzale. U nadležnosti PSH nalaze se dvije planinarske transverzale i to »Po planinama SRH« i »Velebitski planinarski put«. U toku godine dodijeljen je 31 spomen-znak »Po planinama SRH« (ukupno do sada 588) i 75 spomen-znakova VPP (ukupno do sada 1778). PSH redovno se brine za popunu nestalih žigova na pojedinim KT, za obnavljanje markacija na pojedinim dijelovima trase »VPP« i za izdavanje spomen-znakova.

Komisija za vodiče koordinira rad Stanica vodiča Zagreb, Rijeka, Zadar, Split i Makarska. U programu je osnivanje novih stanica na području Istre, Like, Slavonije i Zagorja. Značajan je bio rad na školovanju i usavršavanju vodičkih kadrova, te rad instruktora vodiča u planinarskim školama koje organiziraju planinarska društva. Od značajnijih akcija valja spomenuti zimske vježbe u Samoborskem gorju, seminar za vodiče društvenih izleta za zagrebačku regiju (32 sudionika), ljetnu školu vodiča na Vršiću (36 sudionika i 5 instruktora), Zbor vodiča u Sincu — Lika (56 sudionika) i ispite za »Vodič ljetnih pohoda« u Samoborskem gorju.

Komisija za orijentaciju organizirala je seminar za organizatore orijentacije s 50 polaznika, u okviru natjecanja »Kup oslobođenja Zagreba« održan je prvi susret reprezentacije Hrvatske i Srbije (reprezentacija SRH bila je uspješnija), a s PD »Rade Končar« organizirano je ekipno prvenstvo PSH na Glavici. Tri najbolje plasirane ekipe s ovog natjecanja sudjelovale su na orijentacijskom prvenstvu PSJ na Fruškoj gori, gdje je PSH u ukupnom plasmanu osvojio prvo mjesto.

U okolini Ivanićgrada održano je natjecanje »Kup Jugoslavije«, te tromeč Austria — Italija — Jugoslavija s više od 400 sudionika.

Komisija je provela bodovanje za orijentacijsku ligu SRH za 8 kategorija kroz 14 natjecanja u toku godine. Umnožen je adresar društava i pojedinaca za SRH, SFRJ i inozemstvo.

Komisija za speleologiju koordinira rad 12 speleoloških odsjeka. Organizirala je Zbor planinar speleologa u Zagrebu, Savjetovanje o primjeni elektronskih računala u speleologiji u Zagrebu, sastanak Koordinacijske komisije za speleologiju PSJ na Glavici i Speleološko veće u Zagrebu. Predstavnici Komisije sudjelovali su na simpoziju »Čovjek i krš« u Trebinju, na Kongresu o spašavanju u Italiji, na Zboru bosansko-hercegovačkih speleologa u Sarajevu i na sjednici predsjedništva Saveza speleologa Jugoslavije. Na području školovanja kadrova organiziran je republički seminar o mjerenu i crtanju speleoloških objekata u Rovanjskoj i sastanak Potkomisije za speleološko obrazovanje SSJ. Održani su ispit za naslov speleologa, na kojima je 6 pripravnika steklo naslov. Održani su i ispit za speleologe iz Crne Gore (položila su tri pripravnika). Predstavnici komisije sudjelovali su i na ispitima za speleologe u SR Sloveniji i SR Srbiji. Nadalje, organizirana su redovna dežurstva u Veternici, izrađen speleološki adresar, postavljena izložba u prostorijama PSH i pružena pomoć u održavanju speleološkog logora u Štirovači.

Komisija za gorsku službu spašavanja koordinira rad 12 stanica. Održan je seminar za zimsko spašavanje za Stanice GSS Ogulin i Karlovac i ispit za naslov »Gorski spasavalac« (stekla su ga tri pripravnika), te organizirano dežurstvo za vrijeme Prvovibanskog skupa alpinista u Paklenici. Tokom godine kompletirano je terensko vozilo za spašavanje »Lada Niva«. U okviru službe izvršene su tri velike akcije spašavanja i to na Biokovu, Bjelolasici i Matić-poljani.

Komisija za alpinizam koordinira rad 7 alpinističkih odsjeka na području SRH. Uspešno je i ove godine organiziran Prvovibanski skup alpinista u Paklenici na kojem je sudjelovalo preko 1500 penjača iz skoro svih republika i pokrajina, te iz inozemstva. U kolovozu održan je na području Mont Blanca republički ledenjački tečaj za 30 alpinista i pripravnika.

Komisija je bila nosilac ovogodišnje razmjene alpinista SSSR-a i Jugoslavije. U toku mjeseca srpnja grupa od 15 članova (9 iz SRH) boravila je u području Tjan Šana gdje su izveli niz kvalitetnih i prvenstvenih uspona. Alpinist iz SSSR-a boravili su u rujnu, u našoj organizaciji, u Jugoslaviji i to u Jablancu i Paklenici. Predstavnik komisije sudjelovao je u ime PSJ na sjednici potkomisije UIAA za slobodno penjanje u Francuskoj, te izabran za njenog člana.

Komisija za školovanje kadrova nastavila je s evidentiranjem i verifikacijom planinar-

skih škola što ih organiziraju pojedina društva, te s izdavanjem diploma za završene polaznike.

Komisija za zaštitu prirode surađivala je sa Savjetom za zaštitu prirode SRH, Republičkim zavodom za zaštitu prirode i pojedinim upravama nacionalnih parkova. Društвima

su pravovremeno upućivane sugestije i smjernice o zaštiti planinske prirode.

Komisija za omladinu organizirala je kao i svake godine planinsko-skijaški pohod u okviru »Memorijala 26 smrznutih partizana« od Jasenka do Tuka. Sudjelovalo je oko 200 planinara.

Planinarski savez Zagreba u 1987. godini

Sadržaj rada našeg Saveza je koordinacija između planinarskih društava na području grada Zagreba. To je vrlo apstraktna definicija i nije nimalo jednostavno pronaći puteve koji će biti efikasni i korisni za pojedina planinarska društva i za planinarstvo u Zagrebu u cjelini. Treba spomenuti da je koncentracija društava i članova u Zagrebu, zajedno s Ljubljonom, najveća u našoj zemlji.

Današnji društveno-ekonomski trenutak i u cjelini tradicionalno orientirana planinarska organizacija, koja zbog toga nikako da izbore mjesto koje joj u našem društvu pripada, najznačajnije su teškoće koje nas sprečavaju u našem radu.

Nekoliko godina tražili smo svoj put u takvim uvjetima i napokon uvidjeli da možemo postići i nadprosječne rezultate samo specifičnim pristupom. Analizirali smo koje su nam aktivnosti toliko perspektivne da u kratkom roku mogu postići visoku kvalitetu i sve smo snage usmjerili na njih nekoliko. Planirali smo da s nekoliko atraktivnih i vrhunskih akcija skrenemo pažnju na sebe i da s pozicija postignutih rezultata djelujemo na društvenu verifikaciju naše sveukupne aktivnosti. Istodobno će na taj način i ostali dijelovi naše organizacije dobivati recepte i modele za svoju djelatnost, a sve to zajedno automatski djeluje i na porast članstva koji je sigurno ovisan o postizavanju dobrih rezultata. Sve ovo ističemo zato, što bi se površnim gledanjem moglo steći dojam kako naš Savez forsira nekoliko društava u gradu, odnosno da se bavi isključivo s nekoliko specijalnosti, zanemarujući ostale.

Danas možemo reći da se taj put pokazao ispravnim. Neke djelatnosti našeg Saveza postigle su razinu koja je do nedavno za mnoge bila neshvatljiva i nedostižna u planinarskoj organizaciji. Tu posebno mislimo na zagrebački ekspedicionalizam, jer je nakon treće uzastopne godine organiziranja zagrebačkih ekspedicija, koje su sve ispenjale prvenstvene smjerove u svjetskim alpinističkim problemima, ime Zagreba već postalo poznato u svjetskim mjerilima i s dužnim se poštovanjem spominje u najznačajnijim alpinističko-planinarskim publikacijama, kao što su Bergsteiger, Mountain i American Alpine Journal. Na adresu našeg Saveza stižu molbe ne samo od tih revija i raznih godišnjaka, nego i od

mnogih drugih, da im pošaljemo detaljnije informacije, slike, skice, i daljnje planove.

No, bilo je i drugih aktivnosti s kojima smo također vrlo zadovoljni, pa podimo redom. Prijе svega, svojim najvažnijim zadatkom smatramo rad u Odboru za Medvednicu, odnosno u našoj Gospodarskoj komisiji, radi investicijskog održavanja domova na Medvednici, jer su ti objekti važni ne samo za planinare nego i za ostale građane ovog grada. Kvalitetno i pravovremeno obavljanje tih radova sigurno direktno utječe i na odnos društvene sredine prema Savezu i prema planinarstvu u širem smislu. Do sada smo uređili, u okviru sredstva i mogućnosti, domove Runolist, Puntjarku, Kamene Svatore, Grafićar, Risnjak, Lipu i spilju Veternicu. Prošle smo godine s 12,500.000 din., što je vrijednost desetka kvadrata nekog stana u Zagrebu, sanirali krov na Runolistu, uređili putokaze i puteve na Medvednici te počeli radove u domu na Lipi.

Orientacijskom sportu dajemo maksimalnu podršku i on si je pronalaženjem vlastitog puta razvoja riješio mnoge brige koje opterećuju ostale planinarske specijalnosti. Održano je 16 orientacijskih takmičenja za Hrvatsku ligu, na prvenstvu države našu Republiku su zastupale tri ekipe iz zagrebačkih društava, a ujedno imamo i pet republičkih prvaka u raznim kategorijama.

Za Gorsku službu spasavanja, Stanica Zagreb, osigurana su sredstva koja omogućavaju spašiocima da dežuraju na Sljemenu kroz cijelu skijašku sezonu, a osim toga osigurane su prostorije u Žičari i Tomislavovom domu, te je kupljen kontejner koji se može seliti po potrebi.

Vodići su svoju djelatnost ove godine obogatili novim programima, a sve njihove akcije zaslužuju najvišu ocjenu, od vođenja izleta za građanstvo, angažiranja u organizaciji na Sljemenskim stazama drugarstva na Dan borca, dežurstva na Sljemenu u kućici ispod tornja gdje se prodaje propagandni materijal našeg Saveza, vodstva na izletima za »Partizan« Trešnjavka, organiziranje škole skijanja u Brunicu u Italiji za preko sto polaznika, pa do najznačajnije akcije »Zagrepčani na Triglav«, gdje je zagrebačka Stanica vodila ove godine sa 30 svojih članova sigurno dovela 260 ljudi na najviši vrh Jugoslavije.

Treba posebno spomenuti da su među njima bili članovi svih 36 zagrebačkih društava, zatim članovi iz pet društava izvan Zagreba i iz jednoga izvan naše Republike. Propaganda je aktivnost za koju smatramo da maksimalno mora pratiti sve naše akcije, a istovremeno otvarati prostore i za naše ostale djelatnosti. Zato smo tiskali džepni kalendar Saveza, izdali poster 3. ZAHE, organizirali dva predavanja u velikoj dvorani »Lisinski« (početkom godine o Ama Dablamu, a na Dan dvorane 27. 12. 1987. o svim dosadašnjim ekspedicijama u Himalaji na kojima su sudjelovali Zagrepčani). U veljači 1988. u »Lisinskom« se održava velika priredba o 4. ZAHE. Naša je prisutnost na TV i radio programima sve učestalija, a u dnevnim novinama i časopisima može se reći da je ove godine objavljeno o našim akcijama više nego sve dosada zajedno o planinarstvu. Djelić toga može se vidjeti na izložbi uređenoj u Društvenom domu PSH u Zagrebu.

Od ostalih djelatnosti treba svakako spomenuti angažiranje velikog broja naših članova u pripremi i izvedbi Univerzijade, a posebnu smo čast imali kada je desetak naših alpinista i vodiča prenijelo plamen Univerzijade od Zagrebačkog sveučilišta do Stadiona Dinamo prilikom svečanog otvaranja.

Delegaciju Saveza i sve članove 4. ZAHE primio je prije puta u Nepal predsjednik Sabora dr. Andelko Runjić, a nakon ekspedicije primljeni su u Republičkom komitetu za fiziku kulturu.

I na kraju nekoliko riječi o organizaciji posljednje himalajske ekspedicije. Bez i jednog dinara pomoći onih foruma koji bi trebali dati više od moralne podrške, Savez je putem radova na visokim objektima, sponsorstvom i vlastitim sudjelovanjem članova, u današnjoj situaciji skupio preko 30.000 dolara, sve

pripremio i organizirao za samo četiri mjeseca. Ekspedicija je otišla u Himalaje, popela se na drugi vrh po visini na našoj planeti koji još nije bio osvojen, što je ujedno i najviši vrh koji su ikada po prvi put osvojili Jugoslaveni, a o kvaliteti tog uspona dovoljno govori činjenica da je od 55 ekspedicija ove sezone u Nepalu uspjelo samo njih 14, od čega dvije nakon pogoršanja vremena, među njima i naša. Naš uspon proglašen je najkvalitetnijim ove sezone u Nepalu.

Zgodno je spomenuti da su priznanja za taj uspjeh veća i brojnija iz Slovenije i iz inozemstva nego iz naše sredine.

Planovi za 1988. godinu. Gospodarska komisija, orijentacija, vodiči, propaganda, te alpinizam i dalje će imati prioritet za svoje akcije. Ostale aktivnosti pokušat ćemo inicirati i skustvima tih specijalnosti, a istovremeno i finansijski pomoći iz sredstava od visinskih radova. To se posebno odnosi na nabavu opreme, financiranje škola, tečajeva i važnijih akcija. Od međunarodnih djelatnosti alpinizam već ima gotov program:

1. U suradnji s Nepalsko-jugoslavenskim klubom prijateljstva, Večernjim listom i Muzejskim prostorom izložba »tanki« (tibetanskih svetih slika) u Zagrebu.

2. Trekking u planine Istočne Afrike (Kenya i Kilimandžaro).

3. Pohod slobodnih penjača u stijenu El Capitena u SAD (Yosemite u Kaliforniji).

4. Razmjena naših alpinista i Sherpa (Kathmandu—Zagreb), odnosno škola skijanja za Sherpe u Jugoslaviji, a besplatne ekspedicije u Nepalu za naše članove.

5. Izviđanje u području sjeveroistočne stijene Mt. Everesta u Tibetu u sklopu priprema za 5. ZAHE u 1989. godini, čiji je cilj prvenstveni smjer u Everestu s kineske strane.

PSH — DRUŠTVENA ORGANIZACIJA

Planinarski savez Hrvatske je odnedavno dobio status društvene organizacije. Rješenjem Republičkog sekretarijata za pravosuđe i upravu br. UP/I-04-IV/1-15/123-5-1987. od 19. listopada 1987. upisan je u Registar saveza i drugih oblika udruživanja društvenih organizacija SRH. Istim je rješenjem utvrđeno da je Statut donesen na Skupštini PSH 6. lipnja 1987. u skladu s odredbama Zakona o društvenim organizacijama i udruženjima građana. Inače, do donošenja ovog Zakona su PSH i planinarska društva imali status udruženja građana. Planinarska društva i regionalni savezi (odbori) morat će u najskorije vrijeme održati skupštine i uskladiti svoje statute sa Statutom PSH (čl. 95 Statuta PSH).

Na ugašenom ognjištu

DANIJEL VUKUŠIĆ

JABLAC

Sunčan i topao dan kasnoga ljeta. Nad cijelom Velebitom tišina i muk. Nigdje uokolo ništa nadomak vida i sluha, osim pustoši i titranja sunca nad dolinama, što uvećava i steže naleglu tišinu. Šume su još zelene, ali se tu i tamo zamjećuju poneke krpice žute boje, nagovještavajući skori dolazak jeseni. Sve se rjede oglašavaju ptice i kukci, ali se na prostranim čistinama često vide jastrebovi kako sjede na povećem kamenju vrebajući na brojne poletarce.

Vrućina je popustila, iz šuma dopire ugodna svježina. Vikendaši zatvorile vrata svojih vikendica, ostavivši ih da tihe i puste čekaju na slučajni izlet iz grada ili slijedeće ljeto, kada će se iz njihovih dimnjaka opet izviti sivi oblačići dima raspršujući se zelenom dolinom. I planinari sve rjeđe krstare planinom. Lagani povjetarci šuljaju se izmed stabala šapćući poput tiha razgovora. Poneki dan zaurla i jak vjetar, a zatim opet zasja sunce i zablistaju rose. Dani su još dosta dugi, ali ih kratimo češćim izletima, rijetko susrećući ponekog planinara. Odavna je prošlo podne i sunce se u punom sjaju počinje nagnjati prema zapadu. Ja i Anka sami smo na širokim prostranstvima velebitskih visova. Sjedimo pred svojom kućom na Mirevu. Anka je zamišljena i djeluje tugaljivo, oborena pogleda prema zemlji. Odjednom, kao da se nečega sjeti, pa tiho i kao za sebe prozbori:

— Idem prošetati do Alan.

— Zašto sad na Alan? — upitam je, tek da odgovorim.

— Pa eto, kao da sam nešto propustila. Ti ostani i odmaraj, jer dosta smo se nakrstarili ovih dana. Ja ču malo prošetati i vratit ču se brzo.

Nisam je pokušao spriječiti niti je što pitao, jer sam znao da je tamo vuku davne uspomene, sjećanja na bezbrižno djetinjstvo i veselu mladost za ljetnih boravaka što ih je tamo provela davno minulih ljeta.

Ona se uputi cestom, a ja joj dobacim:

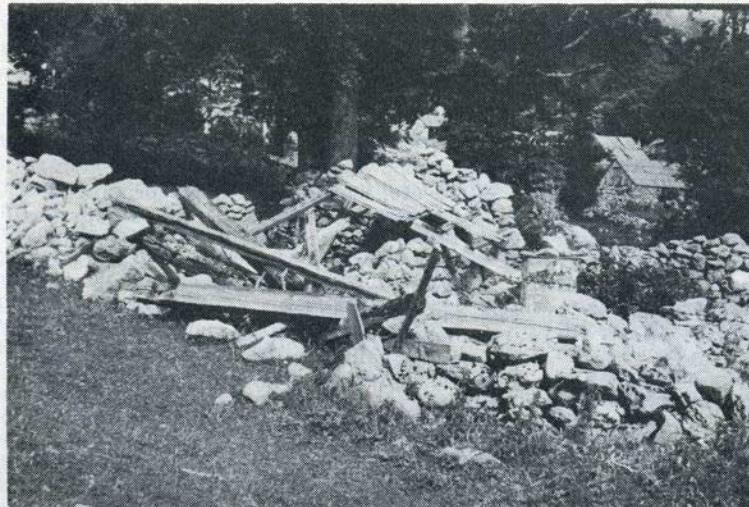
— Možda i ja došetam do Alana.

Ostao sam sjedeći pred kućom, posve osamljen i okružen tišinom. Pogled mi je kružio okolnim vrhovima, a potom su i mene zao-kupila sjećanja na minula vremena bezbrižnosti i mladenačke veselosti. Sjećanja se sada pretakaše u more tuge što potiče osamljenošć i tišinu, a u njoj se kao eho ponavljaju davno minuli trenuci. Ptičice su skakutale po cesti i drveću, a drugo se ništa nije vidjelo ni čulo. Sunce je titralo uvećavajući tišinu tako da sam mogao čuti otkucaje srca u grudima. Nakon poduljeg snatrenja ustanem, uzmem lagani sjekiricu koja mi služi za poštanjanje i prosijecanje, te krenem cestom prema Alanu. Na Kosici zastanem i dalekozorom razgledam okolinu. Sve je pusto, nigdje nikoga i ničega, dok ne zapazi Anku kako sjedi na ogradnom zidu ispred porušene kuće. Dolje duboko u daljini bljeskalo se more pri odsjaju sunca, a uokolo su stršili suncem obasjani vrhovi, tihi i pusti, kao da čekaju i pitaju kad će se na njihovim proplancima pojavit nekadašnja bujnost života. S nestankom žitelja nestade i divljači,

Sklonište na Alanu uz cestu za Mirevu

Foto: D. Đurović

Ruševna kuća na Alanu

Foto: D. Đurović

potamaniše je bezobzirni krivolovci ne štedeći ni ptica te time nagrđiše i uništiše čari ove lijepe i najveće naše planine. I dok mi je turoban pogled kružio vrhovima, iznad mene su zagraktala dva gavrana leteći od Zečjaka prema Alančiću i tako na trenutak poremetili sveopću tišinu. Ova dva gavrana već godinama prelijeve dolinu Mireva od juga prema sjeveru i obratno, ali se, izgleda, ne množe. Možda i oni plaćaju svoj danak kao i ostala fauna. Poslije nekog vremena usmjerim put Alanu klateći se izrovanom cestom, koja više sliči bujičnom koritu nego prometnici. Stigavši do planinarskog doma, obidem kuhinju i neke prostorije. U kuhinji je sve čisto i na svom mjestu: štednjak, stolovi, klupe, a u kredencu najnužnije potrepštine za kuhanje, dok je na katu nekoliko kreveta s posteljinom. Dom tih i pust, jer nema planinara, a domar Ante je prije desetak dana napustio Alan i otputovao u Zagreb. Okrenem se, pritvorim za sobom vrata i produžim dalje. Gazio sam starim putem izmed porušenih bivših nastamba, kroz visoku travu, dok ne izbih na proplanak u blizini ruševine nekadašnje kuće Ankinih roditelja. Zatečem je oslonjenu na dijelu postojećeg zida, gdje izgubljeno gleda nekamo u daljine. Zapazila me tek kad sam joj prišao posve blizu. Pogledala me zaplakanim očiju ne rekavši ni rijeći. Rijeći i nisu bile potrebne, govorile su suze i kretnje. Suze teže od planina kojima se krećemo, a tuga šira i dublja od širine i dubine mora, koje se daleko na zapadu zrcalilo u odrazu sunca. Oboje smo utonuli u duboko razmišljanje i neku blisku nam tugu. Velebit još uvijek isti, lijep i privlačan, ali tih i pust. Krošnje starih bukava nadvijaju se nad opustjelim ruševinama, kao da plaču nad sudbinom porušenog doma i gubitkom onih koji se odmaraju u debeloj hladovini pod njihovim bujnim granama. Za svagda utihnuće pjesme, dozivi i povici, a

ostadoše samo tužne uspomene, koje ne blijede ni tijekom dugih desetljeća.

Iza poduze stanke prošapćem:

— Hajde Anka! Moramo prihvati stanje kakvo jest, jer se ono ne da mijenjati.

Anka se prene i korakne do cisterne.

— Gle kako je cisterna zarasla u grmlje, a skoro je puna vode — prozbori tiho,agnane se preko porušena zida, pogleda u unutrašnjost razvaline i tugaljivo nastavi:

— Ovdje je bilo ognjište, a sada gromaća — pokaze rukom — tamo ležaji, a ono onamo mala cisterna za hlađenje piva. Znaš da smo tu prije rata imali gostionicu i malu trgovinu s najpotrebnijim stvarima. Tu se jelo, pilo i pjevalo. Nas je bilo, uz roditelje, šest sestara i tri brata. Kao djeca smo se bezbržno igrali, a kao djevojke i momci zabavljali i pjevali, a često i lješkarili na travi u hladu pod ovim bukvama. Sjećaš li se koliko smo se puta i nas dvoje ovdje susreli, a što sad vidim? Ugasio i porušeno ognjište, s kojega me nekad obavijala ugodna topolina.

Anka skrenu pogled prema cisterni kao da kani još nešto reći. Ja se prihvatom sjekirice i posjećem stabalca koja tijekom godina iznikoše i narastoše, zatvorivši prilaze bivšoj kući, štali i cisterni. Ona me zahvalno pogleda i nastavi:

— Sad se može lakše prići do ruševina, jer iako se tu nema što učiniti, ovamo me nešto moćno privlači.

— Da — rekoh — sve je minulo, a nama sijedim i onemoćalim starcima ostade u dio da poput aveti lutamo ovim prostranstvima, krčimo puteve do razvalina i živimo u trencima prošlosti.

Bez riječi sjedili smo na suhozidu kućnog dvorišta upirući poglede na more i okolinu. Sjedili smo dugo i šutjeli, obuzeti nekim ne-

određenim razmišljanjem ne smogavši riječi kojom bismo prekinuli šutnju.

Dolje daleko prema zapadu nizali su se otoci u blještavilu sunca i mora. Trgnem se napokon iz snatrenja, ustanem i promrsim:

— Skoro će noć. Idemo!

Anka ustane, a potom polagano krenemo. Prolazeći iznad ruševina, svrnom pogled na ogradni zid i na zaravanak do njega gdje se za ljetnih noći često plesalo, a na zidu bi sjedili momci i djevojke, ponekad pjevajući do kasno u noć. Pjesme se razlijegaše prostorijom, te bi ponekad izmamile i starije žitelje. Oni bi ustajali iz postelja i sa suzom u oku slušali ugodne tugaljive pjesme. Produžili smo dalje između ruševina bivših nastamba zarašlih u grmlje i travu. Izišavši na cestu u laganoj šetnji vratisimo se kući. Prolazeći ispred planinarskog doma, letimljeno skrenem pogled na zatvorena vrata i prozore, koji svojom tišinom i prazninom djeluju tako odbojno i tužno. Hodali smo poštapajući se i šuteći kao da smo sve rekli.

Stigavši na prijevoj Kosicu zastanemo kod spomenika »Alanskom Partizanskom Odredu« i zagledamo se preko doline Mireva u vrhove, a zatim skrenemo pogled na zapad gdje je sunčev krug svojom polovinom već uronio daleko iza morskih prostranstava. Iznad nas su opet zagraktala ona dva gavrana, koji se na plavetnulu neba vidješe kao dva crna križa. Vraćali su se prema Šošinu vrhu na noćiste. Široka dolina Mireva, opasana šumama, već je uranjala u prozirnu sjenu večeri, dok su dalje preko doline samo visoke vrhove milovale zlatnocrvene zrake sunca. Još smo neko vrijeme gledali u dolinu i na rubove šume, ne bismo li ugledali koje grlo divljači, ali nigdje ništa! Sunce je

već zašlo, a dolina se tiha i pusta lagano zaogrtala prvim sumrakom.

Krenuli smo prema kući i dok smo naložili vratu i počeli pripremati večeru, već je pala blaga, planinska noć. Nastupio je posvemašni muk. Sjeo sam pred kućom i zagledao se prema Plješivici. Mjesečev se srp sjevernim rubom Plješivice naginja prema zapadu, a pratila ga je večernja sjajna zvijezda objesena ispod mjeseca poput privjeska. Dok sam još tako sjedio, mjesečev je srp nestao s obzora, a cijela se krajina ovila koprenom tamne noći, stežući još više sumornu tišinu. Samo ju je jedva čujno remetio lagani špat šume. Anka me trgnu iz snatrenja pozivom na večeru. Večerali smo za stolom uz petrolejku, izmjenivši tek po koju riječ. Anka kao za sebe tiho progovori:

— Večeras smo zbilja osamljeni. Susjeda nema nadaleko uokrug.

— Da — odgovorim. — Najблиži su nam radnici u Štirovači, jedanaest kilometara daleko. Na Zavižan do meteorologa je pet sati hoda. Na Borovačkom podu i Starčević podu još je nekoliko starih osoba, koje uglavnom osamljeno provode teške dane, dok stazom prema jugu nema nikoga sve do Oštarija.

Anka uzdahne i doda:

— Zbilja smo ovih dana osamljeni, ali će za prvi vikend možda ipak netko doći. Ovdje je još uvijek ljepše nego u Podgorju.

Poslije večere smo sjedili do kasno u noć i razgovarali uz pucketanje vatre u kaminu. Ponekad bi na šimlati krov kuće pala po koja sjemenka bukve, što je rušije puhovi s krošanja. Vrijeme neumoljivo odnese još jedan tužni, ali lijepi, rujanski dan, kakav se samo na visovima planina može doživjeti.

Jure i Milan

Susret s velebitskim domarima

TOMISLAV ĐURIĆ

ZAGREB

Od malobrojnih stalnih velebitskih domara spomenut ćemo u ovoj bilješci dvojicu — jednog s kojim se oprاشtamo i s drugim koji se tek prihvatio toga odgovornog posla. To su Jure Brkljačić, domar u skloništu PSH u Baškim Oštarijama, i Milan Prpić, domar u domu PD »Industrogadnja« u Ravnom Dabru.

U 1988. godini navršit će se točno 20 godina otkako je Jure Brkljačić iz Zagreba, a rodom iz Baških Oštarija, bio voljan ustupiti PSH na korištenje svoju kuću u Baškim Oštarijama, nasuprot oštarijskoj školi, a tik uz cestu koja vodi u unutrašnjost ovoga dijela Velebita, prema Stupačinovu i Premužićevu stazi. Poslije je Jurina kuća adap-

tirana i privredna planinarskoj namjeni, tako da je postala jedna od glavnih odmorilišnih točaka na Velebitskom planinarskom putu. Osim zastanka na transverzali, u Oštarijama moguća je i opskrba u obližnjoj trgovini za one koji nastavljaju put k južnom Velebitu, a i prilika je da se »skokne« do mora u susjedni Karlobag na kupanje. Otvaranjem planinarskog puta »Velebno« 1948. godine, postala je Jurina kuća i središte za one koji obilaze ovaj put, a posljednjih godina sve je bilo više i planinara koji su tu provodili i dio svojeg godišnjeg odmora. Kako Jure ovog ljeta zatvara svoju kuću zapitali smo ga što može reći o svojim dugogodišnjim susretima s planinarima.

Jure Brkljačić, domar na Baškim Oštarijama

Foto: T. Đurić

— Kroz moju kuću prošlo je na tisuće planinara u ovih dvadesetak godina, kaže Jure. I o većini mogu reći sve najbolje. Bilo je i onih koji se nisu previše držali planinarske etike, ali to je bila manjina. Vjerujem da takvima nisam, zbog svoje strogoće u održavanju reda i ponašanja, ostao u dobrom sjećanju, ali što se može. Život ima svoje lijepe i ružne strane. Ponosan sam, što je većina rekla i u ovim knjigama zapisaala najpovoljnije dojmove o boravku u mojoj kući i mojem ponašanju. Među brojnim dojmovima istaknuo bih posebno povoljne riječi koje je upisao dr. Željko Poljak, kada je bio na dužnosti predsjednika PSH i koji je objektivno mogao ocijeniti složenost i osjetljivost »radnog mjeseta« domara u veoma prolaznom, ali i skučenom planinarskom domu. Ujedno mi je ovo prilikda da se svim planinarama koji su me upoznali i proveli kod mene svoje planinarske dane i noći zahvalim na razumijevanju i povjerenju, kao i PSH koji me je u našem zajedničkom poslu podržavao, rekao je na kraju Jure.

I dok je tako završila jedna karijera u služenju planinarskoj misli i organizaciji, u blizini Baških Oštarija, u planinarskom domu »Industrogradnje« u Ravnom Dabru, započeo je sa sličnim poslom Milan Prpić iz obližnjeg Kučista kraj Ledenika. On je početkom 1987. godine stupio u radni odnos s »Industrogradnjom« i preuzeo svu brigu

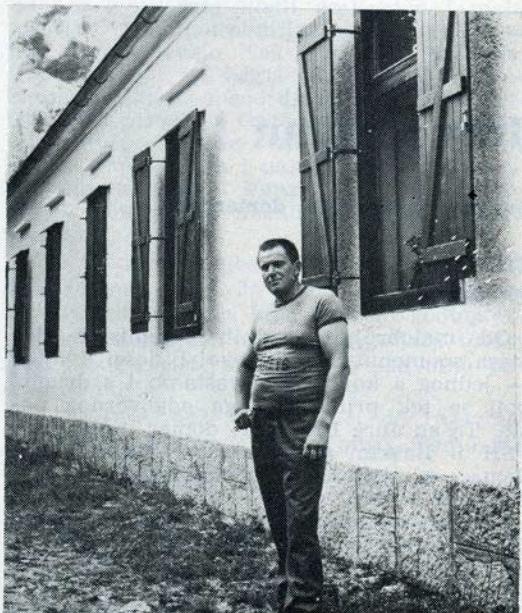
oko novouređenog doma u staroj školi u Ravnom Dabru.

Zatekli smo ga ljetos u trenutku kada je sâm-samcat iznosio kubike i kubike zemlje s tavana stare škole (prije je služila za stropnu izolaciju) koji bi se trebao u 1988. godini urediti za skupne ležajeve. Naš razgovor bio je za njega kratak predah. S ponosom nam je pokazao dom, a posebno vrlo bogatu smočnicu s hranom i pićem, te urednu i komfornu spavaonicu, što je jedan od osnovnih preduvjeta za suvremenih planinarskih domova.

— U »mojem« domu planinari se moraju osjećati ugodno i udobno, kaže Milan. Međutim, kako je dom bez prikladne poštanske komunikacije, najbolje je da mi planinari pišu kući kada namjeravaju naići u Ravni Dabar. Ja sam ovdje obavezno od petka do nedjelje, znači puni vikend, a navrćam i srijedom i četvrtkom kada dopremam potrebnu robu. Najprije automobilom od Oštarija do Dabarske kose, a potom na konju ili na svojim ledima. Tada se može dogoditi da se mimođem s planinarama. Stoga zapišite moju adresu i ja ću biti uvijek spreman da dočekam skupinu ili pojedince u bilo koje doba tjedna i godine.

Svojom neposrednošću i urednošću Milan i dom »Industrogradnje« ostavili su izvanredno dobar dojam.

Zapisasmo i njegovu adresu: Milan Prpić, Kučista 10, 51288 Karlobag.

Milan Prpić, domar »Industrogradnje« na Ravnom Dabru

Foto: T. Đurić

Oj, Bobiko, ladna grudo leda!

Dr. ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

Posljednja kuća na putu prema visinskim predjelima ovog dijela planine ona je Darka Mataka u Račabuši. Ona je danas jedina i naseljena, i to samo preko ljeta, kad Darko i njegova žena dogone ovamo iz Krčevine istočno od Ljubotića svoju stoku da je lakše prehrane za ljetne suše. Bilo je ovdje nekad stalno naselje s nekoliko kuća, ali su se žitelji već davno spustili u niže predjеле. Neki su se uputili i u daleki svijet, ostavili svoja brda, pa su kuće opustjeli. Kako su odlazili od kuća i oni iz nižih predjela, bilo je onda dosta paše i vode za sve. Ali Darko nije propuštao nijedno ljeto da ne navrati ovamo. Pa i onda kad je bio u radnom odnosu i s njim stekao malu mirovinu i veliku invalidnost, i onda je njegova obitelj dolazila, a on navraćao za njom kad nije bio po bolnicama i gradilištima.

— Recite, Darko, kako to da su vam još u ona davna vremena dali takvo gospodsko ime?

— E, i meni je to dugo bilo čudno, ali radio sam se iza više sestara, donijela me kasno ptica roda, kako to naši ovdje kažu, i, kako su mi se sestre jako radovale govorile su da sam im došao kao dar s neba za igru i zabavu te tako ja ostade Darko.

— A kako je nastao ovaj naziv za ovo mjesto Račabuša ili, kako netko kaže, Čabuša?

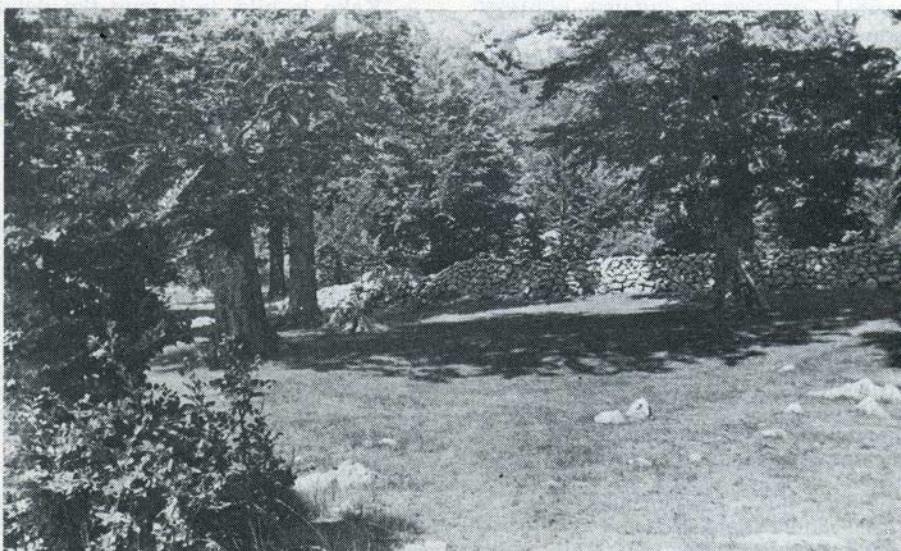
— To nitko ne zna. Pitali su me i drugi, no nemam za to odgovora. Vi načitani ljudi iz

grada to biste trebali znati — odgovara Darko.

A Račabuša, to nije ni proplanak, ni dolina, ni prava vrtača, to je podugačka ravan ispod planinskih vrhova, otrlikike na tisuću metara nadmorske visine, odakle preko nižih prijevoja pogled dosije do Stipline na zapadu ili do Velikog Golića na istoku, i gdje ima nešto zemlje za obradu, zemlje težatnice, kako je naziva dr. Josip Poljak, koji u svom Vodiču po Velebitu iz 1929. ovaj predjel zove Čabuša. Sada je ovdje prostran pašnjak s malo drveća. Jedino nekoliko stotina metara zapadno od Darkove kuće raste lijepr šumarak golemih bukava. Zovu ga Bukvići, vjerojatno još iz doba kad su tu rasla sasvim mlađa bukova stabla koja su prije nekoliko stoljeća izbjegla sjeću zato što su bila odredena da pod njima planduje stoka. Tako je ostalo do danas, stabla su dobrano porasla, a danas tu planduju samo Darkove ovce.

Od Stipa prema Rujnu ovuda je označena planinarska staza, najблиži put između tih dva ju poznatih lokaliteta, nekoć s desecima stolarskih stanova. To je ujedno i jedina novost što se vidi na ovom kamenju, a koja znači da je u Račabuši svojevrsno križanje planinskih putova.

Da se od mora stigne do Račabuše treba najmanje tri sata hoda. Može se krenuti iz Kruščice cestom dugom oko 4 km do stalnog naselja Ljubotić ili starom stazom koja pre-

Bukvići na Račabuši

Foto: Dr. A. Rukavina

sijeca cestu i usput dotiče nekoliko mirila. Do Ljubotića se može doći i iz zaselaka s obje strane Kruščice brojnim stazama, uzdižući se od jadranske magistrale po kamenim velenbitskim obroncima. Oni koji prema Ljubotiću prolaze iz Mandaline, trebaju po dobroj stazi doseći ruševine nekadašnjih kuća u Križu, a onda skrenuti desno.

Od Ljubotića se sve staze prema planini izdižu strmim kamenjarom gdje se s naporom napreduje koracajući s kamena na kamen. Te su kamene staze nekad i ručno dotjerivane da njima mogu lakše prolaziti brojna stada i ljudi. Nakon kojih pola sata takva napredovanja i iza malog prijevoja slijedi silaz u dolinu Reljinovac s napuštenim kućama od kojih ipak u dvije dolaze vlasnici preko ljeta. A zatim opet uzbrdo preko oštara kamenja i sličnom stazom kao dosad, dosta širokom ali nikad do kraja izvedenom. I nakon slijedećih pola sata opet novi prijevoj na kojemu se s lijeva ovoj stazi pridružuje ona od Bristovca.

Pogled unatrag niz kamene i gole obronke uočava u daljini preko Podvelebitskog kanala Paški most, otoke i još dalje dijelove mora u ljetnoj sumaglici. S druge strane, prema planini, izdužio se ravan i ogoljen pašnjak Bili sinokos, vjerojatno nazvan po kamenju posijanom po njemu, po bijelim ovcama što tu pasu i po travi izbljeloj od sunca.

To je ono mjesto što ga sve karte nazivaju Sjauši, a lokalitet Bili sinokos spuštaju južnije i niže gdje on nije, pa to stvara brojne zabune u onih koji ovuda prolaze ravnajući se po kartama. Istina je da ovdje odavnine čobane članovi obitelji Sjauš, ali njima ni ne pada na pamet da ga zovu po svom prezimenu. I ove godine tu borave sa svojom stokom Ive i Jure Sjauš ni ne sluteći kako ovaj pogrešan naziv njihova pašnjaka autori karata nasljeđuju jedan od drugoga.

Ako se po zapadnom rubu Bilog sinokosa krene ravno na sjever jedva vidljivom stazicom između tumulusa nekog davno sahranjene Ilira ili Rimljana, s lijeva, i šuplje stijene zvane Čardak, s desna, onda se nakon polsatnog uspona kroz mlađu šumu izbjije na čistinu Vrtlinu odakle se desno skreće do blizog, ali stravičnog i golema otvora jame Vrtline. Kažu da su zadarski planinari radi lakšeg silaza u jamu postavili čelično uže i tako umanjili opasnost pri spuštanju u otvor dubok oko 70 metara na čijem dnu tek počinje pravi ulaz u pećinu.

No staza prema Račabuši odvaja se desno i poprijeku Bilm sinokosom da se iznad Sjauševih kuća izdigne na prijevoj s kojega se sljedeći niz bregova vidi kao na dohvati ruke. Između njih provlači se i ova staza, zavlaci u klance i proplanke sve do najviših visova. I tamo među tim stijenama, među vrhovima, oko starih staza, tamo je još toliko tajni koje čekaju svoje otkrivače. Tamo je negdje Bobika, na svim kartama označen nepresušni izvor skoro na vrhu brijege. Zato se svatko zapita, odakle li tamo dolazi taj stalni mlaz kao led hladne vode? Tamo su dakle protje-

cale iz kamenja te spasonosne kapi po koje je u dugim sušama hrlio narod cijele ove okolice pa makar do Bobike bilo i nekoliko sati hoda.

No prije uspona do same Bobike treba se primaći podnožju brda koje ovdašnji žitelji već po navici također zovu Bobika. Sada staza prolazi prijevojem koji razdvaja Javorje s lijeva i Medeni dol s desna. Sve karte ovog dijela planine Javorje ni ne spominju, a pitome košanice i ove lijepo proplanke nazivaju Žeželj stanovi. No, tu više nema ni stanova ni Žeželja, raselili su se već davno.

Drugačiji je Medeni dol. Za njega je dr. Josip Poljak davno napisao: »Medeni je Dol oveća ponikva s plodnom zemljom oko koje ima na istočnom rubu nekoliko stalno nastanjenih kuća obitelji Njegovana, gdje se može dobiti jaja, mlijeka, sira, krumpira pa i mesa, a i prenoćište. U dnu ponikve na zapadnoj strani ima vrelo dobre pitke vode.«

I danas se u Medenom, tako ga od milja zovu ovdašnji žitelji, vide obradivane oranine, malo stoke obitelji Jure Njegovana koji inače živi u Lugu, nešto niže od Ljubotića. Kao i drugi ovdašnji stočari, oni su ovde od lipnja, ili malo prije, pa do kraja rujna, ovisno o tome koliko im dugo tople zračne struje razbijaju mrke oblake nad planinom i sprečavaju mrazeve da im ne slede travu po pašnjacima.

Od davnine su boravili Njegovani ovdje preko cijele godine i još nekoliko godina nakon prošlog rata. Nisu se mogli otkinuti od ovih krpica plodne zemlje, stoljećima nanesene s okolnih brda. Na ravnom dnu skoro okrugle vrtače rađalo je kao na najboljem ravničarskom tlu, svuda oko bilo je dosta pašnjaka, a bio je tu i dobar izvor.

— I u ratu ste biti ovdje?

— Jesmo, a kud smo mogli otići odatle?

— Kako je bilo, je li vam tko dolazio?

— Pa, jest. Navraćale su različite vojske. Navratili bi, nekoliko bi naših ostalo mrtvih, iako nitko od nas nije činio nikakva zla, usput bi nam odagnali dobar dio blaga preko planine.

— A tko je to bio?

— E, to je teško reći — odgovaraju nakon duga muka. U ono je doba svaka vojska koja je dolazila ovamo nosila više kapa po džepovima. I tko bi onda znao kojoj je vojsci tko pripadao. Mi ih nismo poznavali, proklinali smo dan kad su došli i u sebi željeli da se više nikad ne vrate.

Između Javorja i Medenog uska se staza opet pomalo izdiže prema planinskom bridu položenom u smjeru istok-zapad, prema Bobiku. Ovaj dio što se izdigao iznad Račabuše ima dva vrha. Za lijevi niži kaže Darko da ga zovu Kuk od Vrata (na kartama krivo: Babica), visine 1296 m, jer se nalazi upravo iznad Velikih jelovačkih vrata koja zapadno ispod njega u stijenama čine ulaz u šumu i prema Visočici. A onaj desni, istočniji i viši vrh, to je Bobički kuk, po najnovijem pre-

Medeni dol

Foto: Dr. A. Rukavina

mjeru visine 1439 m, iako mu starije karte daju ime Vilinji kuk i visinu od 1443 m. Između njih je udolina, poluvrtača, čini se kao da je otkinut, odnešen, otplavljen dio planine. Tamo je izvor Bobika. No kako doći do nje?

— Ravno odavle i uzbrdo prema onoj izvaledoj bukvi, a od nje se u šumi vidi stazica koja vodi ravno do izvora. Išao bih i ja, ali me noge slabo služe — kaže Darko i pokazuje smjer rukom u vis.

Uspon u početku i nije toliko strm, ali kad se iza one bukve porušene snijegom dohvati šume, sličan je svim usponima na strme vrhove gdje se mora sa što manje koraka postići veća visina. Vijuga staza oko kamenja i debelih bukava i vidi se na njoj da je obilno korištena. Nakon otprilike pola sata nestaje šume i dolazi se u nevelik, ni sto metara širok, okrugao, krševit i prilično ravan proplanak sličan amfiteatru otvorenom s jedne strane. S tri je strane okružen Kukom od Vrata i Bobičkim kukom, a sa četvrte čini se da je neka golema sila odnijela dio brda i tako stvorila ovaj prostor na kraju kojega, skoro ispod samih stijena na sjevernoj strani, istječe — voda.

Iako već više od dva mjeseca nije u ovom kraju bilo kiše, mlaz što izlazi iz metalne cijevi u jedno od tri već natrula drvena korita, znak je da negdje u ovim brdima ima dovoljno vode da ovaj mali izvor može neprestano puniti korito ispod njega i još se razlijevati po kamenjaru. Već nekoliko godina teće Bobika kroz metalnu cijev uguranu u stijene. Na njoj je urezano: Matak Božo 1974. No kad kiše obiljem vode zaliju planinu, onda ona izlazi ispod stijene na sve šupljine i razlijeva se po tlu. I vidljivo je da tuda protječe pravi potočić. Tko zna, možda je kroz duge milenije na taj način

voda i odnijela dio planine sve do Račabuše i Medenog dolca. Tko zna kakvim sve putevima i odakle dopire voda ovamo. I tko zna iz koje daljine privire na ovu visinu od oko 1200 metara da nikad ne presuši i da se odavle može odnijeti vode kad je ponestane svuda naokolo.

Ne zna se kako joj nastade ime. Jedva se malo sjećaju ovdasnji žitelji priča svojih starijih da je tu nekad bila golema šuma. Bunjevci koji su se naselili ispod ovih brda obilazili su šume tražeći pogodna stabla za izradu kućnih potrepština, vesala i svega onog pribora koji im je trebao da lakše obastanu na tim obroncima. Jednog su se dana odmarali tu negdje u blizini. I gladni i žedni jedva su čekali da se spuste do kuća. Pas koji je išao s njima zadahtano je lutao okolicom tražeći kapi rose. I najednom se vratio mokre gubice. U prvi mah nisu na to obraćali pažnju, ali pas više nije onako teško dahtao. Ubrzo se opet uputio u šumu i povratio još zadovoljniji nego prije. Sad su i ljudi pošli u tom smjeru i naišli na izvor. Tako slučajno pronađeni izvor ubrzo je uređen i, s brojnim drvenim koritim, postao je pravo napajalište stoke. A u dane kad bi suša pritisla cijeli kraj, kad je ljetna žega sagorijevala svaku travku, a svi izvori prešušili, ostala je jedino Bobika da ih poj i sve dok ne padne kiša.

Jednu od takvih sušnih godina potresno opisuje Branimir Gušić: »Strašne su sušne godine za stočare. Kad izostane kiša, a zima ostavi malo snijega, kad presahnu sva vrela i sve lokve, kad nestanu 'sve mrtve i žive vode', a božja Zvijezda sprli i posljednju travku i na najvišim lastvama, kad ustajali zrak podrhtava u ustreptalom žaru, a mršava se stoka klati s noge na nogu i postaje

lagani pljen krvožednoga vuka, tada utihne planina, zanijeme dvojnice, a tiki grč zavlađa krajinom. Gospodar sa strahom iščekuje jutro, kada će u toru pri izdigu na popas opet pobrojati niz uginulih životinja. Nema na strazi smijeha djevojačkoga, muzlice ostaju svakoga dana sve praznije i samo gruba muška kletva prekida tišinu zore.“

Još je gora od opisane bila suša jedne davne godine u prošlom stoljeću. Protegla se preko cijelog ljeta, produžila u jesen, počeli i prvi zimski dani a da kiše nije bilo. Još s jeseni stoka se rasprodavala bilo komu i bilo za što jer joj ionako nije bilo života. Nestalo je vode iz najdubljih kamenica i škrapa, nestalo snijeg u snježnicama. Primicali se božićni blagdani a u kući Jakova Marasa s Pogledala iznad drage Dujmovače nije bilo ni kapi vode. Jakov je morao opet na Bobiku po nekoliko litara vode za piće kućnoj čeljadi. Za to mu je trebao skoro cijeli kratki zimski dan hoda, ali morao je ići. Vina bi se i rakiye našlo u kući, ali vode ni za lijek. A daleka je Bobika bila neprepušnja. K njoj su se i drugi izdizali sa svih strana, a ona ih je sve napajala.

Krenuo Jakov. Pod rukom je ponio kozju mješinu, onu najveću i najčvršću, da bi već ne zna ni po koji put donio svojoj kući vode za idućih nekoliko dana. Uputio se žurnim korakom prema Križu ispod Bristovca pa dalje i više u planinu. Nije bio sam. Vidjeli su se na sve strane i drugi ljudi kako izviri iz vrtača i upućuju se prema vrhovima u daljinu. Nikoga od njih nije smetao onaj crni oblak što se nadvio nad planinu. Željeli su da se već jednom i on otvor i da kiša iz njega natopi sve naokolo. Ali to je bila pusta želja, jer se češće događalo da bi se oblak pojavio nad planinom, gonjen vjetrovima motao bi se od brijege do brijege, zamagljivao obzorja i onda u trenu nestajao kao i nade u njega polagane.

Bilo je već podne kad su se iznajipali hladne vode s Bobike čudeći se kao i uvijek odakle li je toliko izvire. Jakov je uprtio na rame punu mješinu i oprezno se spuštao niz bregove. Toliko brzo da ne prospje ni kap, a da ga noć ne uhvati na putu. Ali ovaj put noći nije mogao izbjegći. Najednom je zatamnilo sa svih strana, oblaci zakrili pute i staze i nastao je mrak. Najednom je hladnoća počela smrzavati planinu, osuo se svuda širom snijeg i led kao da je došao smak svijeta. Jakov se sklonio pod najbližu stijenu, mješinu s vodom stavio uza se i čekao da se smiri oluja.

Dugo je trajalo dok se nije počelo nazirati da još traje dan. I vidjelo se da su obronci bili svuda širom zamrznuti i pokriveni snijegom. Jakov podiže svoju mješinu, a ona tvrda od onog kamena uz koju je bila naslonjena. Smrznula se voda u njoj. Jakova to nije smetalo, uprtio ju je na leđa i bezbrižnije silazio prema kući. Ne više tako oprezno, nije mu se imalo više što proliti jer je sad nosio čist i hladan led u mješini.

Još uvijek je snijeg pokrivaobronke, a nakon polovice puta u silasku svuda je bila mokrina i lokvice na putu, jer se tuda snijeg otopio. I najednom mu sine: A što ja nosim ovaj bubulj vode kući. Ostaviti će ga ovdje usput. Sigurno je i kod kuće palo dosta kiše. I Jakov izvadi grudu leđa iz mješine, ostavi je kraj puta između busova vrijeska, mješinu savije pod ruku i onako lagano utolitki kući. Došlo mu da zapjeva od veselja jer je odahnuo od one more koja ga je pritisikivala već mjesecima, more koja mu je odnosila i san i život. I odjekne obroncima osunčanima suncem na zalazu što se probilo između oblaka:

Oj, Bobiko, 'ladna grudo leđa,
Od srca se otkinuti ne da.

Mislio je Jakov i dalje na svoju grudu leđa koju je skoro pobožno i teška srca ostavio kraj puta, ali veselo jer više neće morati daleko u planinu po vodu.

Kad je stupio na kućni prag ukućani ga u čudu pogledaju onako vesela i razdragana i s praznom mješinom pod rukom.

— A di ti je voda?

— Ma kakva voda, pa napadalo je dosta kiše i ovdje.

— Kakve kiše, nije nego prašinu utrlo — čako će mu ne vjerujući njegovoj prići o oblaku i lednoj grudi ostavljenoj pokraj staze.

Okrenuo se Jakov i ubrzao natrag u planinu ljut i razočaran preko svih prečaca i kratica, preko zidića i ograda, pojuri do one svoje grude ostavljene vrijesovima za napajanje. I kad je došao do nje ona je već bila upola manja, topila se od topla zraka koji je strujio ispod oblaka i izdizao se uz obronke. Okolo grude ostala je samo krpica zemlje vlažnija i mekska od okoline. Ali je zato u Jakovu postala tvrda odluka, tvrda od kamena po kojem je gazio: graditi cisternu, graditi je ma koliko stajala da stajala. Prodat će dio blaga, ako treba i sve krave, otici u Slavoniju raditi bilo što da skupi novaca za cement i riješiti za sva vremena ovu svoju tegobu, svakogodišnje iščekivanje oblaka i kiše iz njih.

— I kunem se ovome suncu i oblaku i kamenu i svekolikoj crnoj zemlji — govorio je Jakov dižući obje ruke prema nebu i u njima mješinu s ono malo leđa — kunem se onome tko nas sve stvori da će i ja imati svoju cisternu i da se neću ovako zlopatisiti.

Silazio je Jakov niz obronke tvrde odluke u srcu, ali mekane mješine. Zato će sutra zornom odmah k moru. Do one vruvjle u dragi Dujmovači ispod Pogledala, jer će od onoga snijega što je danas pao po brdima poteći kroz pukotine prava voda. Zahvatiti će je onoliko koliko bude mogao ponijeti uzbrdo prije nego se pomiješa s morem. Inače nisu voljeli tu vodu, a ni more, kao što ga nisu voljeli ni drugi gorštaci. Ta kakva je to površina, i prozirna i šutljiva, na koju ne možeš ni stati ni leći, a nije ni za piti. Samo

te može odnijeti od obale da se više nikad ne povratiš svome kamenu. Morat će do mora kad nije donio onu svoju tvrdu grudu leda do kuće, kad se prevario kao nikad u životu. Ali danas se prevario posljednji put u životu.

I baš ovaj put možda mu se brije učinio sličan onom ugodaju što ga je davno doživio poznati pjesnik:

Taj brije na kojem često miruje moj pogled
dok sjedim sam u sobi! Pust je: tu ne raste ništa
Tek kamenje se golo plavi.

Mi gledamo se nijemo. Brije i čovjek.
Ja nikad neću znati gdje se sastaje naš različiti smisao.

Pod brijem voda teče. I ljudi se muče radom.
Brije stoji, plav i visok, susjed neba.

U noći ga ne vidim. Svi smo duboko u noći
Al znam: On je tu! Ko čutanje je težak.

Mi rastat ćemo se tudi jedan drugom.
Ja umrijet ću. Brije se neće maći,
ta plava skamenjena vječnost.

(A. B. Šimić: Pjesma jednom brijevu)

Ugodno je ovdje na visini od 1200 metara sjećati se svih zgoda što se prepliću oko Bobike, izvora koji malo tko izvan ovih krajeva pozná i napije se vode iz njega. Kao

u kakvu kotlu od kamenja tu se ni vjetar ne čuje, ni planina se ne vidi unatrag iako je ona tamo, jer s te strane šalje nam bijele oblake što se raspadaju u ništa upravo ovdje nad Bobikom. A hladna voda istječe, hladna kao led i ruka u njoj zebe kao da je sredina zime. I keks u ruci, umočen u tu hladnu vodu, skoro da se smrzava od hladnoće, a u ustima čini kao najsladi sladoled, sladak od te divne vode i njezine hladnoće, sladak od ovoga čista zraka i od planine tihe, a opet toliko žive i uzbudljive.

U posvemašnjoj tišini samo se čuje lagano strujanje mlaza vode u koritu kao da dolazi iz daleke planinske dubine i onda se ovdje gasi. I pogled se nehotice vraća prema kamenju ispod kojega dolazi voda kao da će se odatle pojavit gradica leda ili možda ona ribica što se tu češće vidi. Zovu je glavoč ili glavočić, već prema tomu koliko je velika. A to je vjerojatno ona poznata čovječja ribica što je ovamo izbacici vodenim mlaz iz neke neznane nam dubine.

Nad Bobikom se izdigli kukovi i ne daju odgovor odakle im voda u ovom njihovu izvoru. Zato se treba popeti na njih i vidjeti kako se i gdje spajaju s drugim planinskim nizovima, vidjeti nastavlju li se unedogled kao i ova cijela planina. Da! Na istoku od Bobike i Bobičkog kuka nанизali se Vilinji kuk i Čelopek — ispod njega je poznati ulaz u planinu zvan Ribnička vrata kojim se s Rujna dolazi na Oglavinovac — a još dalje, to je Višerujna i visovi tko zna koji... i tko zna dokle li sežu...

Vrelo Bobika

Oglasov uključujući i fotografiju pog. sensibilizacije Foto: Dr. A. Rukavina

Tri ožujske bure

PETAR LUČIĆ-ROKI

ZAGREB

Bura je vjetar velike jakosti, puše sa sjeveroistoka i vrlo je hladna. Uzduž naše jadranske obale bura je najsnažnija ondje, gdje se rashlađene zračne mase ruše niz planine do mora. Ali ona zna biti olujno jaka i tamo gdje nastaje, u Dinarskim planinama, koje su na domaku primorskih predjela. Bura puše u svaku godišnju dobu, no najpoznatije su žestoke bure u mjesecu ožujku, tzv. martovske bure, kada se u gotovo pravilnim vremenskim razmacima bura javlja tri puta, i to oko osmog, osamnaestog i dvadesetosmog ožujka.

Kod nas najjači zamasi i najopasniji udari bure nastaju oko Trsta, zatim u okolici Senja, oko Klisa iznad Splita, te u Vrulji, gorskom usjeku koji razdvaja Mosor od Biokova nedaleko od Brela, pa se onda sjuri niz Hvarski kanal. Naši pomorci govore da se bura kod Trsta rada, kod Senja se ženi, a kod Vrulje umire. Bura obično zapuše naglo nakon vlažnog i tmurnog juga, kada vrijeme, kako narod kaže, »okrene na buru«. Nazivaju je »čistom ženom«, jer ona ne samo da očisti nebo od sivih i sumornih oblačina, nego i brzo osuši vlažno i blatinjavo tlo nakon južine.

Na otvorenim prostorima Podvelebitskog kanala burom užvitlana površina mora na prosto se dimi i bijeli kao gust slani snijeg iznad oštih i visokih valova koji se propinju uz hridi i visoke gole stijene otoka Krka, Rabu i Paga. Strme sjeverne obale tih otoka pot-

puno su gole i puste jer ih je bura svojim bijelim dimom morske soli sasvim ogolila, isprala svaku vegetaciju. Tu ne rastu ni najslabiji grmovi, pa čak ni trava. Gledajući te otoke sa sjeveroistočne strane, nitko ne bi rekao da je njihova suprotna strana plodna i zelena, puna vinograda.

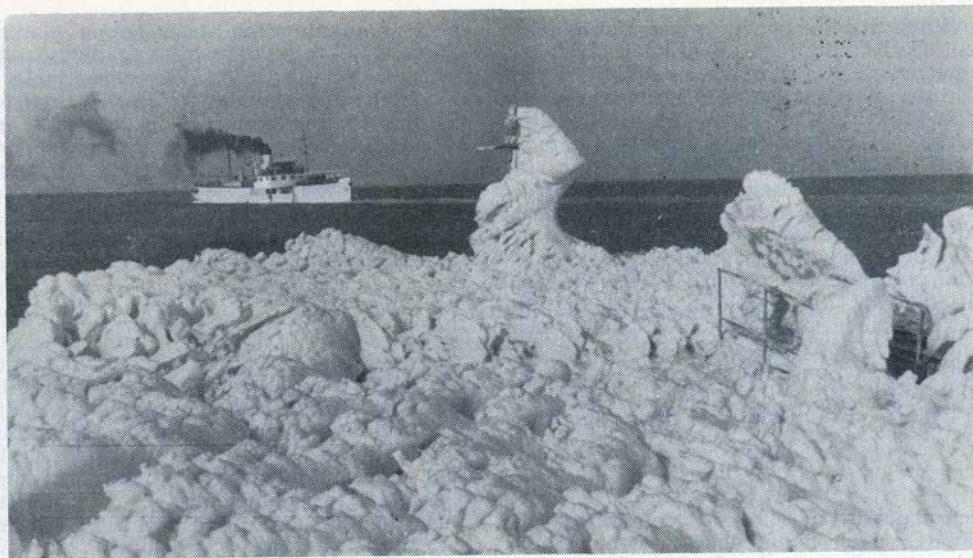
No, kada zapušu one prave orkanske bure, ipak znadu stradati i vinogradi i povrtnjaci. U području Barbata na Rabu, gdje su vinogradi sa sjeverne strane zaštićeni otočkim brijegom, često se dogodi da se naleti bure odbijaju od malog susjednog otoka Dolina i slanu prašinu vraćaju na vinograde i drugo raslinje. Marljivi vinogradari nakon toga operu slatkom vodom svaki trs i tako spase svoju ljetinu. No od bure može katkada biti i koristi. Na otoku Pagu, primjerice, bura nanese sol i do nekih područja gdje ima trave, a tamo pasu ovce kojima je sol potrebna. To je upravo jedan od razloga što Pažani prave izvrstan i nadaleko poznati paški sir.

*

Bilo je negdje početkom mjeseca ožujka. Na prisojima splitskog Marjana bajami su, ili menduli kako ih još nazivaju, bili u svom zadnjem cvatu. Nas nekoliko planinara dogovorili smo se za skijašku turu na Kamešnicu.

Nevrijeme pod Senjom (u pozadini Velebit)

Zaledeni lukobran u Senju poslije bure

To je planina koja čini granicu između tople Dalmacije i hladnije zapadne Bosne. Kada smo krenuli, nismo ni pomislili na buru, premda je drugi tjedan mjeseca ožujka bio upravo na početku i prema narodnom iskustvu trebalo je očekivati prvu ožujsku buru. Glavno nam je bilo da gore na planini ima još dosta snijega.

Uz planinsku cestu od Sinja prema Livnu, na putu do prijevoja Vagnja, često smo vidi-jeli stare zapuhe snijega. Nedugo zatim već su počeli i prvi naleti bure. Nakon nekoliko kilometara vožnje naše je vozilo već zapelo pred nanosima snijega koje je iznenada bura skidala s obronaka planine i gomilala na cestu. Bila je to prva ožujska bura i znali smo da nam neće biti lako odolijevati njenim orkanskim naletima. Nastavili smo put pješice, pod teretom skija i naprtnjača na ledima. Jaka bura bila je doslovce ledena, a kad bi se na nas sručio njezin zamah, brzo bismo se sklanjali iza kojeg većeg kamena ili u škrapu, sve dok preko nas ne prođe oblak sitnog snijega. Naleti vjetra mogli su se opaziti već u daljinji, po tome kako se praše na goloj padini planine iznad nas, tako da smo uvijek imali vremena da potražimo zaklon. Zbog toga smo sporo napredovali, a zima nas je štipala za obraze i stezala prste na rukama. Stalno smo bježali u zaklon i onda s mukom nastavljali uspon sve dok se nismo posve iscrpljeni konačno domogli topla skloništa u lugarnici na Vagnju. Te smo nedjelje dobro osjetili prvu ožujsku buru, a onemogućila nam je i skijaški užitak.

*

Slijedeće moje iskustvo s burom zbilo se jedne godine polovicom ožujka, dakle u vrijeme kada obično zapaše druga ožujska bura.

Polazili smo tada od Senja prema sjevernom Velebitu. Buri ni traga. U senjskoj luci bilo je tiho i ugodno vrijeme ranog proljeća, a filmska ekipa iz Zagreba već je nekoliko dana iščekivala buru, jer su im bile potrebne zimske snimke zamaha senjske bure na površini mora. Nakon duga uzaludnog čekanja nabavili su odnekud neki stari avionski motor, postavili ga na željeznim nogarima kraj obale i puštali da velikim propelerom oponaša u moru zamahe ili, kako Primorci kažu, »refule bure« uz obalu.

Do planinarske kuće na Zavižanu došli smo po lijepu i tihu vremenu, jedino su nas pri kraju uspona usporavali visoki zapusi starog snijega. U planinarskom domu proveli smo tri divna sunčana dana, skijajući po duboko zasjenjennim terenima, s dalekim veličanstvenim pogledima na more i otoke ispod nas. Trećeg dana u sutor pokazao se zlatan zapad sunca s podosta oblaka koji su se skupljali u daljini, tamo oko visova Učke.

U dubokoj noći trgne nas iz sna urlik vjetra. Znali smo, stigla je druga ožujska bura. Kako se bližilo jutro tako je njezina snaga postajala sve jačom, pa je grmjela i zavijala u dimnjacima kuće kao da će je raznijeti. Kada se razdanilo, sunca nije bilo vidjeti. Sav je kraj utonuo u gusto mlijecnu maglu, koju je orkan mjestimice trgao, mjestimice skupljao. Bio je to zapravo onaj poznati bijeli oblak za koji Primorci kažu da je na Velebit legla »kora od bure«. Vrijeme se sve više pogoršavalo i uskoro je planinu zabijelila gusta mečava. Odlučili smo što prije sići da nas nevrijeme i snijeg ne bi zadržali gore u kući dulje nego što smo mogli ostati. Silazili smo prilično brzo, premda je mečava postajala sve gušćom i neugodnijom. Na nekim se mjestima činilo kao da se upravo tu stvara bura i

streljivo juri dolje prema moru. Rubom jedne velike vrtače hitalo je nekoliko srna, tražeći pred burom zaklon u obližnjoj šumi.

Dolje pri moru, u Jurjevu i Senju, bura je već bila jaka i silnom je snagom nosila sitnu kišicu gotovo vodoravno, a uzburkano more prelazilo je na pučini u bijeli dim sitnih slanih kapljica. U senjskoj su se luci, odmah uz obalu, stvarali oštiri valovi i tukli unutrašnju stranu lukobrana i svjetioničkog tornja penjući se sve do njegova vrha. Pričali su nam mještani da zimi cijeli lukobran i svjetionik znađu biti okovani tako debelim ledom da luka izgleda kao da je negdje na dalekom sjeveru, a ne na našem Jadranu.

Sjetio sam se one filmske ekipe od prije nekoliko dana kojoj je izmakla prilika da doživi i snimi pravu hudu Senjsku buru.

*

Treću ožujsku buru, koja obično traje kratko, samo dva-tri dana, doživio sam jednom na Vidovoj gori, na otoku Braču, gdje je u to vrijeme bio planinarski dom. Ta prelijepa planinarska kuća imala je izvanredan vidikovac na reljef otoka Hvara duboko ispod sebe, i dalje, na otoke Korčulu i Vis. Godinama su planinari dolazili u tu kuću, prenoćili, i u ranu zoru dočekivali jedinstven izlazak sunca iznad golemih litica Biokova.

Jednom me je u toj kući zatekla tako snažna bura, posljednja u mjesecu ožujku, da je najveći problem bio kako izići iz kuće i do-

moći se planinarske staze prema planinskoj visoravni. Vrata kuće bila su naime odmah do ruba strmih stijena, koje se naglo ruše duboko prema obali mora. Bura je na maho-ve udarala tako snažno da je nosila preko ruba u dubinu i omanje kamenje. Zato je prijetila stvarna opasnost da bura nekoga od nas, kada bude izlazio iz kuće, jednostavno ne otpuhne preko ruba u dubinu. Izlazili smo, doslovce rečeno, puzeći i nastojali se domoci staze u zaklonu.

*

Posljednji moj susret s trećom ožujskom burom bio je na obalama sjeverozapadne Istre. Boravio sam nekoliko dana u Umagu. Vrijeme je bilo tmurno ivlažno. Gotovo je neprestano puhalo lijeno i sivo jugo, ali onda, posljednjeg dana mojeg boravka, udari sa zapada jaku oluju i zaustavi široke trompe valove od juga. Odmah nakon toga okreće se sjeveroistoka bura i u hipu raščisti tmaste oblake. Vrijeme postade lijepo i oštvo, a vidici nedogleđeni.

Putujući prema Kopru, ugledah s vidikovca iznad Izole veličanstven prizor bure u Tršćanskem zaljevu. More je stalno mijenjalo nijanse boja, od modre, svijetloplave do zelene. Na vrhovima bezbrojnih valova bijelile su se kriješte, a u pozadini se dizase nazubljeni i u snijeg obučeni visoki vrhovi Julijskih Alpa.

Bila je to prava nadoknada za sve prijašnje neugodne doživljaje s ožujskim burama.

Sklonište na Bjelolasici – spomenik planinarskoj nesobičnosti

MIRJANA TROŠELJ

ZAGREB

O bjelolasičkom skloništu, kažu mi, pričljeno je pisano, pa ovaj prilog neće biti baš nikakva novina ni posebnost. Bez sumnje da je tako, što bi značilo da smo ga svi doživjeli veoma impresivno, a to je ujedno naša pohvala njemu, i njegovim idejnim začetnicima, i njegovim graditeljima. Ipak, imajući u vidu subjektivnu i objektivnu komponentu vizualnog doživljajeva i percepтивnih moći, mislim da su naše impresije različite, posebne, lične, a to zapravo i čini draž promatranih objekta. Upravo ta moja »posebna« impresija i Željkina rečenica: »Znaš, medeni mjesec provest ću na Bjelolasici!« — motivirali su me za jedan »susvišan« prilog o bjelolasičkom skloništu i njegovoj okolini.

Kada se u planini nakon dugog hodanja, iscrpljeni i umorni, približimo nekom skloništu, obuzme nas olakšanje nekog unutra-

šnjeg prizvuka, pa odahnemo kao gledalač koji je nakon višeputnog analiziranja končno otkrio što je to što ga posebno privlači na nekoj slici.

Ubrzo posjedamo unaokolo u spoznaji da je tu u našem vidokrugu natkriven prostor, umor u trenu nestaje i već halapljivo posizemo za popudbinom. Tek pri zalogajima uključujemo osjetila za sve ono što nas okružuje, zadivimo se okolinu ili nekom detalju u njoj, i uživamo. U monološkoj ili dijaloskoj retrospektivi »prohodamo« još jednom prijeđeni put, obradujemo se još jednoj novoj stazi, osvojenom vrhu i planini, te na kraju zaključimo, da je to sada sve iza nas (fizički), a sjećanja i uspomene da su ispred nas. Oduševljenje i zadovoljstvo odagnalo je već zaboravljeni umor, a onda svrnetemo pogled na sklonište. Najprije u općem pa onda u krupnom planu. Pri tome ne razmišljamo

mnogo o njegovoj lokaciji, arhitektonici, funkcionalnosti i opremljenosti. Jedva čekamo da se malo raskomotimo i odmorimo pa da nastavimo dalje. I ne pamtim neko posebno dojmljivo, ni po lokaciji, ni po arhitektonici, ni po funkcionalnosti, a o opremljenosti da i ne govorim (osim Slovenije). Pa, mislim se, sklonište je sklonište, s funkcijom o kojoj govorи sama riječ i nema se tu što posebno istraživati niti »filozofirati«, jer i ruševna suhozidina može biti dobro sklonište.

Međutim, bjelolasičko sklonište je zadržavajući objekt i kad sam ga vidjela doživjeh svu ljepotu oko njega i s njim. Koliko god sam najprije primoravala sebe, da u njemu vidim isključivo objekt funkcije (skloniti se, kratko proboraviti i ništa drugo), nije išlo. Čovjek bi morao doista biti toliko nedirljiv, nemoćan, neznan, puki prolaznik, hodač koji »ne vidi«, kad ne bi otkrio mnogo više, veće, moćnije i jače u objektu i oko njega. Bila sam zapanjena spoznavši da su se u njemu i s njim stopili i skladno udružili lokacija, arhitektura, funkcionalnost i pejzaž u jedinstvenu cjelinu.

Locirano podno vrha i hrpta Bjelolasice, pruža široku panoramsku sliku pejzažnih vidika, pa oko poput kamere panoramira, polako, kružno, zaustavlja se, pa se iznova vraća i stvara novu sliku, otkriva neki detalj koji je možda u prvoj propušten ili nas je neki posebno zaokupio. I tako satima. Od juga prema sjeverozapadu: srednji i sjeverni

Velebit, Kapela, pa Veljun primorski, Koločvratske stijene, Ričićko bilo, Javornica, Biće i Samarske stijene, Gradina, Zagradski vrh, Viševica, Bitoraj i tako redom. U pozadini prema moru utopljeni u sfumatu Krk, Cres i Istra s Učkom. A oko Bjelolasice mozaički se dodiruju ili isprepliću šumoviti predjeli, kameni golet (vrhovi stijena) i travnate ledine kao po nekom ritmu koji je priroda sebi odredila.

Možda sam nešto propustila, ali se nadam da će doći još koji put. Pogledom uronjenim u pejzaž s visine bjelolasičke osjećaš da ti se razgaljuje duša ispunjena vizualnošću, dahom prirode i njenih draži, pa pomisliš, da ti ni jedna ljepota, ni jedan detalj čiće naše svakodnevnice ne mogu u potpunosti priuštiti slično. I sretan si. Tako shvatiš veličinu i moć čovjeka s prirodom, čije oko najprije percipira, upija, a on doživljava, razmišlja pa shvati. Dode ponovno, proces se ponavlja, zamisao sazrijeva, dobiva oblik. Ljepota se odrazila i tako ga nadahnula da obilježi, ovjekovječi, učini trajnim ono što je oko upilo a um i duh spoznali. Tako nastane djelo kao spomenik ideji, moći i nesebicnosti planinarskoj. To može samo onaj tko planinu istinski doživljava, fizički i psihički, čiji je osjetilni i emotivni svijet nad svijeta svakodnevnice.

I konačno zavirih unutra i shvatih da se Željka nije šalila. U tako funkcionalno ugodnom i toplom ambijentu unutrašnjeg prostora što drugo da si poželi.

Sklonište na Bjelolasici

Foto: Neli Kotlar

Na vrhu Rešpetarnice

Foto: T. Pavlin

Crtice iz Žumberka

Od Slavetića preko Rešpetarnice i Zečaka do Svetojanskih toplica

TOMISLAV PAVLIN

ZAGREB

Rano ujutro sakupljali smo se na Autobusnom kolodvoru u Zagrebu. Još pomalo dremljive oči naglo bi se budile kad bi ugledale još nekog, tko je kasnije stigao. I, krenusmo. Točno u sedam sati; svake nedjele i blagdana, kreće autobus prema Slavetiću i Gorici Svetojanskoj, što je pogodno za planinare, jer od tih dvaju mjesta vode putevi prema Žumberku. Nama je cilj bio kraj koji nije uobičajen za hodanje, no s obzirom na neke vrhove koji se ne obilaze često a zanimljivi su za obilazak, te na Svetojanske Toplice za koje smo čuli da su posebno lijepo za nas planinare, bilo je dovoljno da se uputimo u ovaj kraj. Brzo smo prolazili starom karlovačkom cestom, pogleda uprtog prema Okiću, Plešivici, pa Japetiću, da bi se zaustavio na ciljevima našeg hodanja, Rešpetarnici i Zečaku.

Kratko smo se zadržali u Jastrebarskom. Došlo je još nekoliko ovdašnjih planinara koji su se iznenadili brojem naše grupe jer, kako rekoše, ovim pravcem upućuje se malo planinara. Nakon nekoliko kilometara skrenuli smo sa stare karlovačke ceste i ubrzo stigli u Volavje. Naselje datira još od 1334. godine, ali pod nazivom Podgoria. Selom dominira lijepa gotička barokizirana proštenjarska Crkva Marije Snježne, okružena cintorom. Sjetimo se nekadašnjih seoskih proštenja na koja se dolazilo izdaleka, licitara, »ringišpila« itd. Danas toga ima sve

manje i zato je zanimljivo da se tu njeguje tradicija narodnih seoskih igara i da je svaki put broj posjetilaca sve veći.

Zanimljivo je bilo za vidjeti u muzeju u Jastrebarskom, kako su se pastiri ovoga kraja branili od kiše. Posebna vrsta trave koja se nalazila po okolici, visoka i preko metar, brala se i gusto se plela, da bi se dobio ogrtić koji je odlično čuvao od kiše. S obzirom na svoju praktičnost dobro bi poslužio i nama planinarima.

Stigosmo i u Petrovinu, za koju se prema nalazima iz prve polovice 3. stoljeća tvrdi, da je postojala još u rimsko doba. Naziv je dobila po Crkvi sv. Petra, koja je također spomenik svoga doba. Dalje smo se nastavili uspinjati prema Slavetiću prašnjavom makadamskom cestom, da bismo stigli do njega nakon nekoliko kilometara, autobusa dobra-no prašnog. Dok su se neki putnici, koji su došli kućama preko vikenda, polako razilažili, mi smo se zadržali da bismo razgledali ovo mjesto.

Vidik iz Slavetića je prekrasan: oko su brda, a ispod nas put, koji vijuga ravnom dolinom kroz koju smo došli; od Rešpetarnice, preko Japetića, pa Plešivice, Jastrebarskog, Draganićkih ribnjaka vidi se sve do Petrove gore. Okolo su po brežuljcima sami vinogradni. S jedne strane je nekadašnji stari grad, koji su ondašnja vlastela 1639. go-

dine pretvorila u divan dvorac. I on bi zacijelo propao da nije srećom u njemu smješten arhiv. Moramo priznati, da su mu gospodari, Frankopani i Oreškovići, dobro znali odabratiti mjesto. Za Crkvu sv. Antuna puštinjaka, koja je zidana oko 1600. u baroknom stilu, dr. Nežić reče da »poput bijele golubice sjedi na gorskoj visini«. U ovim krajevima često se susreću obilježja iz NOB-e, od kojih je jedino i ovdje — grobniča palim borcima za slobodu naše zemlje. To nije ništa čudno, jer su se ovdje vodile često borbe. Čitav Žumberak bio je kraj u kojem su partizani imali brojna uporišta i tek bi ih koja motorizirana neprijateljska jedinica ili napad većih razmjera primorao da se povuku dublje u gute šume Žumberka. No, o nekim zanimljivim detaljima, poslije.

Krenuli smo dalje kroz zaseoke koji su tu na brdima bili nastanjivani još u srednjem vijeku, kada je bila ovdje ipak prilična sigurnost od Turaka. U vinogradima, kojih ovdje ima mnogo, još stoe stare kletice bez prozora, jer je i nekada bilo neželjenih posjetilaca, pa su tako, osigurane i posebnom bravom, bile sigurne od prvala.

Brzo tako dodosmo u Goljak, koji izdaleka djeluje kao neko obrambeno naselje. Na izlazu iz zaseoka, na jednoj kući vidjesmo spomen-obilježje palom partizanskog komandiru. Nastavimo starim grebenskim putem, uz divne vidike prema Geri, najvišem vrhu Žumberačke gore, gdje je novi TV toranj, visok preko 90 metara. Kako se put penje polako prema Rešpetarnici, čiji se vrh i ne vidi, jer je prostran, tako naš pogled luta dalje prema Pliješu i Ječmištu, da bi se zaustavljao na žumberačkim selima Griču, Kalju i Gornjoj Vasi.

Kratko smo se zaustavili da bismo se pozdravili s jednim seljakom, koji je vodio volove upregnute u kola puna drva. U razgovoru s njime osjetila se povijest ovoga kraja i život žumberačkog življa. Život je bio težak. Dok su sela u ravniči imala veće mogućnosti zbog blizine prometnica, ovdje je život bio puno teži. Zimi, da se i ne govor. Većinom se ovdje narod bavio stočarstvom, a manje zemljoradnjom, dok su se ljudi iz prigorskih sela bavili i vinogradarstvom. Prodati proizvode bilo je teško i to je bio jedan od uzroka, da je narod krajem prošlog i polovicom ovog stoljeća odlazio. Šteta! U današnje vrijeme, kada su mogućnosti za život na selu kud i kamo bolje, ljudi se teško vraćaju. Žalosno je promatrati ova sela. Od petnaest i više domaćinstava ili, kako su naši stari bekada rekli, dimova, danas je po pojedinim selima najviše po nekoliko nastanjениh kuća. Tu i tamo su samo stari ljudi, a kada ni njih više ne bude, zna se, priroda opet uzima svoje. Tek se poneki zaljubljenik vraća i tko zna, možda će ipak sutra biti više takvih. Zahvalismo se na razgovoru i pozdravismo se sa simpatičnim Žumberčanom.

Put se polako penja, dobro je trasiran pa se neprimjetno dolazi na velike livade košenice Rešpetarnice, na kojima je i istoimeni vrh. Da nema geodetske oznake bio bi neprimjetan, jer je veoma prostran. Tako je širok da bi se po njemu mogao igrati i veliki nogomet! Uplašili smo dva jastreba koji su mirno sjedili na manjem drvcu divlje kruške. Ispustivši kliktaj, sunovratili su se u dubinu šuma ispod nas. Pogled pula na sve strane. Visina od 745 m i nije tako velika, ali jer u okolini nema višeg vrha, vidici su prekrasni: Klek, Petrova gora, Kočevske planine, Gera, Pliješ, Ječmište i Zečak, a još dalje vide se Noršićka Plešivica i Japetić.

Ispod nas u prostranstvu šuma ima jelešna, divljih svinja i, danas, nimalo popularnih lisica. Ovdje su prilično oštreti padine. Brda su rastrgana i, prema geologizmu, tektonskog porijekla, kao i čitav ovaj kraj sve do Hrvatskog zagorja. To se može zaključiti i po brojnim termalnim vrelima. Jedno od njih su i Svetojanske toplice.

Nakon odmora nastavili smo dalje, da bismo prošli kroz planinsko selo Tihočaj. Žitelji su katolici, no to ne bi bilo spomena vrijedno, da nakon nekoliko stotina metara kuće Višoševića nisu grkokatoličke vjere. Njihovi pradjedovi, kada su bježali pred Turcima, daleko od Srbije, Albanije ili Bosne, zaustavili su se ovdje, nastanili se i ostali. Da bi sačuvali svoju vjeru i običaje, priznali su rimsku crkvu i postali unijati. I danas imaju svoje crkve, običaje, a kada dodu planinari iz istočnog dijela naše zemlje, pomalo im je čudno kada sve to vide. No, i to je jedna zanimljivost ovoga kraja, u kojem vlasti sloga i nikada pomućeno jedinstvo.

Plešivica od ruševine Kapelice sv. Duha

Foto: T. Pavlin

U kući Milana Višoševića nalazi se KT »Zečak« Jaskanskog planinarskog puta. Ljudi su gostoljubivi, a planinari su rado viđeni gošti. Počastili su nas domaćim kruhom, krumpirom iz peći, te sirom i vrhnjem. Nakon čaše vina, koja nas je nakon svega obradovala, zapjevali smo. Dugo bismo ovačko ostali, no put je još bio dalek. Nismo se vraćali istim putem nego naumili polukružno, preko Svetojanskih toplica. Dalje bismo stigli u Bukovac, a zatim natrag u Zagreb autobusom kojim smo jutros došli u Slavetić.

Popeli smo se kratkim usponom na vrh Zečaka, koji je sličan Rešpetarnici, da bismo se preko divnih livada spustili natrag na cestu, jer se ovako krati put. Sada smo već bili na drugoj strani, okrenuti prema jugu. Hodali smo i gledali, kuda smo dolazili. Ubrzo smo se rastali od markiranog Jaskanskog planinarskog puta, koji ovdje lijevo skreće prema Grabarku i Japetiću, da bismo nastavili i dalje madakamskim putem. On je markiran i njime se dolazi nakon dva sata u dolinu, gdje se ističe velika stijena, a na njoj natpis »Matterhorn«!

Nakon dobrog sata hoda odvaja se dio puta, mogli bismo reći i ceste, jer je vidljivo da se put uređuje, prema mala dva zaseoka: Lanišću i Sigelskom Bregu. Lanišće se nalazi u lijepoj maloj udolini, okruženoj brdima, pa se čovjek osjeća kao negdje daleko. Tu još ima žitelja, no na slijedećem brdu, do kojeg vodi grebenski put, nekoliko je domaćinstava gdje nažalost nema više nikoga. Spigeljski Breg nalazi se točno na vrhu brda, odakle se pružaju lijepi vidici na sve strane. Žitnica s planinarskim domom i Japetić nadohvat su ruke. Zračne linije nema niti šest do sedam stotina metara. Ljudi su ovdje obradivali zemlju na južnoj strani i to terasastim načinom.

No, vratimo se raskriju od kojeg smo pošli u kratku šetnju po okolici. Cestom nastavljamo dalje uz zaselak Zahere, još u-vijek prilično visoko. Odvojkom desno dolazi se nakon nekoliko stotina metara do divnog obzidanog izvora vode, kojim se služe ovdašnji ljudi iz obližnjeg zaseoka Paljugi. Potočić koji ovdje nastaje uskoro ponire u polju, da bi opet izašao u nižoj kotlini i to usred polja, stvarajući jak potok, koji ne presuši ni usred najveće žege. I ovdje se osjeća da nema mlađeg svijeta, jer se odselio i živi u Zagrebu ili Karlovcu, a dođe kući samo preko vikenda.

Napustili smo cestu koja nastavlja dalje grebenom i pošli markiranim putem preko divne valovite visoravni, koja je obrađena ili prekrivena livadama košenjacima. Ljeti punima cvijeća, a zimi snijegom pogodnim za skijaše. Put nakon nekog vremena silazi u šumu i zatim strmo ulazi u Gornje Toplice, zaselak Svetojanskih Toplica. U dolini već šumi i buči voda od spomenutog potočića, a kod prve kuće skreće se za lijep izvor hladne vode, nazvan Bakin izvor, u čast bakama, kojih ovdje ima mnogo.

Nakon desetak minuta stižemo u Donje Toplice. Tu je bazen po kojem se ova seoca zovu popularno Svetojanske Toplice. Ovdje je ispod brda jak izvor termalne vode, stalne temperature od 26° C, koja je stanovnicke ovoga sela ponukala da podignu pregradu i urede privlačan bazen. On se od početka drugog svjetskog rata, kada je sagraden, stalno upotrebljava. Nismo mogli odljeti, nego smo se i mi skinuli da se naužijemo kupanja. Karte se ovdje ne plaćaju, pa kud ljepše i bolje, nego u divnom prostočnom bazenu.

Dok smo se kupali, opazim na brdu preko puta neke zidine, ostatke Kapela sv. Duha, koja datira još iz srednjeg vijeka. Ne zna se puno o njoj. Označena je i u vojnim kartama jer se odavde pogled pruža na tri strane svijeta. Vidi se odlično Petrova gora, Klek i Japetić. U srednjem vijeku služilo je to mjesto za signaliziranje. Kada bi Turci kretali u osvajanja, vatrom bi se prenosili signali o njihovom dolasku i tako prenosio glas o opasnosti.

Nikako nam se nije dalo iz bazena,isto kao ni partizanima, koji su bazen često koristili u vrijeme NOB-e. Doznali smo to od planinara, druga Ive, koji se i sam nekada ovdje kupao, pa su to bili prvi pravi korisnici toga bazena. Danas ih ima ovdje koji puta i previše, najviše subotom i nedjeljom. Kako i ne bi, kada se može dobro osvježiti, ne plaća se karta i ne prijeti nikakva bolest za uspomenu! Voda je protočna, iz jakog izvora i općinskioci su dobro učinili što su dali bušotinama ispitivati ima li i jačih izvora. Osim toga učinjen je i urbanistički plan, prema kojem bi se u polju, oko jedan kilometar niže, trebao sagraditi olimpijski bazen, hotel i drugi turistički sadržaji, s obzirom na blizinu Zagreba te na dobre ekološke i klimatske osobine ovoga kraja. No, želje i mogućnosti su dva različita pojma, pa će taj plan vjerojatno čekati bolja vremena.

Dan se bližio kraju, pa smo nastavili dalje, a svoje mjesto u bazenu prepustili seljacima. Njima nakon napornog rada u polju dobro dolazi ovakvo osvježenje. Nakon pola sata opet smo se našli na cesti kojom smo prije silazili. Stigli smo u selo Bukovac, gdje smo pričekali autobus. Tu, pokraj potoka, nalazi se kuća Dolanjskih, gdje je nekada bio mlin, za vrijeme rata važan punkt za prelazak partizana iz Pokuplja u Žumberak i obratno. Nikada nije bio prouvaljen! Drug Dolanjski, koji tu živi, štošta nam je ispričao o prošlosti ovoga kraja, no dolazak autobusa prekinuo je našu posjetu ovom kraju. Mahnuli smo našem novom poznaniku i, dok se spuštao mrak, rekli smo do viđenja ovom lijepom kraju.

Krisitor (2024 m) u Prokletijama

MIODRAG KOVACHEVIĆ I DANIEL VINCEK

TITOGRAD

Na jugoistoku, uz samu granicu Crne Gore i Albanije, uzdiže se sandučasta masa ove vapnenjačke planine. Lijep je jesenji dan te smo nas šestorica iz PSD »Komovi« odlučili da ostvarimo ovaj više puta odlagani izlazak. Naziv ove planine nosi dočetak -tor, što neizbježno podsjeća na Durmitor i Visitor. Bez sumnje naziv je vezan na predilirske stanovništve Balkana, a po značenju je vjerojatno najbliže prijestolju ili vratima ili stičarskoj nastambi.* Stoka je istoznačajna s blagom, značila je bogatstvo i sreću, te se taj pojam vezivao za moćne i impozantne vrhove.

Naše posjete kompleksu vrhova oko Bukumirskog jezera (Torač, Pasjak, Štitan, Surđup, Smojan) uvijek su završavale pogledom na krajnji jug, gdje se nazirao Krisitor. Stalno nas je nešto privlačilo da i s juga pogledamo što se tamo krije iza moćne i razvedene grupacije planinskih vrhova uz Bukumirsko jezero.

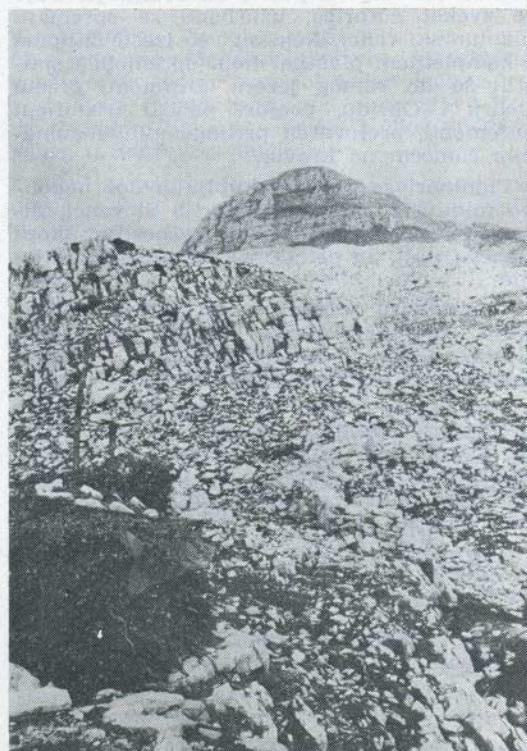
Evo nas sada i na ovom »krajnjem rubu«! Dalje se ne može. Tu je granica s Albanijom, gdje se od doline rijeke Cijevne (albanski Cem) počinju izdizati masivi Centralnih Prokletija u Albaniji s najvišim vrhovima Maja Jezerce i Maja Rodohines. Ima tu više vrhova blizu 2600 metara visine. Gledamo ih i pokušavamo identificirati. Granica je tu, vide se granični kamenovi i graničari na njihovoj strani. Oči se odmaraju na prostranstvima i selima smještenim na albanskim obroncima. Zanimljivo je da većina ovih sela ima naše nazine. Pogled odavde dopire na drugu stranu preko albanskog teritorijalnog pojasa, koji ovdje nije širi od 12 kilometara, tako da se na drugoj strani, na istoku, dobro razabiru u ravnici naše Gusinje i Plav.

Ovo ljetno je bilo sušno i narod je sa stokom napustio katune već u septembru, tako da gotovo nikoga ne susrećemo. Sam vrh Krisitora (2024 m) je zeleno ispasište bogato predstavnicima flore ovoga dijela Prokletija (Rožac, Runjika, Petropusta, Nikolajev karanfil, Modra glavulja, Crnogorski zvončić). Sigurno je da u svibnju i lipnju ovdje vrhunac cvjetata

nja te da bi i tada trebalo doći ovamo. S jugozapada, od katuna Korita Otska (Hotska), vodi konjska staza preko visoravni Koštice. Ona se između Karimana i Krisitora spušta do Rikavačkog jezera, gdje su brojne kolibe i mnogo trave. Kada se razgleda ovaj teren i shvati logika kretanja vidi se da je glavni karavanski put od stare Podgorice (današnji Titograd) prolazio dolinom Cijevne, te dolinom Vrmoške izbijao na Gusinje i Plav. Bilo je to u vrijeme kada još nije bio prekinut graničnom linijom. Taj put iz Titograda do Plava bio je kraći za 150 kilometara nego današnji zaobilazni put.

Niski sunčevi zraci ove produžene jeseni osvjetljavaju u daljini tipične i prepoznatljive siluete u masivu Karanfila. Oni blješte snježno bijelom bojom kao da se odražavaju od dolomitnih stijena.

Visoravan Korita Otska (1440 m) dijele za ispašu Kuči i Malisori iz Zatrijepča. Još srećemo ponekog tko se ovdje zadržao ali je pre-

Krisitor i jama snježnica

* Nazivi Visitor i Durmitor romanskog su porijekla (latinski dormitare — plandovati, visitare — razgledati) a do našeg vremena stigli su preko Vlaha (Cincara) koji su bili važan element u etnogenezi Crnogoraca. Prezimena vlaško-romanskog porijekla prepoznat ćemo po tipičnom nastavku -ul, npr. Radulović, Bulatović, Drakulić, Sekulić. Visitor bi u prijevodu značio vidikovac, a Durmitor plandište (stičarski naziv za mjesto gdje ovce počivaju, planđuju). U rumunjskim planinarskim domovima i danas će planinari na vratima spavanačica naći natpis »Dormitor«. Imena Krisitor i Pirlitor bez sumnje pripadaju istoj skupini.

D. Željko Poljak

stala uobičajena ljetna vreva oko velikog ozi-danog ubla (bunara).

Do Krisitora smo se vozili lošom makadam-skom cestom koja se od Titograda do Meduna rekonstruira. Produžili smo dalje do Ubala, Orahova, pa na Korita Otska i s katuna Kunore, koji je u samom podnožju Krisitora, izašli istočnim stranama na sam vrh. Svuda su samo šumske ceste, građene za kamionski prevoz i izvlačenje drveta. Na njima se može snaći samo poznavalac ovog kraja. Od Korita Otskih kretanje je moguće samo terenskim vozilima. Odatle ostaje pješke jedno 12 km i 400 metara visinske razlike do katuna Kunora.

Za povratak se odlučujemo cestom za Pa-prate odakle je oko 30 km asfalta preko Gor-

njeg i Donjeg Zatrijepča sve do Titograda. Vijugava je to i uska cesta, ali vožnja je uz stalni oprez ipak ugodna. Sa Zatrijepča je ve-ličanstven vidik u kanjon Cijevne i na graničnu liniju, koja je tu čudno iskrivljena zbog želje Marka Ujkića da on i njegovo imanje ostane unutar Crne Gore. To se dogadalo pri-likom rada komisije za definitivno odredivanje granice poslije prvog svjetskog rata.

Dan je okraćao i već je sumrak pao pri na-šem povratku u Titograd. Ipak smo zadovoljni: stekli smo novi trofej u niski prokletijskih vr-hova. Želimo da to ostane zabilježeno kako bi se i drugi planinari odlučili da posjete ove predjele. Oni nisu više kao nekad, na kraju svijeta i dostupni samo u mašti.

Jedan dan na Korabu

CVETIN RISTANOVIC

NOVI SAD

Rano jutro u Moravskoj kotlini je prilično svježje. Preko jezera, na čiju se površinu spustili plavičasta izmaglica, naziru se još neugašene ulične svjetiljke Mavrovih Anova. Iz hodnika dopiru pozivi za ustajanje. Čuje se zvezet čuturica, užurbano se spremaju planinarski ranci. Neki su već izašli iz doma s kompletnom planinarskom opremom i spu-stili se do samog jezera. Drumom, prema Debru i Ohridu, projuri poneki usamljeni automobil, pretovaren prtljagom ili s gume-nim čamcem na krovu.

Planinari se polako okupljaju. Još nekoliko minuta i krećemo, najprije Slovenci, di-sciplinirano i na vrijeme, a poslije Skop-ljanci i naši, sa petnaestak minuta zakašnje-nja.

U autobusu saznajemo da nitko od sada-šnjih sudionika ovoga velikog pohoda na Golemi Korab do sada nije bio na vrhu, pa čak ni naši predusretljivi domaćini.

Blago se spuštamo dolinom otoke iz jezera prema rijeci Radiki. Svi smo vidno uzbud-e-ni. Nakon pola sata vožnje odvajamo se od asfaltirane ceste desno uz Radiku. Makadamskim putem, s mnogo uzbrdica i zavoja, naš autobus brekće i grabi ka graničnoj karauli Strezimir. Na drugoj strani uživamo u pogledu na potpuno bijelu površinu rječi-ce Radike. Ne, ona kao da nema površinu! Ona ne teče! Ona pjeni! Ona leprša iznad bijelog zaobljenog kamenja, preljeva ih, preskače i iza njih stvara virove. Ona klju-

ča. Zubor vode donekle je ublažen bujnom vegetacijom koja mjestimično potpuno pokriva rijeku. Još malo spore vožnje i dalje se ne može. Ostatak puta od oko dva-tri kilometra, uz suho korito Strezimirskog potoka, prevalit ćemo pješice. Izlazimo iz autobusa i upućujemo se blagom uzbrdicom na terasastom proplanaku na čijoj se gornjoj terasi nalazi jednospratna zgrada karaule.

Prvi pogled na karaulu i proplanak pod-sjeća me na onu poznatu pjesmu Đure Jakšića »Karaula na vučjoj poljanji«. Karaula je stvarno na poljani, okruženoj stoljetnom šumom. Vjerljivo su, pomišljam, u ranija vremena kurjaci primorani surovom zimom silazili s planine i baš se s ove poljane oglašavalii, skupljali u čopore, spuštali u doline i u blizini ljudskih naselja napadali to-rove sa stokom. Sada, ispred svojih kućica reže dresirani vučjaci spremni da se svakog trenutka bace na nepoznatog. Oko nas se motaju još dva šteneta mješanca, oca vučjaka i majke šarplaninke. Sve se to uklapa u ovu surovu i vrletnu prirodnu sredinu.

Čekamo, puni neizvjesnosti i neke slatke jeze. Zakasnili smo da na vrh Golemog Koraba krenemo iz karaule s jutarnjom patrolo-m. Uzbuđenje dostiže vrhunac kada nam zam-jenik komandira karaule zapovijedi da se postrojimo u dvije vrste, ml, onako nespretni s ruksacima. Među nama ima i starijih od sedamdeset godina i onih koji nikada ni-su bili u vojničkom stroju, ali se svi s ponosom guraju, svi bi htjeli u prvi red. Jasno, ne pruža se ovakva izuzetna prilika svaki dan, možda samo jednom u životu. Poručnik nas pozdravlja u ime vojnika i starješina karaule.

Veća grupa planinara poštanskih društava Ljubljane, Novog Sada i Skoplja popela se na Golemi Korab 23. augusta 1986. godine.

Kolona se sporo formira. Još smo svi u grupi. Nakon pedesetak metara počinje žestok uspon i poslije nekoliko minuta hoda staza nas uvodi u gustu listopadnu šumu. Uspon je sve veći. Kolona se postepeno razvlači, tako da je sada duga oko pola kilometra. Prethodnica već izlazi iz šume i ulazi u travnati pojaz koji se proteže do samog vrha. Pred nama, visoko u brdu, nalaze se bačila s ovcama. Do nas dopire promukli lavež šarplaninaca koji okružuju stado. Prelazimo preko potoka i uz veoma oštru strminu stižemo na malu zaravan gdje su stijenjeni katuni s torovima.

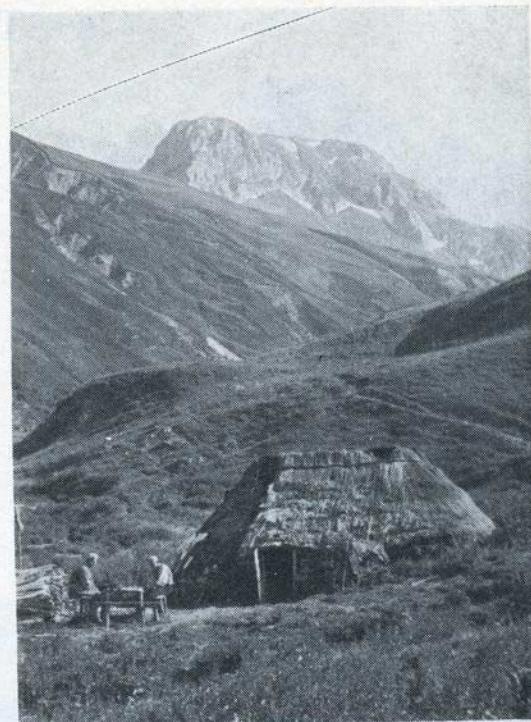
Saznajemo da u ovom bačilu ima oko tri tisuće ovaca muzara dok su jaganci i ovnovi, kojih ima znatno više, na nekom drugom katunu, takoder na Korabu. Iz razgovora s ovim vrsnim ovčarima saznajemo da pašnjaci našeg dijela Koraba mogu da prehrane čak i preko sto tisuća ovaca, ali je sada na ovaj način iskorušten samo deseti dio.

Duboko dolje naša kolona još izlazi iz šume.

Dan je lijep, sunčan, bez ijednog oblačka na suženom horizontu. Nalazimo se kao u nekom lijevkusu koji umjesto ravne kružne ivice, pri vrhu ima rubove nazubljene kao pila. Sunce već počinje da peče.

Popeli smo se već na visinu od 1700 metara. Trave oko nas ima u izobilju, svjetlo je zelene boje, kao u svibnju. Korab nas plijeni livadama punim niskog cvijeća. Htjeli mi ili ne htjeli, gazimo po encijanu, majčinoj dušici, anemonama, jaglacima i drugom cvijeću. Penjemo se već puna dva sata. Dok hodamo, tek po koju riječ razmijenimo s nekim od suputnika. Onoliko koliko nam tempo i uspon dopuštaju. Stariji i kondicjski manje spremni pomalo zaostaju. Većina naših je na samom začelju. I čelni usporavaju, ali zadnji ne uspijevaju da prikupe snagu. Uskoro smo na visini od 2200 metara. Južnim obodom grebena prebacujemo se u viši dio druge dubodoline kojom ćemo malo blažim usponom stići pod sam vrh Golemog Koraba. Već s prijevoja, duboko pod nama, naziru se stada ovaca. Do nas dopire lavež, uznemirenih šarplaninaca.

Odmor je dobro došao. Pored nas su ostaci razrušenih zidina nekadašnje granične postaje. Visoko pred nama ispriječio se zaobljeni vrh Golemog Koraba. Iznad nas elegantno kruže orlovi bjelorepani. Oni s vremenom na vrijeme zamaknu za neki od vrhova pa opet iskrnsnu, kao da nas uhode. Povremeno dune vjetrić koji nas, ovako oznojene i umorne, brzo rashladi pa se moramo oblačiti. Uzduh je razrjeđen pa većini otežava disanje. Razgovora je sve manje i sve su tiši. Svaki se bori sa sobom i visinom na svoj način. Iako smo ponijeli samo ono najnužnije, naprtnjače su otežale. Prethodnica je već izmakla. Ulazimo u mjestimično snježnu zonu. Što smo bliži vrhu svaka je pa i manja uvala puna snijega. Pored nas teku

Bačilo pod Korabom

Foto: Dr. Ž. Poljak

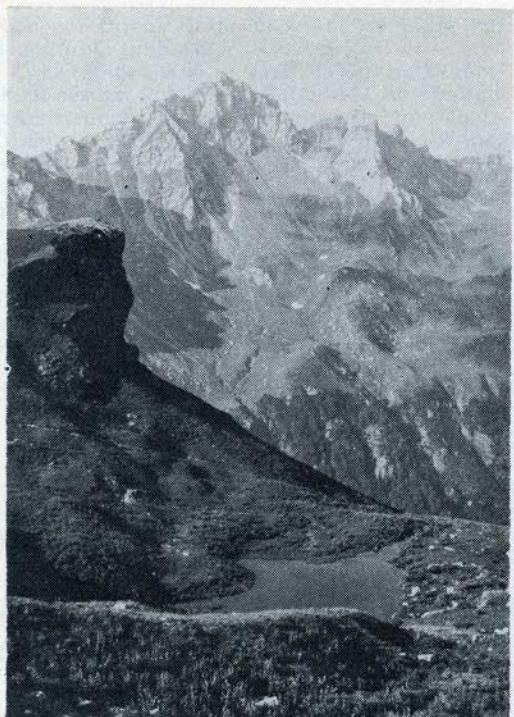
jaki potočići. To je od snijega koji se topi. Na jednom omanjem grebenu ostavljamo rančeve. Predstoji nam još jedan jači uspon travnatom strminom do pod samu glavu Koraba. Idemo kako tko može, koliko tko ima snage u nogama i plućima.

Zemlja ovdje nije dolje, ona ne leži, ona stoji, ona se uspravila, samo što je u hodu licem ne dodirnemo. Mi je osvajamo stopu po stopu. Poneki koraci su još i kraći. Dijšemo otežano širom otvorenim usta. Ali, vrh je tu, još dvadesetak metara uspona i...

Naši pratnici su se već popeli da izvide situaciju. Vraćaju se i kažu da prva desetina može gore. Oni podoše. Ležim na grebenu, kao u rovu s grudobranom.

U jednoj od sljedećih skupina izlazim i ja. Prilazim graničnom kamenu i dodirujem ga rukom. Granični kamen je betonski kvadar s našom trobojkom i oznakom SFRJ. Povlačim se korak-dva nazad, da omogućim i drugima prilaz kamenu. Ležim i pokušavam da se opustim. Mjesto na kojem sam se opružio neravno je, ali mi ležeći položaj prija. Ništa ne mislim. Malo mi se muti u glavi. Uzbudjenje polako splaća, a snaga mi se postepeno vraća. Presretni smo što smo uspjeli. Moj pogled s vrha gubi se negdje na planičastom horizontu.

Nebo je plavo i tako blizu, čini mi se da ga rukom mogu dohvatiti. Nebeski svod, taj

Korab: Kabaš (2395 m) i glečersko jezerce
Foto: Dr. Ž. Poljak

plavičasti kišobran koji nas natkriva, ovdje nam liči na ogartač s kojim smo se ogrnuli.

Desno ali malo sjevernije bijele se vrhovi Šare, to su Titov vrh i Ljuboten, jedino se oni svojom visinom mogu donekle mjeriti s Korabom. Daleko na sjeveru, već se slabije razaznaju Paštrik, Koritnik i možda oni najudaljeniji visovi, skoro bjeličasti, što su se spojili s nebom — vrhovi Prokletija. Daleko na jugu je Pelister a na istoku Solunská glava.

Neki od planinara su »prošvercali« fotoaparate, ipak se slikamo za uspomenu. Još jedan pogled na okolinu s ove visine i polazimo natrag. Usput uzimam omanji kamen za sjećanje na ovaj pohod i na ovu zaista lijepu planinu. Nisu mi uopće jasne priče o surovosti i nepristupačnosti Koraba. Jedino ako se misli na to što se nalazi na periferiji zemlje, izvan puteva, daleko od glavnih turističkih pravaca. Uzalud što je priroda bila izuzetno darežljiva i širokogrudna pa je po-

darila možda najidealnije prirodne uvjete za zimske sportove i turizam.

Oprezno silazimo s vrha ispod koga nas čeka novoprdošla skupina. Posjedasmo. Sa susjedne litice u dolinu se sjuri divojarac. Mogli smo ga pratiti nekoliko minuta dok se nije potpuno izgubio u sivilu kamenjara. Orlovi i dalje kruže. Desno od nas i malo niže jedna je veća strmina prekrivena snijegom. Uputili smo se oprezeno prema njoj. Oni mladi i hitriji već se spuštaju po snijegu ispod kojeg se čuje žuborenje vode. Sada nam sunce sja u potiljak. Osjećam kako mi uši bride. Nekoliko je skupina sišlo s vrha i sada već raspoloženi silazimo prema grebenu gdje smo ostavili rančeve. Ovdje ćemo se svi sačekati. Svi su veseli, govorljivi, razzdragani. Sve nas je obuzelo osjećanje neke beskrajne sreće zbog ovog velikog uspjeha. Trud se isplatio, svi koji su krenuli popeli su se na vrh, nitko nije izostao.

Pošli smo. Mladi i brži su se prosto sjurili do bačila Belandže, skoro pravolinijski. Stariji, htjeli to oni ili ne htjeli, moraju silaziti polako serpentinama. I dok se pretvodnica zadržava na nekom usputnom vidiškovcu, ovi drugi već pristižu. Predvečer prvi su već stigli do karaule. U sumrak pristigli su i ostali.

Srdačno se pozdravljamo s našim pratiocima i vojnicima na karauli i uz pjesmu hitamo k autobusu.

Povratak pored rijeke Radike prošao je po mraku. Kad smo stigli do doma, Mavrovsko jezero je bilo duboko utorulo u noć.

Ove noći nisam mogao spavati. Je li to bilo zbog umora ili zbog toga što sam u mislima i dalje bio na Korabu, ni sada mi nije jasno. A ta nejasnoća je dio onoga što sam ponio s lijepog Koraba.

Svaki planinar, bio on iskusan ili početnik, kad osvoji neki vrh poneće u svom srcu dio tog vrha ali tamo ostavi i dio sebe, nešto što će ga ponukati da jednog dana ponovo krene prema istom vrhu.

Jedno jutro u kanjonu Tare

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Kanjon Tare. Mala uska luka — Radovan. Tako se zove nevelika zaravan niže sela Tepeca. Ovdje jutra kasne, a sutoni rane. To je prirodna pojava u svim dubokim kanjonsima svijeta, pa tako je i ovdje u kanjonu Tare. Pregršt azurno plavog neba je iznad nas. Sve ostalo je zeleno. Monotoniju zelenila narušava i razbija hrapavo kamenje kanjona, izlokani bijeli oblutci i sitni pijesak. Iznad nas jezde oblaci besciljno, a ispod nas teče voda, bistra kao suza. Huči i klokoče valovita Tara, kao da s tim želi privući pažnju i pokazati svoju ljepotu. Nemirni valovi se uzjogunili i pomamno zapljuškaju okolno kamenje kao u dječjoj igri. Jutarnji povje-

tarac izdiže talase, pa se bijeli vali u zraku susreću i cjelivaju, kao galebovi u ljubavnem zanosu. Bistrozelena voda se isparava, kao da je u agoniji ili se to ona srdito budi iz noćnog sna?

Stiješnjen prostor svuda oko nas. Uzak kanjon, reklo bi se da ga čovjek može preskočiti, bar tako se čini. To je pravi procjep u kamenu. Kamen i voda, dva ljuta neprijatelja, nikad se ne podnose, a uvijek zajedno. Visoke kamene litice, mahom obrasle borovima, uzdižu se visoko prema nebu. Krajevi im se ne mogu sagledati pa nam se čini da ih i nemaju, da se nigdje i ne završavaju. Eto, dovode nisko, u dubine Tarinog sunovra-

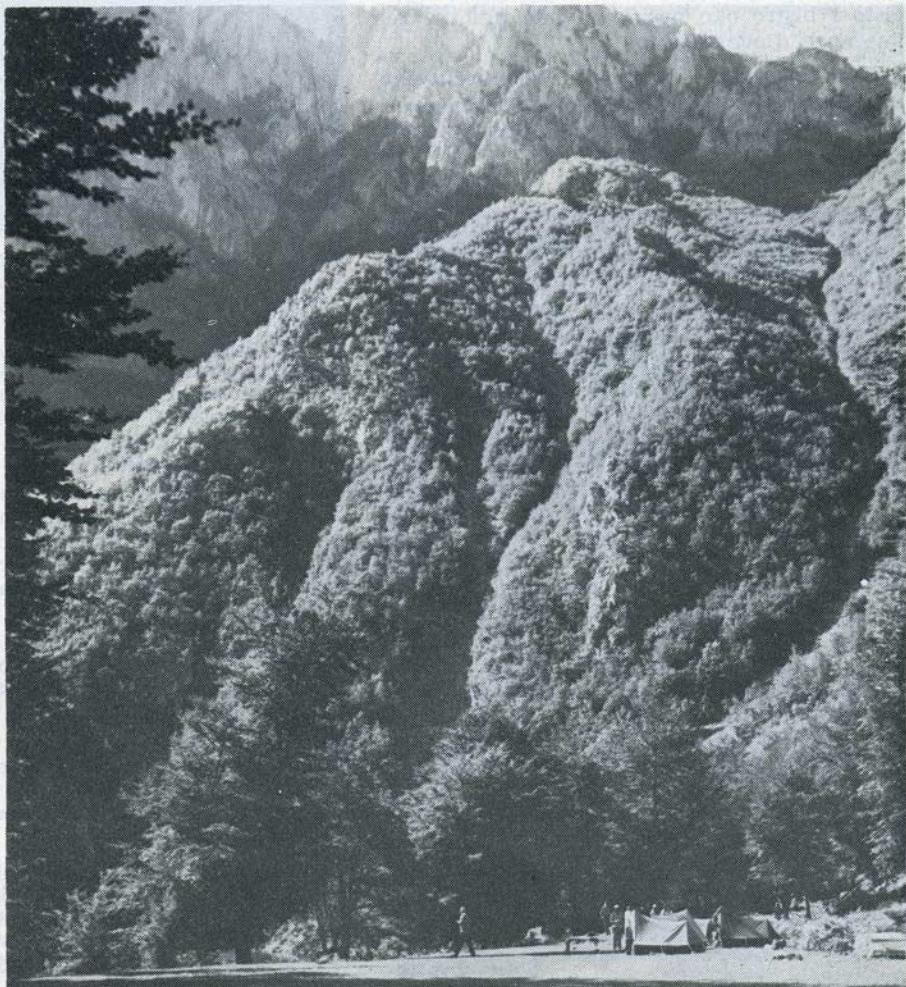

Foto:
U. Beširović

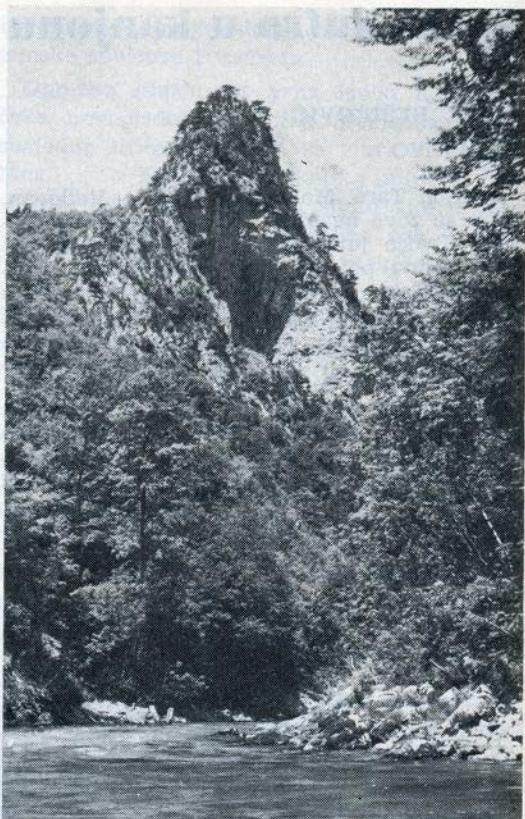
Džabasanska
gradina

ta, dopiru ljute stijene planina Durmitora i Ljubišnje.

Ptice ovdje glasno pjevaju, glasnije nego igdje, čini nam se, jer moraju nadjačati zاغlušnu huku vode. Kos dugo i melodično pjeva na stablu. Svjetlost dana sporo dopire do nas.

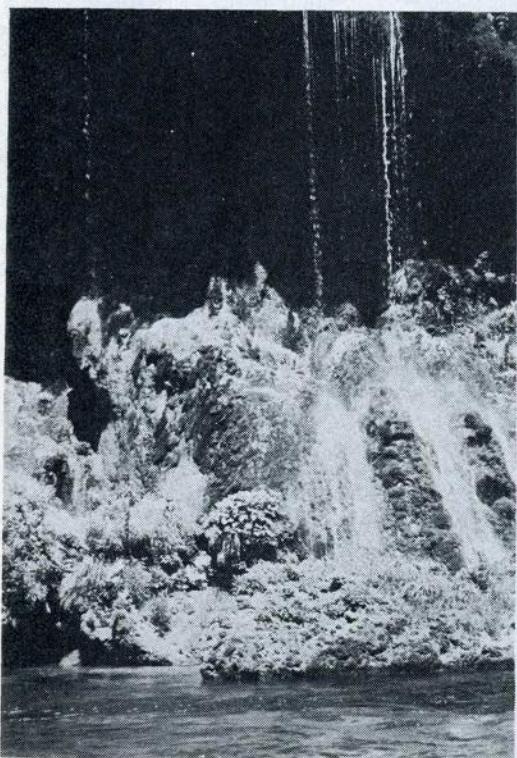
Jutro sporo odmiče. Sjedimo ispred šatora i podstičemo nedogorjele ostatke sinoćne vatre. Toplina žara prija nam u ovim jutarnjim časovima, pogotovo kada nalijeće jutarnji povjetarac. Iza nas je tamna i guta šuma. Prazna, kao pokradena i tužna, jer amo čovjek rijetko dolazi. Sve se oko nas budi. Sve živo ustaje i javlja se. Sve se raduje novom ljetnom lijepom danu. Ovdje nema onih jutarnjih tišina što ih susrećemo na visokim planinama. Ovdje nema mira. Sve je u borbi. Sve je u vječitoj zavadi. Sve galami, mumlja. Sve je u huci i buci, i to vječito tako. Hitre pliske nadljeću vodu i ustremljuju se, kao prave zračne akrobate. Ni ribe ne miruju. Nerijetko iskaču na površinu vode. Sve je čisto i bistro oko nas, kao voda pitke Tare, kao suze djevojačke.

Kroz plavičast i treperav zrak sagledamo svu ljepotu u ovome osamljenom i dubokom kanjonu Tare. Dan teče. Sunce obasja vrhove

Liman u kanjonu Tare

Foto: U. Beširović

Bajrovića sige u kanjonu Tare Foto: U. Beširović

južnih stijena. U isto vrijeme naglo sjeverne stijene potamniše, ili nam se tako činilo zbog jakog kontrasta. Kanjon posta još uži i tjesniji, maštovit i zagonetan. Slike se ovdje naglo mijenjaju, ali nikada ne ponavljaju, ne bar u istom danu.

Prilazimo vodi smaragdno zelene boje. Jasno vidimo dno rijeke, i u njemu najmanji kamenić. Vidimo male i veće ribe. Male su hitre, vragoljaste i vješte u pronicanju dubina. Višešto plivaju i brzo nestaju iz našeg vidokruga. Krupnije ribe su znatno sporije, trome.

Osvježavamo se i umivamo hladnom vodom koja nije za kupanje — suviše je hladna. Ujedno je i pijemo. Dobra je i ugodna za piće.

Sve je ovdje skladno. Uklapa se — kako bi to rekli daroviti umjetnici. Uz vodu je sasvim svježe, iako je ljetni dan. Moramo prići ponovo vatri i zagrijati se.

Dugo smo čekali dok su sunčeve zrake doprle do nas. Bile su veoma tople. Samo su nas na kratko osvijetlile i zagrijale. Toliko samo dok su ispile rosu s vrhova trave i cvjetova na livadi oko naših još uvijek mokrih šatora.

Nova staza od Šibenika do Promine

ANTE JURAS

SIBENIK

Našu će planinarsku javnost, ljubitelje prirode i rekreatije te poštovatelje revolucionarnih tradicija obradovati vijest o otvaranju još jedne nove planinarske staze. Riječ je o stazi »Tragom Prvog šibenskog partizanskog odreda«, koju je PD »Kamenar« iz Šibenika otvorilo 31. listopada i 1. studenoga 1987. godine, obilježavajući na taj način 50. godišnjicu dolaska Josipa Broza na čelo Partije i 43. godišnjicu oslobođenja Šibenika.

Svečanost otvaranja staze otpočela je na brdu Pisku, mjestu odakle je 12. kolovoza 1941. krenuo u borbu Prvi šibenski partizanski odred. U ime pokrovitelja, Općinske konferencije SSRNH Šibenik — Koordinacijskog odbora za njegovanje i razvijanje revolucionarnih tradicija, te Općinskog odbora SUBNOR-a, stazu je otvorio drug Marinko Papić, istaknuti šibenski društveno-politički radnik.

Na otvaranju i obilasku staze sudjelovalo je preko 200 sudionika: planinari iz 35 društava širom zemlje, borci, omladina, te priпадnici teritorijalne obrane općine Šibenik, JNA i izviđača. Drugog dana marša otkriveno je i spomen-obilježje u Ravnom gaju, mjestu prvog okršaja Odreda.

Staza je duga oko 50 km i vodi od Piska (brdo iznad Šibenika), pa preko Dubrave, Maglova, Seneta, Živkovića, Brnjice, kanjona rijeke Čikole, Ključa i Velušića do Planinarskog doma na Promini. Prolazi kroz zanimljive predjele, preko goleti i kroz šume,

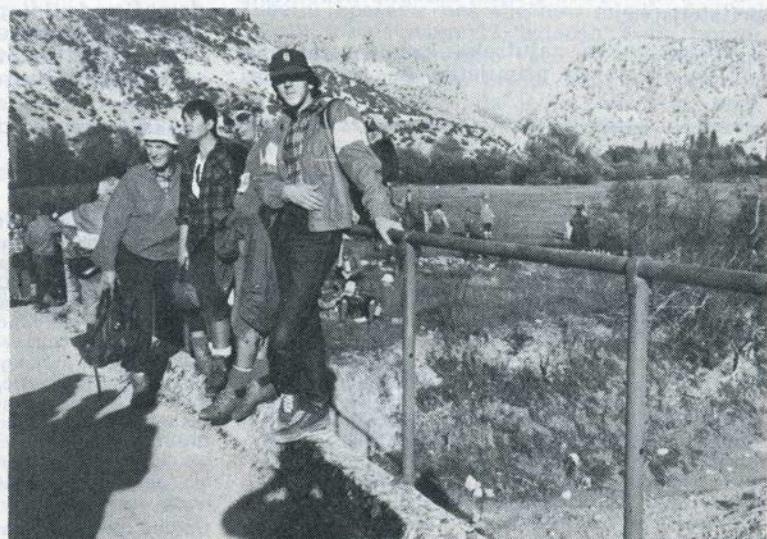
uz rubove plodnih polja, kroz klance i sela, te živopisni kanjon Čikole, povezujući Šibeniku i drnišku općinu. Staza je, dakle, raznolika, osim na krševitoj ravnicu od Lovriča jara do Donjih Marina. Najljepši je prijelaz preko kanjona Čikole koji je izrazito slikovit (rijeka, livade, vinogradi, jablani, stijene različitih oblika i boja, razvaline Ključice), pa tu treba posvetiti više vremena razgledanju i snimanju. Lijep je i uspon na Prominu.

Staza se lako prijeđe za dva dana hoda. Naročito je povoljna za kretanje zimi jer skoro nikad nije pod snijegom. Nema planinski karakter; teren je nizinski i brdovit, ali s kratkim usponima. Najviša joj je točka Planinarski dom na Promini (850 m).

Prenoći je moguće u svakom selu, a osnivač staze preporučuje Ključ kao najpogodnije mjesto (gostionica »Dobri Jere«, škola, privatnici).

Cuvanje pečata kontrolnih točaka (Pisak, Maglov, Živkovići, Ključ, Velušić, Planinarski dom na Promini) povjerenje je ljudima koji stanuju u blizini. Staza je besprijkorno markirana u suradnji s PD »Promina« Drniš, koje će se, uz osnivača staze, brinuti o njenom održavanju.

Obilazak staze prati brižljivo napisani Dnevnik i vodič staze, ilustriran prigodnim fotografijama i skicom puta. Naručuje se kod osnivača staze: Planinarsko društvo »Kamenar« Šibenik.

Planinari u kanjonu Čikole

Foto: Zdenka Antunac

Pseća pošta u planini

LUCIJAN SMOKVINA

VARAŽDIN

Sjedili smo u uredu upravitelja Planinarskog doma Lapjak Rudolfa Nedele s potpredsjednikom Planinarskog saveza Hrvatske Ivicom Martinekom i s dvoje mojih planinarskih drugova iz Zagreba i radili ono što je planinarima najdraže, osim samog planinarenja, a to je prepričavatavne zanimljivih planinarskih doživljaja. Grickajući izvrstan kulen našeg domaćina, pobjednika nekoliko kulenijada, i zalijevajući ga njegovom ukusnom blagom slavonskom šljivovicom, vrijeme je teklo i čuli smo mnoga zanimljivih planinarskih zgoda i nezgoda. Došao je red i na mene. Sjetio sam se doživljaja prije tridesetak godina, pa evo, da ga čujete i vi.

Te godine u proljeće umre mi supruga i ostao sam s dvije male djevojčice. Nastojao sam da ih što više rastremem i duševno odvadim u dinamiku doživljaja u prirodi. Tako smo jednog ranog jutra početkom ljeta iste godine naumili na Samoborsko gorje i krenuli ranim vlastom iz Varaždina. Po dobrom stariom običaju vlak za Rijeku je već otišao, dok je naš Zagorec sa zakašnjnjem stigao u Zagreb. Radi toga smo se tramvajem odvezli do savskog mosta i dizanjem palca zaustavili jedan kamion. Šofer se pokazao spremnim da nas odveze do Jastrebarskog. Stigavši tam, potražili smo starog planinarskog prijatelja Kosa, koji nam je rastumačio kako ćemo planinarskom stazom stići do Planinarskog doma na Žitnici — Japetiću. Opis je točno odgovarao stvarnosti i mi smo umorni stigli na cilj. Tu smo i prenočili. Za vrijeme večere moja djeca su neprestano hranila opskrbnikovog psa, koji je trčkarao blagovaonicom. Tako su, izgleda, djevojčice s njim sklopile neke vrste prijateljstva.

Ujutro nakon zajutraka krenuli smo put Oštrecu. Djeca su primjetila da pas trči za

nama. Nekoliko puta smo ga tjerali da se vratiti, bojeći se da ne zaluta, no on se i nadalje pojavljivao u pristojnoj udaljenosti za nama.

Kad smo došli do Planinarske kuće pod Oštrecem, sjeli smo na klupe, izvadili hranu i stali nadoknadivati utrošenu energiju. To je bio trenutak kad nam se pseto ponovno priključilo, trčkarajući oko stola, očekujući, a i dobivši dio naših zaliha.

U razgovoru nakon obroka sjetio sam se da smo prigodom obračuna s domaćicom na Japetiću zaboravili nešto platiti, mislim da su to bile palačinke. Uzo sam komadić papira i napisao poruku domaćici na Japetiću, dodavši i svoju adresu, neka mi javi iznos duga, koji će joj poslati iz Varaždina. Dozvali smo pستانce i, u nadi da će se ipak uspjeti vratiti kući, pričvrstio sam mu ceduljicu za ovratnik i pustio ga. Kratko vrijeme nakon toga pseto je nestalo, a mi smo prosljedili svojim putem.

Cekajući nekoliko tjedana na vijest s Japetića, vrijeme je prolazilo, a ja sam pomalo na to i zaboravio. No to nije kraj mojoj priče.

Nekoliko godina nakon toga sjedio sam s planinarskim prijateljima u blagovaonici Planinarske kuće na Kalniku. Za susjednim stolom bila je skupina planinara, mislim, iz Zagreba, koji su prepričavali svoje planinarske doživljaje. Jedan od njih počeo je priču, koju smo pratili i mi za našim stolom. On je prije nekoliko godina sjedio s društvom u Planinarskoj kući na Japetiću. Zagledao se u psa domaćinova i primijetio da mu se na ovratniku nešto bijeli. Pozvao je psa i video da ima na ovratniku pričvršćen papirić. Uzeo ga je i pročitavši što na njemu piše, pozvao domaćicu te joj pročitao na glas, kako neki Varaždinac poručuje po psu s Oštretom, da je zaboravio nešto platiti i šalje adresu, neka mu se javi iznos duga. Svi prisutni su se nasmi-

LUCIJAN SMOKVINA

Pisac ovog članka, planinar Lucijan Smokvina, rođen je 1910. u Karlovcu. Mladost je proživio na Sušaku (Trsat). Od najranije mladosti bavi se fizičkom kulturom, vježba u Sokolu. Kao srednoškolac bavi se lakom atletikom i ističe se u skokovima (u dalj, u vis). U višim razredima srednje škole bavi se plivanjem u »Viktorijsu« na Sušaku. Najbolji mu je rezultat na Državnom prvenstvu u Sušaku 1927. g. (četvrti na 100 m prsnim stilom za juniore). Kad je razrednik prof. Franjo Heisinger poveo 1925. razred na Izvor Rječine, ostao je impresioniran bujnim zelenilom i šumarcima za razliku od puste i kamene okoline Sušaka, pa od tada često izlazi u prirodu. Kad je poslije preselio u Karlovac, uključuje se odmah u planinarsku organizaciju i od 1928. član je HPD »Martinščak«, poslije »Dubovac«, a po preseljenju u Varaždin član PD »Ravna gora«. Obnašao je mnoge funkcije u odborima navedenih dru-

štava. Bio je inicijator osnivanja Zagorskog planinarskog puta i još danas vrlo aktivne Seniorske skupine PD »Ravna gora« vršeći i u tim organizacijama određene funkcije. Osim toga bio je kao društveni radnik odbornik i na raznim funkcijama u Društvu ekonomista, Narodnom sveučilištu, Sindikalnoj organizaciji, SFK, Crvenom Križu, Pjevačkom društvu »Zanatlija« Varaždin. Obišao je gotovo sve planine Hrvatske i Slovenije, a nekoliko i u Bosni. Povremeno se javlja pismenim sastavcima u Našim planinama. Nagrađen je Zlatnom značkom PSH, Srebrnom i Zlatnom značkom PSJ, plaketom SFK za zasluge u fizičkoj kulturi, plaketom PSH za zasluge na polju planinarstva (1977) i konačno Ordenom rada sa srebrnim vijencem.

Godine 1985. proslavio je na vruši Begunjščice 60 godina aktivnog planinarenja.

jali toj psećoj poruci, a domaćica je rekla da je taj iznos tako mali, da joj se ni ne isplati pisati. Tako je glasila njegova priča.

Ali svršetak priče tek je slijedio, kad sam se ja ustao i rekao da sam ja taj planinar koji je tada upotrijebio pseću poštu. Sada je

tek nastao smijeh i veselje u Planinarskoj kući na Kalniku, uz razne doskočice i upadice prisutnih planinara.

Eto, tako je završila moja priča o psećoj pošti. Dakako da je bilo veselih komentara i u Planinarskoj kući na Lapjaku.

Neo-planinari

DURO PRILJEVA

PETRINJA

Svojevremeno je urednik ovog časopisa objavio seriju članaka o pušenju i konzumiraju alkohola u planinarskim objektima, kako je to ružno i nepristojno, a k tome nije ni planinarski. Svakako da je tome tako, ali to je naša svakodnevница, nešto sa čime se susrećemo ne samo u našim domovima, nego na radnim mjestima, u javnim prevoznim sredstvima, na raznim sastancima i na još nebrojeno mnogo mjesta tako da se i mi protivnici poroka napokon mirimo s time.

No nisu to, nažalost, jedine negativne pojave u našim planinarskim objektima. Jedna od njih su, kako ih ja zovem, i NEO-PLANINARI. O njima se do sada još nije govorilo niti pisalo, a ima ih mnogo i to ne od jučer. Obilazeći planinarske objekte upoznao sam se i s ovim »smjerom« planinarstva, pa odlučio da najsvježiji susret s njim opisem, vjeđujući da će pobuditi interes kod čitaoca.

Krenemo tako supruga i ja malo u hodanje po Gorskem kotaru. Nemamo određen cilj, već idemo od skloništa do skloništa, pa gdje bolje tu dulje. Obremo se tako u kasnim podnevnim satima u Ratkovom skloništu na Samarskim stijenama. Već na prilazu osjećamo dim, Dobro, je, nećemo biti sami, tu su planinari. Ulazimo, pozdravljamo i... prvi dojam je jadan. Niti ozdravljaju niti se obaziru. Mladi su, trojica, i to im otpisujemo na mladost. No i dalje nastavljuju u sličnom raspoređenju. Nema one dobro poznate planinarske atmosfere sručnosti i drugarstva. Nema živih razgovora, razmjene iskustava, informacija, smijeha. Mi smo dva zasebna svijeta umjetno spojena u Ratkovom skloništu.

Dečki lože vatru i kuhaju nešto. Iz stereo uređaja veličine pola dobro nabijenog planinarskog ranca, snage 2x20 W, treštji muzika kao u diskopu. Na stolu oveća hrpa najvećih baterijskih uložaka, što nam nažalost garantira solidnu energetsku osnovu za dugotrajno mučenje. Osim toga tu je kao rezerva i gitara.

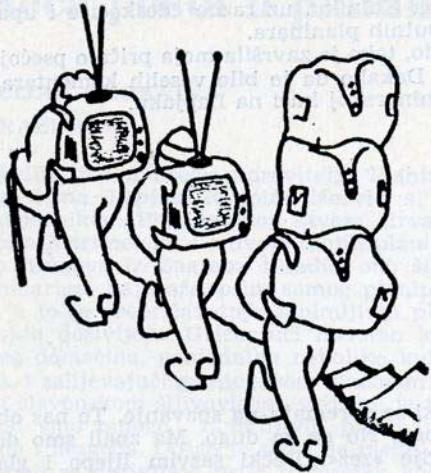
Već nakon večere prisustvujemo i vokalnom koncertu. Jeza! Ali ne tiba jeza, ako ste to pomislili, nego baš glasna. Momak se drži one narodne da ne pjeva onaj tko zna već onaj tko hoće. A on još i »svira«. Oko pola osam

dečki se spremaju na spavanje. To nas obara s nogu. No ne za dugo. Ma znali smo da je negdje »zez«. Dečki sasvim lijepo i gospodano spavaju. Stereo i dalje grmi. Ako ne znate kako izgleda kada trojica hrču uz stereo glazbu, onda vam od svega srca želimo da to nije upoznate. Vjerujte nama patnicima s Ratkovog skloništa — teški su to osjećaji.

Ne lezi vraže, evo ti novog iznenadenja! Negdje oko pola deset jedan je momak ustao i pokušao podstaći vatu u peći. Vani temperatura oko 20C, a u prostoriji znatno više, tako da mi na donjim ležajevima ne spavamo (ah, divnog li izraza) u vrećama nego smo ih samo ovlaš prebacili preko sebe. Nakon dužeg mučenja, paljenja novina, puhanja u peć i sličnih aktivnosti, nakon što se prostorija ispunila dimom, momak uspijeva upaliti vatu. Dodaje još drva i odlazi na spavanje, a mi se na donjim ležajevima i kuhamo. Glazba tresti i dalje. E, pa sad, tko može spavati — prijatno!

Oko ponoći »združeni program radijskih postaja Slovenije« završava s emitiranjem i nastaje tajac. Blažena tišina. Na to se momci hitro ustaju i nastaje potraga za muzikom. Situaciju spašava naš vječno mlađi festival »Split 87« u svom 27. izdanju. Sada imamo priliku pratiti završno veče i to izvođače od Josipe Lisac pa do kraja. Oni koji poznaju ovaj festival znaju da je to bilo teško podnesti s obzirom na kvalitetu i odmoreni slu-

šaocima. A nama? Momci preturaju stvari na gornjim ležajevima, vuku ih, nešto traže. Jedan i dalje uporno hrče. To čak i njih počinje nervirati. Napokon, završava »Split 87«, no, momci ne odustaju, talijanske stanice još emitiraju.

Uz to je cijelu noć na gornjem ležaju, na gojoi dasci, momcima gorgela svijeća. Radi

informacije onima koji se pitaju kako je izgorjelo prethodno Ratkovo sklonište.

Ne znam više kada smo i kako zaspali. Vjerojatno i čovječji organizam ima granicu kada popusti, ogugla, zanijemi. Ujutro se budimo umorniji nego smo bili prije spavanja. Tišina. Muzika ne svira. Samo se kroz prozore čuje cvrkut ptica i šum vjetra u granama bora. Idila. Možda to i ne bih primijetio da nije bilo ove noći. Koja noć... brrr... prolaze me trnci. Sjedam za stolom i gledam izlazeće sunce. Razmišljam, je li bolje u ovakovom stanju krenuti na Begovu stazu pa za Jasenak ili, kako smo to planirali, Vihoraškim putem za Bijele stijene. Odlučujemo se za Vihoraški put, vjerujući da momci sa svojim juke boksom neće odabratи ovaj put. Ipak je to za njih previše.

Putem glasno razmišljamo, što bi na našem mjestu učinio dr. Poljak kao dugogodišnji i iskusni planinar? Što bi učinili drugi pravi planinari? Bi li se netko u mojoj situaciji pobunio, uz opasnost da izvuče doblji kraj, ili bi to hrabro podnio kao mi?

Došla su neka nova vremena, neki novi klinci. Što da učinimo? Da im se prilagodimo ili, kako smo to planirali, Vihoraškim putem za Bijele stijene. Odlučujemo se za Vihoraški put, vjerujući da momci sa svojim juke boksom neće odabratи ovaj put. Ipak je to za njih previše.

Bosansko-hercegovački turistički klub

Ususret stogodišnjici planinarstva u Bosni i Hercegovini

DRAGO ŠEFER

MAKARSKA

Kada je čovjek u XVIII. stoljeću započeo istraživati alpska prostranstva i druga planinska područja Evrope, vodila ga je želja da upozna neistražena i neispitana područja.

Pokret je u svojim počecima nosio isključivo znanstveno obilježje, no s razvojem u širinu i nakon upoznavanja neispitanih i neosvojenih planinskih područja on poprima i druga obilježja, kao što su sportska, estetska pa i pustolovna. Svugdje je osim znanstvenika bilo i drugih namjernika, naprimjer vojskovoda, trgovaca, putopisaca, svećenika, pjesnika, vladara, i svi su oni odlazili u planine s određenim ciljem.

Tako su i visoki činovnici austrougarske vlasti u okupiranoj Bosni i Hercegovini, u Sarajevu, sjedištu okupirane oblasti, osnovali 21. septembra 1892. Bosansko-hercegovački turistički klub (Bosnisch-herzegowinischer Touristen — Verein in Sarajevo).

Ma kakvi bili njihovi planovi, nisu mogli izbjegći da toj svojoj tvorevini ne dadnu autohtoni »bosansko-hercegovački« naziv ni da spriječe da se u tu njihovu organizaciju veoma brzo ne infiltrira naš čovjek, čime se

njen početni okupatorski karakter počeo gubititi. Kako je BiH tada bila višenacionalna pokrajina, bio je i sastav ljudi koji su pristupili Klubu višenacionalan, sastavljen od Srba, Hrvata i Muslimana. Okupatorsko obilježje davalo mu je jedino to što su ga osnovali austrougarski činovnici i što je u početku nosio njemački naziv.

U to doba je ista okupatorska vlast osnovala mnoge ekonomski korisne organizacije i ustanove, radionice i tvornice, kao što su Željezara Vareš, rudnik i željezara u Zenici, željeznička radionica u Sarajevu, željezničke pruge i mnoga društva (vatrogasna, lovačka itd.). Ipak nikome nije zbog toga palo na pamet da njihov začetak osnivanja i rezultate rada osporava samo zato što su to bile tvorevine okupatora, jer one su razvoj pokrajina ipak vukle naprijed. Izgleda da je to učinila jedino planinarska organizacija Bosne i Hercegovine, šutke prelazeći preko te značajne 1892. godine.

Analizirajući djelovanje kluba ne može mu se osporiti pionirski doprinos razvoju planinarstva. Samo četiri godine poslije osnivanja, 1896. godine, otvorena je prva pla-

ninarska kuća pod vrhom Trebevića na Sofama, a do 1914. godine izgrađeno je ukupno 12 sličnih objekata na Treskavici (Spasovača i Turov stan), Jahorini (Vukeljina voda), Igmanu (Hrasnički stan) Bjelašnici (Veliko polje i opservatorij), Prenju (Crno polje, Jezerce i Glogovo) i na Plasi (Žljeb i Drijenjač). Svi su ti objekti služili, osim lovциma, i planinarima. Izgrađeno je i markirano desetine kilometara staza i putova na tim planinama, od kojih se mnogima i danas koristimo.

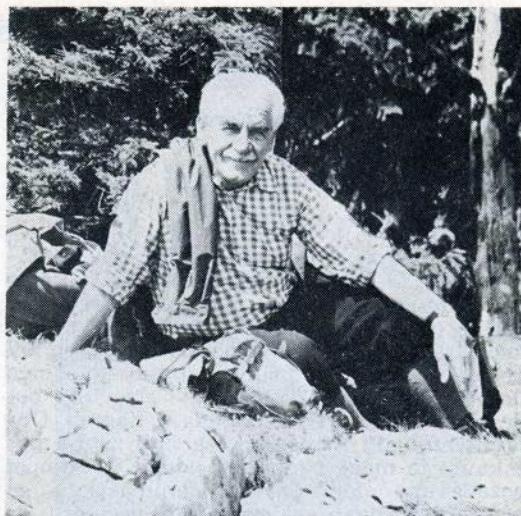
Da i nije bilo tih materijalnih rezultata, domaći kadrovi koji su izrasli u krilu toga Kluba dovoljna su potvrda njegova pionirskog doprinosa razvoju planinarstva u Bosni i Hercegovini. Ti kadrovi su poslije pada Austrougarske monarhije nastavili s radom, najprije pod imenom Turističkog društva u BiH a malo poslije (1920. godine) kao Društvo planinara u Bosni i Hercegovini, koje je u toku svoga postojanja do 1940. bilo najbrojnije i članstvom, i po broju podružnica u svim većim gradovima Bosne, i po najvećem broju planinarskih objekata (ukupno devetnaest).

Turističko društvo »Prijatelj prirode« osnovano je 13 godina poslije (1905), a osnovali su ga austrougarski radnici koji su zajedno s radnicima mađarske, češke i slovačke narodnosti došli u Bosnu i Hercegovinu da podižu industrijske objekte te da organiziraju eksploraciju prirodnih bogatstava okupirane pokrajine i njene žive radne sname. Svrljaško društvo bilo je organiziranje društvenog života tim radnicima na okupiranom tlu (u krilu društva osnovana je muzička i dilektantska sekcija). Centralna društva bila je u Beču (Naturfreunde).

Rad »Prijatelja prirode« do završetka rata 1918. godine nije dao značajnih rezultata u planinarskom djelovanju, osim uključivanja neznatnog broja članova iz radova domaćih radnika, uglavnom kvalificiranih radnika Željezničke radionice u Sarajevu. Oni su dvije godine po završetku rata (1920.) obnovili rad »Prijatelja prirode«, uglavnom s istim sadržajima i centralom u Sarajevu.

Godine 1927. izgradili su svoju prvu planinarsku kuću na Boračkom jezeru, isključivo za odmor u ljetnim mjesecima, 1929. podigli uz nju kuhinju i trpezariju, a 1936. depandansu na Kadinom grobu iznad stare kuće. Svakog je ljeta velik broj radnika i drugih građana Sarajeva, Mostara, Zenice i Vareša kampirao u neposrednoj blizini tih objekata i dijelimično se koristio njima. Ovo društvo podiglo je 1932. godine na temeljima bivše lugarnice na Gornjem Bioskom (Crenoljskom) manju planinarsku kuću, koju dva puta proširuje i time stvara uvjet za razvoj skijaškog sporta, a ljeti za odmor diece svojih članova.

Poslije izgradnje planinarske kuće na Boračkom jezeru, već 1929. počinje obrada planine Prenj, na kojoj 1934. podiže i otvara prvu kuću na Jezercu. Godine 1937. proširu-

DRAGO SEFER, pisac ovoga povijesnog osvrtca, živa je povijest planinarstva u Bosni i Hercegovini. Rođen je 14. svibnja 1908. u Sarajevu, gdje je službovao na Željeznicu i u Sindikatu do svog umirovljenja. Planinarskoj organizaciji pristupa 1924. a 1935. osniva u »Prijatelju prirode« alpinističku sekciju, prvu u BiH. Pionir je alpinizma, planinarskog skijanja i planinarske fotografije u BiH. Istačnuo se i kao planinarski pisac, prije rata u »sarajevskoj «Snazi», a poslije rata u »Našim planinama« i »Makarskoj rivijeri«. U NP objavio je 1981. svoja »Sjećanja na početke alpinizma u BiH« (broj 11–12. str. 265). PS BiH tiska 1984. njegovu knjigu »Planinarski zapisi«, na koju smo se osvrnuli u NP 1–2. 1985 (str. 36). Nakon umirovljenja preselio se u Makarsku, gdje je aktivirao PD »Blokovo« i danas je njegov počasni predsjednik. PSH i PS BiH odlikovali su ga Zlatnim znakom, a PSJ mu je dodijelio Zlatni znak dva puta, što je iznimno slučaj.

U ime svih naših planinara čestitamo mu 80. rođendan i želimo da još dugo sa svog prozora uživa u vidiku na Blokovo, na planinu kojoj je poklonio svoju ljubav nakon dolaska u Makarsku.

Dr. Željko Poljak

je ju, a 1938. započinje gradnju druge na Crnom polju i završava je 1939. U to vrijeme bio je planiran i bivak pod Lupoglavom kod putokazne tabele za taj vrh.

To su godine prvog planinarskog djelovanja ovog društva, unatoč raznim pritiscima i zabranama rada sa strane režima. Ono tada ilegalno djeluje i drži svoje objekte otvorene pod fiktivnom upravom Radničke komore u Sarajevu. Nosioci tih djelatnosti bili su tada članovi Komunističke partije i njeni simpatizeri, koji su tih tridesetih godina vodili društvo i u njemu aktivno radili, ne samo politički već i kao nosioci novih sadržaja na polju planinarstva: penjanja u stijenama i visokogorskog skijanja.

Pored svih tih uspjeha pionirski primat ipak treba priznati Bosansko-hercegovačkom turističkom klubu, iako ga je osnovala okupatorska vlast. Zato 21. septembar 1892. godine treba računati kao dan osnivanja prve planinarske organizacije na tlu Bosne i Hercegovine, bez ikakvih predrasuda, jer mu je nemoguće osporiti pionirski rad i velik udio naših ljudi koji su Klubu dali svoj doprinos i domaći pečat.

U potrazi za jednim pismom

Iz povijesti otkrivanja Cerovačkih pećina

ANDRIJA SRKOČ

VELIKA GORICA

U svom članku »Na Velebitu prije pola stoljeća« (NP 5—6, 1987) opisao sam kako smo mi planinari speleolozi na amaterski način počeli prodirati u tajne Cerovačke pećine kod Gračaca u Lici. Spomenuo sam prve arheološke nalaze i fosilne ostatke koje sam našao u špiljskim hodnicima i slao ih s po-pratnim pismom stručnjacima u Zagreb. Objavljivanje tih mojih memoarskih zapisa potaknulo je mene i moje prijatelje da se opet pozabavimo onim davnim danima kada su počela istraživanja Cerovačkih pećina i da tako osvijetlimo ono pionirsko doba kad je naša speleologija bila još u povoju. U tu svrhu poduzeo sam akciju u tri smjera.

Prvo sam, zahvaljujući susretljivosti zagrebačke radio stanice »Sljeme« pozvao znance, prijatelje i rodbinu prvoga, sada već pokojnog istraživača Cerovačkih pećina ing. Nikole Turkalja, da mi se jave radi skupljanja podataka o rezultatima njegova istraživačkog rada. I zaista, ubrzo su mi se telefonom javili neki slušaoci ove emisije, među

kojima je bila i njegova kćerka Zorica Turkalj, akademska slikarica iz Zagreba. Ona me vrlo susretljivo opskrbila zanimljivim podacima i originalnim fotografijama iz 1916. godine što ih je njezin otac snimio u Cerovačkim pećinama u vrijeme gradnje ličke željezničke pruge, dakle prije sedam desetljeća!

Drugo, krenuo sam u potragu za nacrtima trase te željezničke pruge i pružnog vodovoda u doba izgradnje, jer je otkrivanje Cerovečkih pećina bilo usko povezano s tim radovima. Ova je akcija još u toku i ako Biro za tehničku dokumentaciju Zajednice Jugoslavenskih željezница u Beogradu pronađe originalne dokumente iz onoga doba, bilo u vlastitom fundusu bilo iz restituirane dokumentacije iz Budimpešte ili iz Beća od tadašnje Direkcije za izgradnju južnih željezničkih linija, moći ćemo upotpuniti povijest istraživanja Cerovačkih pećina i o tome izvestiti naše čitaće.

Treće što sam poduzeo, bila je potraga za mojim pismom što sam ga prije pet desetljeća uputio stručnjacima u Zagreb s nekim fosilnim nalazima koje sam tada pronašao u Cerovačkim pećinama. Zanimalo me je li to pismo sačuvano, gdje se nalazi i kakav je bio njegov efekt. No, prije nego iznesem rezultate ove zanimljive potrage, nekoliko riječi o Cerovačkim pećinama i povijesti njenih otkrivanja.

Cerovačke pećine ubrajaju se među najveće i najljepše u Hrvatskoj. U rijetko kojoj našoj pećini može speleolog-istraživač, a također i turist, naći toliko mnoštvo zanimljivosti i tako veliko i široko područje rada kao u njima. One su poput velikog podzemnog laboratorija, u kojem su svi procesi međusobno povezani, u kojima jedni oblici nastaju a drugi nestaju. Na to nas upućuju svi dosadašnji istraživači i propagatori ovih pećina, akademik Mirko Malez, dr. Srećko Božičević, prof. dr. Zlatko Pepeonik, ing. Pajo Kuprešanin i drugi.

Otvori ovih pecina nalaze se u blizini bivše željezničke stanice Cerovac na ličkoj pruzi između Gračaca i Knina. Postoje zapravo tri špilje. Ispod pruge je najveća, Donja pećina (prije znana kao Turkaljeva), druga je iznad pruge, tzv. Gornja pećina, a treća, Srednja pećina je između njih, s malim otvorom uz samu prugu.

Rijetko koja pećina kod nas u Hrvatskoj kao Cerovačke imaju toliko mnoštvo ukrasnog sigastog materijala, pokraj kojeg je bilo moguće izraditi i odgovarajući prolazni put za nesmetano razgledavanje. Druga je činje-

Mjernici na obronku Crnopca trasiraju ličku prugu

Foto: Ing. Nikola Turkalj

nica, koja govori u prilog turističkom vrednovanju ovih pećina, njihovo izuzetno bogatstvo arheoloških i paleontoloških nalaza. Oni bi se mogli prikazati posjetiocima postavljanjem rekonstrukcija životinja i naših predačaka sa tog područja (Japoda), koji su nekada posjećivali te špilje ili obitavali u njima, te tako postići još veću atraktivnost ovoga podzemnog kompleksa. Za školske ekskurzije i za turističke i izletničke grupe ove su špilje prava učionica u prirodi, u kojoj posjetioc mogu dobiti iz prve ruke neposredna znanja o zakonitostima našeg krša, a uz to se, uz nesvakidašnju ugodbu, razonoditi i osvježiti.

Povijest otkrivanja Cerovačkih pećina mogla bi se, po mojem mišljenju, periodizirati u četiri etape:

Prva etapa je od 1912. do 1925. godine, dakle u razdoblju trasiranja i izgradnje željezničke pruge Zagreb-Split odnosno njene dionice Gračac-Knин.

Druga etapa nastavlja se na prvu i traje do 1936. godine. Tada su te pećine bile djelimično dostupne, najprije domaćim posjetiocima (do 1933.), a zatim i planinarima iz Gračaca koji su ih posjećivali na organizirani način.

U trećoj etapi od 1936. do rata 1941. godine počele su stručne službe odnosno istraživačke ekipе pod vodstvom akademika Marijana Salopeka iz Zagreba prva arheološka i paleontološka istraživanja, a nakon prethodnih grubljih radova na pristupačnosti tih špilja.

U četvrtoj etapi, poslije drugog svjetskog rata, Speleološko društvo Hrvatske u okviru Istraživačkog centra JAZU, uz aktivno sudjelovanje akademika Mirkog Maleza, temeljito istraživanje pećine i iskapanja pokazuju da one spadaju među najbogatija paleontološka nalazišta u Hrvatskoj. Valja spomenuti i istraživačke rezultate drugih znanstvenika, zatim članova speleoloških planinarskih društava kao i stručnjaka iz Antropološkog muzeja iz Zagreba.

U prvoj etapi ističe se dipl. ing. Nikola koji je te špilje za vrijeme gradnje željezničke pruge, pogotovo Doljnju, rado posjećivao, učinio u njima izvanredno dobre fotografске snimke i pronalazio ostatke keramike iz doba Japoda. O tome je pokojni Nikola Gajic iz Zagreba napisao:

Zaposlio sam se u ekipi Inž. N. Turkalja kao kurir i pratilac. Sjećam se, padala je jesenja kiša, susnježica. Bilo nas je desetak radnika sa Inženjerom. Mjerili smo dva zapadna tunela kroz liticu Kesića. Onako prokisli i prozebli, tražeći bilo kakvu okapinu da se sklonimo od nevremena, naišli smo na jednu rupu iz koje je izbijala topla para. Oprezno, korak po korak, osvjetljavali smo bakljama tamne pećinske hodnike. Našli smo posudu od pećene ilovače kojoj se Turkalj naročito obradovao i poslao u Zagreb. Drugim riječima Inž. Turkalj je s našom ekipom prvi mjerio i istraživao pećinu. Eto, zato smo je mi u Gračacu nazivali: »TURKALJEVA PEĆINA«. (Iz neobjavljenog članka dr Sreć-

Ing. NIKOLA TURKALJ

Rodio se 16. svibnja 1886. u selu Cvitovićima kod Slunja, a umro 22. veljače 1947. u Zagrebu za radnim stolom u tadašnjoj direkciji željeznica. Visoku tehničku školu (građevinarski fakultet) završio je 1912. u Budimpešti. Od 1912. do 1918. zaposlen je kod »Dioničkog društva za izgradnju željeznice«, a zatim je 1920. zamjenik ravnatelja »Gradevneg ravnateljstva ličkih željeznica« koje je osnovalo Narodno vijeće. Od 1920. radi u jednom privatnom građevinskom poduzeću, od 1927. u Direkciji državnih željeznica u Novom Sadu, od 1933. je šef druge sekcije za održavanje pruge Zagreb – Šava (Zapadni kolodvor), a od 1939. do smrti načelnik odjela za gradnju pruga. Izneseni podaci su iz njegove autobiografije iz 1927. i brošure o njegovom predavanju »Gradnja ličke željeznice« 1920. Ostale podatke pružila je na korištenje Turkaljeva udovica Marija Turkalj.

ka Božičevića: »Nepoznanice Cerovačkih pećina«.)

Činjenica je, da je ing. Turkalj bio prvi, koji je Donju pećinu i osigurao ugradnjom željezničkih vrata radi njihove zaštite.

U drugoj etapi najprije su te pećine rado posjećivali domaći žitelji, ponajviše omladina. Neki od njih su neodgovorno devastirali prirodne krasote tih špilja u njihovom dostupnom početku. Lomili su najljepše sige i odnosili ih svojim kućama da ukrase obiteljske vrtove, pa čak i javne površine u Gračacu. Od 1933. godine špilje su počeli posjećivati planinari iz Gračaca, većinom službenici koji su došli iz Zagreba na rad kod željeznice (Joža Smerke, Mićo Marčinko, Bruno Herman, Nikola Kosanović, Perica Pavićić, Andrija Srkoč i drugi). Istraživanje tih špilja je bilo tada čisto amatersko i nestručno jer posjetiocima nisu imali ni osnovnog znanja iz speleologije, a niti nužnu opremu. Bilo je to čisto izletničko istraživanje. Pozitivnim posljedicama tih posjeta može se smatrati pro-

Turkaljeva snimka Cerovačke pećine iz 1916. godine

nalaženje raznih fosilnih, osteoloških ostataka prehistorijskih životinja o čemu smo izvijestili znanstvene institucije u Zagrebu.

U tu drugu etapu mogu uvrstiti i svoje istraživačke pohode tridesetih godina ovoga stoljeća, u doba kada sam kao mlađi željzenički činovnik službovao u Gračacu. Moj prvi značajniji posjet Cerovačkim pećinama bio je u proljeće 1935. Tada sam prodro 800 metara duboko u Donju pećinu i pronašao, vjerojatno prvi, prekrasnu dvoranu velebnih dimenzija. Drugi moj važniji posjet bio je na jesen iste godine, kada sam u pećini pronašao orijaški Zub pastelno žučkaste boje poput slobonovače. Jednom sam ga prilikom odnio u Prirodoslovni muzej u Zagrebu i predao ga zajedno s iscrpnim podacima o lokalitetu. Tom sam prilikom predložio da se pećina zaštiti vratima, da se osigura stalni čuvar i da se provedu temeljita istraživanja ove zanimljive pećine. Treći i, mislim, najznačajniji posjet bio je 22. studenog 1936. godine kada sam u pećini otkrio obilje osteološkog materijala, lubanje i čeljusti izumrlih životinja. O tom nalazu izvijestio sam pismom od 28. studenog iste godine stručnjake u Zagrebu, te upozorio na zanimljivost ovih nalaza i opasnost da nalazište bude uništeno ako se ne zaštiti.

Prošlo je otada pola stoljeća i život me odnio na drugu stranu, tako da sam već pomalo i zaboravio na svoje istraživačke pothvate u

mladim danima, ali sam se sada, kao što sam u početku nagovijestio, zainteresirao za sudbinu spomenutoga mojeg pisma: je li negdje sačuvano i što je bilo poduzeto na temelju mojih prijedloga u njemu?

Koncem siječnja ove godine otišao sam u Paleontološki muzej u Zagrebu, Demetrova 1, do kustosa Krešimira Sakača i objasnio mu svoju želju. On me vrlo susretljivo uputio na jedan članak A. Takšića u Geološkom vjesniku broj 7 iz 1947. godine iz kojeg sam doznao da je prije rata kustos tog muzeja bio Marijan Salopek, poslije rata poznati geolog i akademik. Ujedno me kustos Sakač uputio na Srećka Božičevića, geologa i speleologa, koji bi mi možda mogao pomoći u mojoj tražanju. I doista, bio sam upućen na pravu osobu. Božičević je u jednom od svojih brojnih članaka, u časopisu »Priroda« (br. 10, 1976), napisao u članku pod naslovom »Cerovačke pećine pod svjetlom reflektora« ovo:

Na upozorenje akademika Dr. Mirka Maleza, da je u ostavštini akademika M. Salopeka pronađeno pismo nekog Andrije Srkoča od 28. XI. 1936. g. kojim izvještava Arheološku instituciju u Zagrebu o rezultatima svojih posjeta Cerovačkim pećinama o pronalaženju u zemljanim naslagama životinjske glave za koje daje veličine u milimetrima...

Zamolim dr. Božičevića da pokuša pronaći gdje se sada nalazi moje pismo iz 1936. godine i on ga, uz pomoć akademika Mirka Maleza, pronalazi već za tri dana u fundusu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Zahvaljujući fotokopiji koju mi je poklonio, mogu ovo pismo sada ovdje objaviti. Ono glasi:

Arheološkoj instituciji

Imadem čast naslovu saopćiti slijedeći nalaz:

Pošto se ja u svoje slobodno vrijeme bavim planinarenjem to sam otišao malo da vidim južni dio Velebita, koji već od prije jako dobro poznajem. Ove nedjelje, t. j. dne 22. ov. mj. pripremio sam da se posjetim na pruzi Gračac-Zrmanja, t. j. od Gračaca cca 6-1/2 km blizu stанице Cerovac 2 veće špilje koje uređuje sada banska uprava i veću prozvala: »Špilja Kr. Aleksandra« dočim manju »špilju Kralja Petra«. Ja sam otišao u prvu špilju sa njegovim čuvarom. U nutritni špilje opazio slučajno kosti te sam ispitivao čuvara odakle iste potiču jer sam sumljava da bi samo tako ležale po zemlji, jer ako potječu od prastarih životinja, to bi donekle bile pokrivenе barem sa nekakvim slojem zemlje. On kaže da su to radnici prilikom uređivanja otkopali. Nedaleko opazio sam u zemlji nekakve kosti. Kada sam pogledao bliže, to sam primjetio da je to kostur životinjske glave, to jest lubanje i gornje čeljusti neobično velikih razmjera. Duljina glave iznosi 520 i širina 320 mm. Kostur glave nije oštećen i ukoliko sam čišćenjem pomoću noža opazio, moguće iza glave nalazi se cijeli kostur životinje neobično velikih razmjera kao što se vidi po glavi. Uopće bi

bilo vrijedno taj dio oko kostura prekopati jer bi se mogli naći vrijedni kosturi. Ja sam u tom pogledu, t. j. arheologije laik i strast za planinarenjem me je višeputa navela u te špilje ali smatram si za dužnost da o tome obavijestim mjerodavne faktore i time sprijećim da neupućeni ljudi ne bi uništili to što bi moguće za Vas bilo od velike važnosti.

En passant moram nadodati da se jedan veliki kostur nalazi kod Sreskog načelstva u Gračacu.

Toliko za ravnjanje da ako trebate od mene kojih usluga u tom pogledu prema mogućnosti slobodnog vremena sam slobodan pripomoći Vam kao i u pogledu informacija.

Sa osobitim poštovanjem

(Srkoč Andrić) v. r.

Moja adresa:

Srkoč Andrić, jun.

Svratiste »Velebit«

Gračac—Lika

Moram spomenuti da stilizacija toga pisma nije bila korektna, jer tada još nisam dobro znao hrvatski (školovao sam se u Češkoj i Njemačkoj). Ono što mi je pričinilo najviše zadovoljstva, bila je činjenica da moje pismo ne samo što nije bilo izgubljeno, nego

osobito saznanje da je urodilo plodom: potaknuto je opsežna paleontološka istraživanja. O tome kaže stručnjak Krešimir Sakač u časopisu »Trilobita« (broj 1, 1987) ove riječi:

...na prisutnost fosilnih kostiju u spiljskom sedimentu upozorio je tada (1936) Andreja Srkoč, jedan od sudionika izgradnje željezničke pruge, a sada stanovnik Velike Gorice. On je sveučilišnom profesoru Marjanu Salopeku uputio u Zagreb jedan Zub špiljskog medvjeda i popratno pismo s opisom svog nalaza. Bio je to jedan od povoda kasnijih paleontoloških istraživanja u Cerovačkim pećinama, gdje je prikupljeno na stotine fosilnih kostiju i zubi ursus spelaeus, što je obrađeno u nekoliko znanstvenih radova. Danas su pleistocenski slojevi s fosilima jedna od zanimljivosti Cerovačkih pećina, koje su odnedavna zapažen turistički objekt.

U zaključku mogu izraziti zadovoljstvo što je hobi jednog planinara speleologa urođio korisnim plodom i značajnim znanstvenim otkrićima. Ipak valja na kraju reći da Cerovačke pećine danas, unatoč provedenoj zaštiti, elektrifikaciji i turističkom uređenju, nisu još do kraja istražene a niti dovoljno iskorištene kao značajan prirodnji i povijesni objekt. Generaciju koja dolazi očekuju u tom pogledu novi zadaci.

Speleologija

SPELEOLOŠKI ISPITI U SLOVENIJI

Na sastanku KKS PSJ održanom na Glavici kraj Zagreba 30. svibnja 1987. dogovoren je da organizatori spel. ispita pozovu na ispit i speleologe iz drugih republika radi upoznavanja s radom ispitne komisije i nivoom znanja kandidata. Prvi rezultat tog dogovora bilo je sudjelovanje speleologa Tončića Grgasovića (SO PD »Biokovo« iz Makarske) kao predstavnika KS PSH na 3. srećanju notranjsko-primorских jamarjev 6.-7. lipnja 1987. u Logatuču na kojem su obavljeni i ispiti za dobivanje naziva »mlađi jamar« (tom nazivu u Hrvatskoj u Srbiji odgovaraju nazivi speleolog-pripravnik). Ustanovljeno je da je kriterij za pristupanje ispitu u Sloveniji stroži nego u Hrvatskoj, ali da je znanje na ispitu približno jednako.

Na Srećanju je izraženo mišljenje da treba svakoj republici omogućiti korištenje vlastitih spel. naziva npr. u Sloveniji nazive »mlađi jamar« i »starši jamar« a u Hrvatskoj »speleolog-pripravnik« i »speleolog«, da treba što prije napisati zajednička ispitna pitanja za ove dvije kategorije (stupnja) spel. naziva i da bi bilo dobro organizirati zajedničku vježbu spašavanja radi upoznavanja speleologa koji se bave spašavanjem. Predstavnici JK »Kraški krti« pri PD »Gorica« u Gorici izrazili su želju da budu domaćini sastanka KKS PSJ u 1988. godini. Sudionici su posjetili Logašku jamu. Zahvaljujući gostoljubivosti domaćina predstavnik KS PSH ponio je s ovog susreta najljepše dojmove.

Vlado Božić

OBNOVLJENI SPELEOLOŠKI ISPITI U SRBIJI

U Beogradu su nakon duljeg vremena 20.-21. lipnja 1987. održati ispiti za stjecanje planinarskog naziva »speleolog« za članove SO Planinarskog saveza

grada Beograda (SOB). Kako su posljednji ispit održani još 1978., Komisija za spel. Planinarskog saveza Srbije (KS PSS) je zbog uskladivanja kriterija a i zbog nedostatka vlastitog instruktorskog kadra, pozvala ispitivate iz Hrvatske i Slovenije.

Ispitima, koji su održani u prostorijama SOB-a (teoretski dio) i na vježbalistu V-2 kod željezničke stanice Topčider (praktični dio — tehnika), pristupilo je devetero speleologa-pripravnika i svi su zadovoljni kriterijima za stjecanje naziva »speleolog«.

Ispit su položili: Vesna Šavić (prva žena speleolog u Srbiji), Dragan Mirović, Vladan Zlokolić, Dragan Spremo, Bora Bogdanović, Dragan Maksimović, Srđan Skunić, Dejan Vučković i Vladan Ilić.

KS PSS je pripremila ispitna pitanja koja su omogućila kandidatima lakše pripreme za ispit i oni su, općenito, pokazali zadovoljavajuće poznavanje svih područja speleologije. Zamjerke se mogu jedino uputiti na znanje iz mjerjenja i ertanja spel. objekata te speleometeorologije, što je posljedica neadekvatnog programa školovanja kadrova, odnosno nedovoljne pažnje koja se u Srbiji posvećuje tim područjima speleologije. O tome je bilo razgovora s ispitivačima i kandidatima, te je zaključeno da se to uskoro popravi.

Ispitnu komisiju su sačinjavali: Branimir Božović Denis i Dragoljub Stanković Čora iz Beograda, Leon Drame Sutko iz Slovenije i Juraj Posarić iz Hrvatske.

Prije ispitih održani su u Srbiji 1972. i održavani su do 1978. god. do kada su naziv speleolog (polaganjem ispita) dobila 33 člana. S ovom devetoricom sada su u Srbiji ukupno naziv speleolog dobila 42 člana. Prilikom seobe arhive KS PSS izgubljeno je pet značaka tako da je KS PSS sada izdala zadnju značku s brojem 47.

Juraj Posarić

ODRŽANI PRVI ISPITI U CRNOJ GORI

Nakon višemjesečnog dogovaranja Speleološkog društva Crne Gore (SDCG), Sekcija Nikšić, s Komisijom za speleologiju PSH, u Nikšiću su od 21–24. listopada 1987. održani prvi ispiti za stjecanje naziva speleolog. Kandidati su bili: Veselin Mijušković, Goran Barović i Perica Peović, svi članovi SDCG, Sekcija Nikšić, a ispit su polagali prema Programu školovanja kadrova PSH (Zagreb, 1985) i Pravilniku o speleološkom radu PSH (Zagreb, 1982), koristeći se ranije nabavljenom literaturom KS PSH. Ispitnu komisiju su sačinjavala tri spel. instruktora iz Zagreba: Vlado Božić, Juraj Posarić i Branko Jalžić, a radi ujednačenja kriterija ispita i jedan speleolog iz Beograda: Dragan Maksimović. S ozbirom da je ovo bio prvi ispit u toj republici, trajao je duže nego što je uobičajeno u Hrvatskoj i Srbiji. Praktične vještine provjeravane su u špiljama okolice Nikšića (tehnika istraživanja, mjerjenje i crtanje), a teoretski dio u prostorijama Nastavničkog fakulteta u Nikšiću. Teoretskom dijelu ispita prisustvovao je i tajnik SDCG prof. Ilija Mijušković.

Povjerenjem znanja je ustanovljeno da kandidati dobro vladaju nekim područjima speleologije a nekim slabije što je nedostatak sistematskog školovanja i druženja sa speleolozima iz drugih republika. Dogovorenje je da će ovo jezgro spel. kadra započeti s redovitim školovanjem dajleg kada po istom programu i intenzivno raditi na terenu u Crnoj Gori, suradujući sa speleolozima iz drugih republika.

Vlado Božić

SPELEOLOŠKI LOGOR NA VELEBITU

Na srednjem Velebitu u šumi Stirovači održan je spel. logor od 15.–30. kolovoza 1987. Organizirao ga je SO PD »Zeljezničar« iz Zagreba, a voda je bio Jadranko Ostojić Makina. Sudjelovalo je 37 članova iz SO PD »Zeljezničar« i »Velebit« iz Zagreba, SO PD »Mosor« iz Splita, SD »Ursus spelaeus« iz Zagreba i speleolozi iz Moravske (CSSR). Od 15.–22. kolovoza logor je bio u jz. dijelu Stirovače (Stirovača je velika 8×2 km) u podnožju Satorine, a od 22.–30. kolovoza u jz. dijelu, u području Klemente. Istraženo je 11 objekata od kojih su neki bili poznati i već djelomično istraženi a neki su tek sada otkriveni. Najznačajniji istraženi objekti su: Jama u Klepinju duljiblji (~235 m, s dva sifona, na 180. m i 226. m), Gologlava Jama (~92 m i oko 300 m duž.), jama Klementina (~245 m i oko 1900 m) i jama Klementina 3 (~205 m). Ponor na Stirovači spojen je s ponorom Stirovača 2 (ukupna duž. oko 800 m nastavlja se sifonom). Za dopremu opreme korišten je kombi Zoološkog muzeja u Zagrebu, a na povratak kombi PSH. Za prijevoz ljudi i opreme po terenu i dovoz hrane iz Like korišteni su osobni automobili. Ovo dvotjedno druženje pod šatorima i u podzemlju dugo će svima ostati u sjećanju.

Vlado Božić

MEDUNARODNI SPELEOLOŠKI LOGOR »ISTRA 87«

Spel. društva iz Pazina i Poreča organizirala su u srpnju 1987. spel. logor u blizini Pazina. Iz Zagreba je na logru bilo sedmoro speleologa iz tri društva (PD Zeljezničar 2, Ursus spelaeus 4, PDS Velebit 1). Osim njih i domaćina bili su prisutni i speleolozi iz Banja Luke, Beograda i Trsta (oko 25). Sudionici su bili podijeljeni u četiri skupine koje su istraživalile objekte po rajonima. Od tih četiriju grupa speleolozi iz Zagreba činili su jednu. Na kartama što su podijeljene skupinama (1:5000) bili su označeni objekti kojima je trebalo provjeriti podatke, istražiti ih do kraja ili ucratiti nove. Zagrepčani su topografski snimili pet objekata: četiri jame (92 m, 20 m, 30 m, 67 m) i jednu špilju (5 m dubine, 30 m dužine) sa šest otvora, sudjelovali u postavljanju jame Bregi (do 300 m) i ponavljanju (do 100 m).

Logor je trajao od 7.–12. 7. 1987., a Zagrepčani su tamo boravili pet dana.

Dado Robert

MEDUNARODNI SPELEOLOŠKI LOGOR U HOHENSTEINU

Od 1. do 16. kolovoza 1987. održan je u Hohensteinu u SR Njemačkoj međunarodni spel. logor. Organizator je bio klub »Hohlen und Karst Planke« iz Nürnberg-a uz finansijsku pomoć »Internationale Jugendgemeinschaftsdienste« iz Bonna. Taj logor se tradicionalno održava svake godine u drugom mjestu. Ove godine je sudjelovao 61 speleolog, i to 38 iz SR Njemačke, 15 iz Madžarske i 8 iz Jugoslavije. Iz naše zemlje bili su Igor Matjašić, Višnja Kralj, Renata Völgyi i Gordan Tomašić (SOPD »Velebit« Zagreb), Tonči Grgasović (SOPD »Biokovo« Makarska) i Tomaž Hočvar, Damjan Šriča i Marko Omačen (JSPD »Zeljezničar« Ljubljana). Rad se odvijao u tri grupe: analiza krasnih voda, izrada nacrta i spel. tehnika. Učesnici su posjetili brojne spel. objekte u okolici, upoznali se s geologijom toga kraja i posjetili znamenito nalazište fosila Solnhofen. Područje krša je malo, ali je dobro istraženo. Jame nisu brojne i manje su dubine zbog male debljine karbonatnih naslaga. Spilje su brojne i većinu dimenzija (do 500 m), a nekoliko je turistički uređeno, dok je u špilji Teufelshöhle napravljen podzemni laboratorij gdje se proučava špiljska voda i zrak. Svi su se kući vratili bogati novim iskustvima i novim prijateljstvima, naročito zadovoljni go-stoljubivošću domaćina.

Tonči Grgasović

DRUGO ZBOROVANJE BOSANSKOHERCEGOVACKIH SPELEOLOGA

U Sarajevu je u društvenim prostorijama Speleološkog društva »Bosanskohercegovački krš« u subotu 12. prosinca 1987. održano Drugo zborovanje bosanskohercegovačkih speleologa u organizaciji Saveza speleologa BiH i SD »Bosansko-hercegovački krš«. Na zborovanju je bilo tri desetaka speleologa iz Sarajeva, Foča, Trebinja, Zavidovića i Banja Luke, te četvero rođenika ! vanje je otvorio predsjednik SS BiH dr. Izet Avdagić, nakon čega je slijedio niz od 14 kratkih izlaganja, većinom popraćenih projekcijom dijapo-positiva. Tu je B. Basler govorio o arheološkim istraživanjima u pećini Sevrilj kod Blagaja na Buni; Z. Vejković o istraživanju špilje Megare i Suhe Megare; Z. Kovač o pećini u tunelu kod Miljevine, o špilji Toplice i o čišćenju rijeke Tare; J. Mulaomerović o BiH spel. ekspediciji na Matlu 1985.; o Okrugloj i Savinoj pećini na Orlovači kraj Sarajeva, te o umjetnoj špilji Halluk kod Viteza; S. Nenadić o špilji Velika Kladuša; M. Bagašić o krškim obilježjima i Nevesinjskog polja; M. Sredojević o spel. ekspediciji u Poljsku 1987. A. Brkić o nalazu i proučavanju čovječe ribice na Grmeču. Nakon ovih izlaganja je bio razgovor o b.-h. speleologiji, ali se sve svelo na informaciju Đure Obradovića da su u toku razgovori s predstavnicima JNA i TO o potrebi formiranja Centralnog spel. kataстра za koji su JNA i TO kako zainteresirani te voljni SS BiH dati neke potrebne prostorije i finansijska sredstva za nabavu opreme i inventara. Zborovanje je trajalo dva i po sata.

Vlado Božić

SPELEOLOŠKO VEĆE

U petak 18. prosinca 1987. u Društvenom domu PSH održano je Speleološko veće posvećeno 20-godišnjici održavanja spel. logora KS PSH. Bili su prikazani dijapo-positivi s prvog spel. logora KS PSH održanog u srpnju 1967. u Kusejlu kod Plitvičkih jezera, s istraživanja ponora kod Novokršćane kraj Rijeke u rujinu iste godine i sa spel. logora održanog 20 godina poslije tj. u kolovozu 1987. u Stirovima. Speleolozi su upoznati sa životom i radom Jovana Cvijića, povodom 60.-godišnjice njegove smrti i ovogodišnjih članaka o njemu u stranim publikacijama. Cvijić je bio geograf koji je postao doktor znanosti još 1893. u Beču obradom teme »Fenomeni krša«. Budući da se više od polovice toga rada odnosi na speleologiju, možemo reći da je Cvijić prvi jugoslavenski doktor speleologije.

Vlado Božić

Zaštita prirode

RAD SAVJETA PARKA PRIRODE »VELEBIT«

Nakon proglašenja Velebita parkom prirode osnovan je i Savjet toga parka sa zadatkom da poduzme sve što je potrebno za funkciju parka i zaštitu Velebita. Predsjednik toga Savjeta je dr. Slavko Komar, koji je ujedno i predsjednik Republičkog savjeta za zaštitu prirode.

Jedan je od krupnih zadataka Savjeta izrade prostornog plana da područje cijelog Velebita koji će snagom zakona sprečavati nekontroliranu eksploraciju i nagrdavanje prirode. Za taj opsežni i skupi posao obavljene su već brojne predradnje. Možda bi najvećim uspjehom trebalo smatrati što su sve općine s područja Velebita (Gospić, Gračac, Senj, Knin, Obrvaci, Zadar i Otočac) potpisale samoupravni sporazum u kojem je predviđeno i financiranje izrade prostornog plana. Nositelj izrade plana je Republički zavod za zaštitu prirode. Nakon prve faze rada, koja obuhvaća analizu postojećeg stanja i prijedlog zaštitorsko-ekološke namjene prostora i resursa Velebita, Urbanistički institut Hrvatske priči će drugoj fazi: izradi osnove i nacrta plana.

U tu svrhu osnovan je posebni Koordinacijski stručni tim koji je, nakon nekoliko studijskih obilazaka Velebita i održanih sjedница, utvrdio plan izrade monografskih prikaza Velebita i sektorskih studija potrebnih urbanistima, te odredio njihove autore. Predstavnici Planinarskog saveza Hrvatske u ovom tijelu predložio je, što je i prihvачeno, pomoći planinara pri sakupljanju podataka o lokacijama i broju bespravno sagrađenih objekata, posebno u vršnoj zoni planine. Uz to je ponudio da časopis »Naše planine« budu glasilo Komisije za prostorni plan.

Ono što će zanimati javnost, a posebno planinare jest namjera da monografski prikazi i studije budu objavljeni tiskom u obliku zbornika radova.

Ako se ta namjera ostvari, dobit ćemo suvremenu stručnu monografiju o Velebitu kakvu on i zasluguje po svojoj vrijednosti. Odaziv stručnjaka autora bio je vrlo dobar i neki od njih su već dostavili svoje rukopise. Evo popisa tema i njihovih autora:

Infrastruktura (ing. Nikša Bezić i ing. Tomislav Bilić)

Pedološke značajke (mr. Matko Bogunović, dr.

Arso Skorić i dr. Željko Vidaček)

Geološke, hidrološke i speleološke značajke (dr.

Srećko Božičević)

Sumarstvo (ing. Dragutin Böhm)

Zaštita krajolika i spomenika prirode (prof. Ivan

Bralić)

Priobalje i podmorje Velebita (mr. Eugen Dragano-

vić)

Prošlost Velebita do srednjeg vijeka (dr. Aleksan-

dra Faber)

Zaštita spomenika kulture i ambijentalnih cjelina

(dr. Aleksandar Faber i prof. Ante Glavičić)

Lovstvo (ing. Alojzije Frković)

Povijest Velebita (prof. Ante Glavičić)

Flora (prof. Marinka Kamenarović)

Demografija i naselja (mr. Zoran Klarić)

Plansko uređivanje prostora (mr. Eduard Kušen)

Fauna (prof. Zvjezdana Mikulić)

Priobalno ribarstvo i ribnjačarstvo (mr. Milorad

Mrakovčić)

Sinteza društveno-ekonomskog razvoja (dr. Branko

Pasarić)

Klima (dr. Dražen Poje)

Planinarstvo (dr. Željko Poljak)

Sociološke značajke (dr. Ivan Rogić)

Poljoprivreda i stočarstvo (dr. Veljko Rogić i dr.

Ante Rukavina)

Šumska vegetacija (ing. Miroslav Rukavina)

Zaštita čovjekove okoline (ing. Franjo Vančina)

Rekreacija i sport (dr. Fedor Wenzler)

Dr. Željko Poljak

Savjet Parka prirode Velebit na terenskom obilasku: prof. dr. Sime Meštrović, direktor Republičkog zavoda za zaštitu prirode (lijevo), prof. dr. Željko Poljak, urednik »Naših planina« i dr. Slavko Komar, predsjednik Savjeta (desno) na Sv. brdu 1987. godine

Ekološki manifest indijanskog poglavice

Kako je poglavica Sattle odgovorio 1854. Bijelom Poglavici u Washingtonu koji mu je ponudio kupnju indijanske zemlje

Kako se može kupiti ili prodati nebo i toplina zemlje? Takvo što sasvim nam je strano. Mi ne posjedujemo svježinu zraka i bistrinu vode, pa kako ih možete kupiti?

Svaki je djelić ove zemlje svet mome narodu. Svaka blistava borova iglica, svako zrno pijeska na riječnom sprudu, svaka mađušna buba, svaka maglica u tami šume sveti su u mislima i životu moga naroda. Sokovi u drveću prožeti su sjećanjima na crvenog čovjeka.

Dio smo zemlje i ona je dio nas. Mirisne trave su nam sestre, jelen, pastuh, veliki orao braća su nam. Stjenoviti vrhunci, sočni pašnjaci, toplo ponjevo tijelo i čovjek — sve pripada istoj prirodi.

Ova blistava voda što teče brzacima i rijeckama nije samo voda, već krv naših preduka. Ako vam prodamo zemlju, morate se sjetiti da je ova voda sveta, morate reći svojoj djeci da je sveta, da svaki odraz u bistrom jezeru kazuje događaje i uspomene iz života moga naroda. Žubor vode glas je oca moga oca.

Rijeke su naša braća, utažuju nam žđ. Rijeke nose naše kanue, hrane nam djecu. Prodamo li ovu zemlju, morate se sjetiti i učiti da su rijeke naša, a i vaša braća. Zato rijeckama morate pružati dobrotu kakvu biste bratu pružili.

Najveće blago crvenog čovjeka jest zrak. Sve živo dijeli isti dah — životinja, drvo, čovjek. Svima je taj dah potreban. Bijeli čovjek kao da ne opaža zrak koji udiše. Po-

put nekoga tko je dugo na samrti, imun je na smrad. Prodamo li vam svoju zemlju, morate se sjetiti da nam je zrak dragocjen, da zrak dijeli svoj duh sa svim životom koji održava. Vjetar što je mom djedu dao prvi dah, prihvatiće i njegov posljednji uzdah.

Ako vam prodamo zemlju, morate je čuvati kao svetinju, kao mjesto na koje će i bijeli čovjek moći doći na udahne vjetar zasladden mirisom poljskog cvijeća. Zemlja ne pripada čovjeku. Čovjek pripada zemlji. To dobro znamo. Sve je u međusobnoj vezi, kao što je porodica sjedinjena krvlju. Sve je povezano. Nije čovjek tvorac tkanice života, već samo vlakno u njoj. Što uradi sa tkanicom, čini i sa sobom.

Ne razumijemo zašto se ubija bufalo, zašto se krote divlji konji, zašto je u dubini šume toliko ljudskog vonja, zašto je pogled na zelene bregove rastrgan žicama što govore.

Gdje su guštici? Više ih nema. Gdje je orao? Otišao.

Pravom življenu je kraj. Nastupa borba za opstanak.

(Prema prijevodu mr. Zorana Roca)

*

Ovaj svojevrsni ekološki manifest nastao je šest godina nakon Marxovog »Manifesta komunističke partije« koji je tada uzburkao cijeli svijet. Riječi mudrog poglavice tek se sada vade iz »smoga«.

Mišljenja i prijedlozi

ZELIMO SLET PLANINARA GRADA ZAGREBA

Prije pet godina potaknuli smo inicijativu da i zagrebačka planinarska društva organiziraju svoj planinarski slet, kako to već mnogo godina rade planinarska društva Ljubljane. Takvi su sletovi vrlo dobiti i korisni, i steta je da Planinarski savez Zagreba nije privratio naš prijedlog. Ne preostaje nam drugo, nego i dalje posjećivati sletove ljubljanskih planinara, gdje smo uvjek gostoljubivo

dočekani, ali im, na žalost, ne možemo uvratiti na isti način. U Zagrebu ima mnogo društava koja nisu povezana kako bi trebalo. Zajednički slet pridonio bi njihovom zajedništvu i novim zajedničkim akcijama. Slet bi privukao mnogo novih članova i tako ojačao planinarstvo u našem gradu, koje mu je toliko potrebno.

Josip Sakoman, Zagreb

Analiza ozljeda kod penjačkih nesreća

Dr. BORISLAV ALERAJ

ZAGREB

Komisija za gorskou službu spašavanja Planinarskog saveza Hrvatske vodi registar izvještaja o svim akcijama spašavanja koje je obavila ili je u njima sudjelovala ova Služba. Prve zabilježene akcije u arhivi potječe još iz 1939, dakle iz doba prije formalnog osnutka Službe 1950. godine, a ukupno ih je do sada zabilježeno preko 2000. Ovi dragocjeni podaci osnova su za raznovrsne stručne spasavalacke analize, prvenstveno zato da se uoče razlozi i pravilnosti u nastanku nesreća, kako bi se one lakše mogle izbjegći, a također u svrhu unapređivanja spasavalackog rada.

Za ovaj prikaz odabrani su izvještaji o alpinističkim nesrećama odnosno akcijama u posljednjih 11 godina (1975—1985). Rasporedni podaci iskoristeni su da se pokaže kakve su ozljede prouzročene u ovim nesrećama a uz to još neke okolnosti nesreća. Treba spomenuti da su iz obrade isključeni izvještaji onih stijenskih akcija u kojima nije bilo ozljeda (na primjer nemogućnost samostalnog izlaska iz stijene) a također i one gdje se nije radio o penjačkim usponima (npr. samoubojstva ili drugo). Također treba znati da ovo ne predstavlja potpun prikaz nesreća penjača iz Hrvatske, a i to da je na teritoriju Republike bilo penjačkih nesreća i akcija u kojima nije sudjelovala GSS PSH.

Od 1975. do 1985. GSS PSH intervenirala je kod ukupno 37 alpinističkih nesreća s ozljedama (tablica 1).

Tablica 1. AKCIJE GSS PSH PRI ALPINISTIČKIM NESREĆAMA

God.	1975	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	ukupno
Broj	6	6	4	3	1	4	2	5	3	2	1	37

Najveći broj nesreća bio je u Anića kuku (7), slijede Mosor (5), Klek (4), Kozjak (2), Biokovo (2) te Troglav, Kuželska stijena i Risnjak s po jednom.

Izvan naše Republike akcije su bile na Nošaku u Hindukušu (3), Brani u Kamniškim Alpama (3), Mont Blancu (3), Aconcagui u Andama (2), Pisang Peaku u Himalajama (2), Pamirskom platou (1) i gorju Rocky Mountains (1).

Od 37 ovdje registriranih nesreća 8 je bilo sa smrtnim ishodom.

Kakve su ozljede ili oštećenja nastala u ovim nesrećama? Tablica 2 pokazuje njihove odnose s obzirom na zahvaćene dijelove tijela, a tablica 3 podrobnejše govori o vrstama i osobinama ozljeda.

Tablica 2. Razmještaj alpinističkih ozljeda

Mjesto ozljede	Broj
glava	23
noge	13
ruke	4
kralješnica	4
rameni pojasi	2
unutrašnji organi	2

Vidi se da su najčešće bile ozljede glave (23 od 37 ili 62%), zatim nogu pa ruku.

Tablica 3. Vrste i učestalost ozljeda i stanja

Područje	Ozljeda	Broj
Glava	prelom baze lubanje izbijeni zubi sunčano sljeplilo pomak očne jabučice prelom donje čeljusti otrgnuće uha kontuzija nosa razne druge ozljede	4 4 2 1 1 1 1 8
Noge	prelom potkoljenice druge ozljede prelom stopala kontuzija pete smrzavanje, amputacije	7 3 (1 crush ozljeda) 1 1 1
Ruke, rameni pojasi	prelom podlaktice prelom prsta, šake kontuzija ramena druge razne ozljede	2 2 2 5 (2 opekatine)
Kralješnica i zdjelica	kontuzija kralješnice lom zdjelice	4 1
Ostalo	visinska bolest iscrpjenos krvarenje upala pluća	3 (2 visinska plućna edema) 1 1 1

Od 8 smrtnih nesreća za jednu nema točnih podataka (navode se mnogostrukе ozljede). Od preostalih 7 kod 6 se radi o ozljedama glave (4 preloma baze lubanje, zatim otvorene teške frakture i nagnjećenja mozga).

Okolnosti pod kojima su se dogodile smrte nesreće pokazuju da se u većini slučajeva (5 od 8) radilo o penjaču pojedincu (solo penjač), u 2 primjera smrtno je stradao prvi penjač u navezu, a jedan je slučaj istovremenog kretanja u navezu.

Iz ove kratke analize, usprkos nepotpunitosti podataka o kojoj je bilo govora u uvodu, mogu se izvući neki zaključci.

Nesreće se događaju u svim stijenama u Hrvatskoj u kojima se penje, najviše ih je u Anića kuku.

Najčešće penjačke ozljede su ozljede glave, zatim nogu pa ruku. Kod ozljeda nogu najbrojniji su prelomi potkoljenice.

Kod smrtnih nesreća u većini (6 od 8) radi se o ozljedama glave, najčešće o prelomu baze lubanje (4).

Solo penjanje je znatno opasnije od ispravnog penjanja u navezu.

Na kraju izvest ćemo mali pokušaj procjene rizika odnosno vjerojatnosti nesreće pri penjačkom usponu. Uz pretpostavku da je na područjima gdje je djelovala GSS PSH (stijene Hrvatske i druga gorja koja su posjećivali alpinisti iz Hrvatske) u promatranom razdoblju izvedeno oko 10.000 uspona, onda je vjerojatnost nesreće s ozljedama nekoliko promila (37 : 10.000). Iako je to mala vjerojatnost, a za smrtnе nesreće još i manja (ispod 1:1000), dužnost je GSS-a i svih drugih sudionika u alpinističkoj aktivnosti, počam od osnovnog školovanja do ekspedicija, da se maksimalno založe da se broj nesreća još smanji jer niti jedan alpinistički uspon ili uspjeh nije vrijedan više od zdravlja ili života.

Akcije spašavanja GSS PSH u 1984. godini

Dr. BORISLAV ALERAJ

ZAGREB

Prema evidenciji Komisije za GSS PS Hrvatske u 1984. Služba je intervenirala ukupno 40 puta (nedostaju podaci za stanice Rijeka i Zadar). U 22 slučaja radilo se o intervencijama na uređenim skijalištima, u 12 o planinarskim nesrećama a u 6 o pomoći

kod elementarnih nepogoda, pomoći bolesnicima u teško pristupačnim selima i dr. U sljedeće dvije tablice prikazani su podaci o intervencijama na uređenim skijalištima i u planinskim nesrećama.

Tablica 2. INTERVENCIJE GSS PSH KOD

Datum	Inicijali	Spol	Dob	Prebivalište	Član PD	Mjesto nesreće
3. I	H. R.	ž	14	Zagreb	Ne	Oštре blizu Šoćeve kuće
15. I	M. V.	ž	42	Split	PD Mosor	Mosor (Zgrade)
5. III	L. M. D. C.	m m	?	Zagreb	PD Zagreb	Matić poljana, Plana
6. III	?	ž	?	?	?	Mosor
6. III	?	ž	?	?	?	Mosor
6. III	?	ž	?	?	?	Mosor
6. III	?	ž	?	?	?	Mosor
13. III	B. I.	m	23	Split	AO PD Mosor	Mosor
22. VII	B. R.	ž	55	Split	PD Mosor	Mosor
?. VIII	A. D. L.	m	?	Nepal	Serpa	Pisang Peak
8. IX	S. E.	m	26	Split	SO PD Mosor	Biokovo, jama »Stara škola«
25. IX	I. I.	m	68	Zagreb	PD Medvednica	Biokovo

Tablica 1. INTERVENCIJE GSS PSH NA UREĐENIM SKIJALIŠTIMA 1984. GODINE

Inicijali	Dob	Spol	Ozljeda	Pribivalište	Clan PD
SIJEČANJ P. A. Ž. N. M.	18 14	ž m	Skijalište Medvednica — osigurava Stanica Zagreb rana na čelu i arkadi kontuzija glave, nesvijest (smrtni ishod u bolnicu)	Zagreb Zagreb Zagreb	Ne Ne
VELJAČA F. J. L. A.	16 46	m ž	rezna rana na zatiljku prelom potkoljenice	Zagreb Zagreb	Ne Ne
OŽUJAK M. D. D. D.	25 ?	m m	porezotina palca ruke, jako krvarenje kompliciran prelom potkoljenice	Zagreb Zagreb	Ne Ne
S. S. I. E. S. I.	22 41 6	m m m	kontuziona rana glave kontuzija ramena lom potkoljenice	Zagreb Zagreb Zagreb	Ne Ne Ne
SIJEĆANJ J. A.	17		Skijalište Petehovec — osigurava Stanica Delnice lom ključne kosti	Rijeka	?
SIJEĆANJ R. K. V. B.	?	ž m	Skijalište Begovo Razdolje — osigurava Stanica Delnice uganuće gležnja kontuzija nosa i lica	?	?
VELJAČA G. K.	?		lom ključne kosti	Ravna Gora	?
OZUJAK G. K. N. D. E. B. M. N. N. D. K. V. P. B. R. I. L. P.	12 23 10 13 38 8 31 21 ?	ž m m ž ž m m m m	Skijalište Platak — osigurava Stanica Rijeka uz pomoć članova drugih Stanica Izvještaj je nepotpun, samo prema izvještajima Stanice Delnice kontuzija glave, nesvijest porezotina glave lom potkoljenice uganuće koljena lom potkoljenice uganuće gležnja rana glave porezotina prsta ruke ubodna rana na čelu	Vodnjani Crikvenica Rijeka Rijeka Rijeka Rijeka Rijeka Kostrena Rijeka	? ? ? ? ? ? ? ? ?
Skijalište Rudnik — osigurava stanica Tršće Bez intervencija					
Skijalište Jezerce, Papuk — osigurava stanica Slavonska Požega Bez intervencija					

PLANINSKIH NESREĆA U 1984. GODINI

Ozljeda	Uzrok	Stanica GSS
prelom baze lubanje, nesvijest	poskliznuće na planinarskom putu i pad niz strminu	Samobor
lcm potkoljenice	poskliznuće na kosoj ploči	Split
potraga, bez ozljeda	nisu se vratili na vrijeme, obavještavanje nedostatno	Delnice
oderotine	pad pri planinarenju	Split
oderotine	pad pri planinarenju	Split
povraćanje, iscrpljenost	planinarenje	Split
iscrpljenost	planinarenje	Split
prelom?	pad pri penjanju	Split
opća slabost	srčane smetnje	Split
mnogostrukе ozljede glave, ruku i nogu, kontuzija kljčme	poskliznuće na snijegu i pad preko stjenovitog skoka	Zagreb
iščašenje kosti u stopalu	krivo stao, pad	Split
nestao, potraga bez uspjeha	odvojio se od grupe	Split

In memoriam

Dr. KUNO VIDRIĆ (1908—1987)

Pred kraj 1987. došla je tužna vijest iz Beograda, gdje je nakon duže i teške bolesti 22. prosinca preminuo još jedan romantik našeg planinarstva, naš dragi prijatelj Kuno.

Ta izuzetna osoba ostat će zauvijek zapisana u povijesti planinarstva naše zemlje, zbog svega što

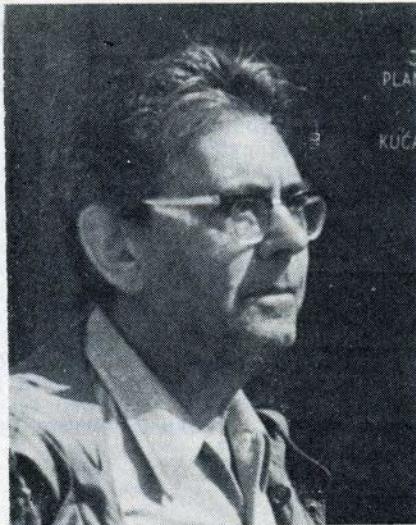
Radio se 8. svibnja 1908. u Sibeniku. Već kao dječak obilazio Samoborsko gorje i Medvednici. Kao student u Brnu uspije se na Moravske pianine i Tatre, da bi poslije obišao mnoge planine u Švicarskoj, Austriji, Italiji, Grčkoj i Francuskoj. Zaposljava se kao doktor veterine u Beogradu 1934., a već 1936. godine dolazi na planinu Tari, za koju će biti vezan kroz cijeli život. Na njoj pronađi nove planinarske staze i osobno ih označuje. Tako 1964. postavlja »Kružni planinarski put Tarom« i tiska »Vodič po planini Tari«. Nakon toga postavlja memorijalni put od Kadinače do planinarskog doma »Javor« na Kaluderskim barama, koji je njemu u zahvalnost nazvan »Kunov put«.

O planini Tari održao je brojna predavanja uz izvrsne diapozitive, te napisao brojne planinarske članke u »Našim planinama«, »Bilogorskom planinaru« (Koprivnica), »Planinaru« (Sis), »Planinarskom listu« (Rijeka), »NZL-u« (Rijeka) i drugim listovima, da bi sredinom 1987. objavio knjigu »Planinarskim stazama kroz Nacionalni park Tara« posvećenu Josipu Pančiću. Knjiga sadrži 80 stranica bogatog teksta sa slikama i crtežima, a tiskana je u 8000 primjeraka. Pisao je i preudio brojne planinarske članke za naše planinare.

Kao ljubitelj obilaženja planinarskih puteva i transverzala, obišao ih je više od pedeset te postigao sva tri stupnja »Planinar transverzalac«.

I u društvenoj planinarskoj djelatnosti bio je vrlo aktivan, kao inicijator planinarstva u Beogradu (nakon oslobođenja), funkcionar u Planinarskom savezu Srbije i predsjednik PD Slavija Beograd. Za svoj planinarski rad primio je zlatni znak priznanja Planinarskog saveza Beograda, PS Srbije i PSJ, te brojne diplome i zahvalnice.

Planinari iz Samobora (PD Tapet), Petrinja (PD Gavrilović), i Zagreba (PD INA-OKI, PD PTT-Slijeme i PD Željezničar) sjećaju ga se kao izvrsnog predavača po sadržajnim predavanjima uz izvrsne dijapoziće. Posebno ga se sjećaju planinari plani-

narske sekcije u Imunološkom zavodu (PD INA-OKI Zagreb), čiji je bio dugogodišnji član. S njima je odlazio na izlete, te obišao planinarski put »Kornati« i »Vis«. Nezabornavni su bili trenuci odmora, kada bi Kuno na svojstven način planinarima pričao svoje dogodovštine iz planina, recitirao stihove svojih brojnih pjesama ili odsvirao neku nam dragu melodiju na usnu harmoniku.

Nije zaboravio da dio svog planinarskog arhiva poslaje Muzeju PSH Samobor i Arivu ZPP-a u Ivanec.

To je skroman zapis o čovjeku za koga su planinarska organizacija bile značajan dio života. Stoga neka mu je velika hvala za sve što je učinio za planinarstvo uopće.

Dr Ignac Munjko

Alpinizam i ekspedicijonizam

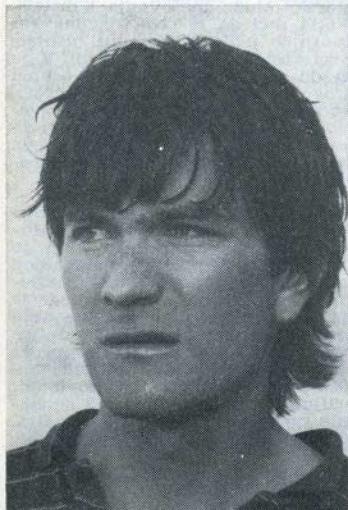
• Koliko je vrijedan jugoslavenski alpinizam? U Jugoslaviji ima malo ljudi koji se bave alpinizmom u omjeru s Austrijom, Italijom, Francuskom itd., ali imamo nekoliko odličnih alpinista. Potvrdili smo se u svim planinama svijeta. Kad su pitali Messnera koje su za njega najteže stijene, odgovorio je ovako. J. stijena Lhotsea, S. stijena Daulagirija, J. stijena Makalu, J. stijena Aconcague, stijena Cerro Torrea. A baš sve ove stijene su snavljali Jugoslaveni. U stijenu Lhotsea otisli su najbolji alpinisti Kukučka, Kurtyka, Messner, Uemura, imena koja su poznata svijetu, i Lhotse je pobijedio. Ovako je bilo i s Daulagirijem. Kad je Messner došao u J. stijenu Aconcague, kazao je da je ona za ludake. I onda donu četvorica Jugoslavena i ispenjuju ovu stijenu. Kad su bili Knez, Karo i Jeglić u Patagoniji, stranci su mogli samo čestitati za ovakvo brzo penjanje. Možemo biti ponosni i na Alpe. Kad je Knez za šest sati ispenjao Eiger, stranci su pričali jedino o Eigeru. Sokirani su bili i usponom Cesna u

Trilogiji, gdje je u isto vrijeme odustao Escoffier. Bio je na redu Profit. Zajedno s jakom ekipom brže je ispenjao tri problema nego Cesen, ali imao je helikopter, koji ga je s vrha odvezao do slijedeće stijene. A što će biti sada na redu, kad je solo ispenjan No sieste? Optet su ra redu Profit i Escoffier. Možda je i ovo trka za bolji plasman ili možda za novac, ali ako si najbolji, onda imaiš i novac. Zbog toga će i u alpinizmu biti kao u ostalom sportu. U Sloveniji imaju naši najbolji alpinisti sponzore, i to jednu u opremi (a ona je skupa, to zna svaki alpinist i planinar): Tomo Česen (Stubai, Edelweis, Slovenijašport), Srećo Rehberger (K 2-sport, Gorizia), Tadej Slabe (Avantura, Scarpa), Silvo Karo (Papi sport-Trst).

• Snimanje i alpinizam. U Kaliforniji je u septembru 1987. bio Matjaž Fištravec, koji je najuspješniji i najbolji alpinistički snimatelj u Jugoslaviji. Jedini je koji snima filmove o atrakcijama penjanja. Najveći uspjeh bio mu je film »Cerro Torre u Patagoniji« koji je dobio na prvom svjetskom

takmičenju takvog filma u Francuskoj prvu nagradu. Autorsku nagradu dobio i na festivalima u Trentu, Barceloni, Parizu, a viđeli su ga u Gracu, Beču i Ženevi. Drugi uspješni film bio je »Vertikale« u australskom Mount Arapiles, gdje je snimio uspon X stupnja, koji su izveli Slabe i Rehberger. Treći film bio je penjanje u Ospu, uspon IX stupnja. Sve ove filmove vidjeli smo i na TV Ljubljana. U septembru 1987. u Kaliforniji zajedno s Nušom Romih i Rehbergерom snimio je novi film »Četiri puta kroz X stupnje« (penjao Rehberger). Jugoslavija ima još nekoliko alpinista-kamermana, koji su snimali na ekspedicijama: Marian Manfreda, Aleš Kunaver, Stipe Božić, Stane Klemenc, Peter Podgornik, Mišo Jamnkar, Bogdan Biček, Marko Stremfeli. U Sloveniji ima alpinistički film tradiciju. Prvi slovenski film bio je »U kraljevstvu Zlatoroga«, slijedi Skalaški film »Triglavске strmine«. U Sfingi je TV Ljubljana snimila uspon kroz Obraz Sfinge, penjači Belak-Kunaver.

● **Tomo Česen:** 14 sati za prvo ponavljanje smjera No Siesta u Jorassesu. Česenovo prvo ponavljanje smjera No siesta u sjevernoj stijeni Grandes Jorassesa sigurno je najteži uspon u Alpama 1987. godine. Dana 28. septembra otisao je Chamonix, centar evropskog penjanja. U utorak počeo je s penjanjem u smjeru No siesta i znao što ga čeka. Smjer je vrlo opasan, ocjena VII, visoka ocjena za ovakvu stijenu visine 1200 metara, i još da je penje sam. Od

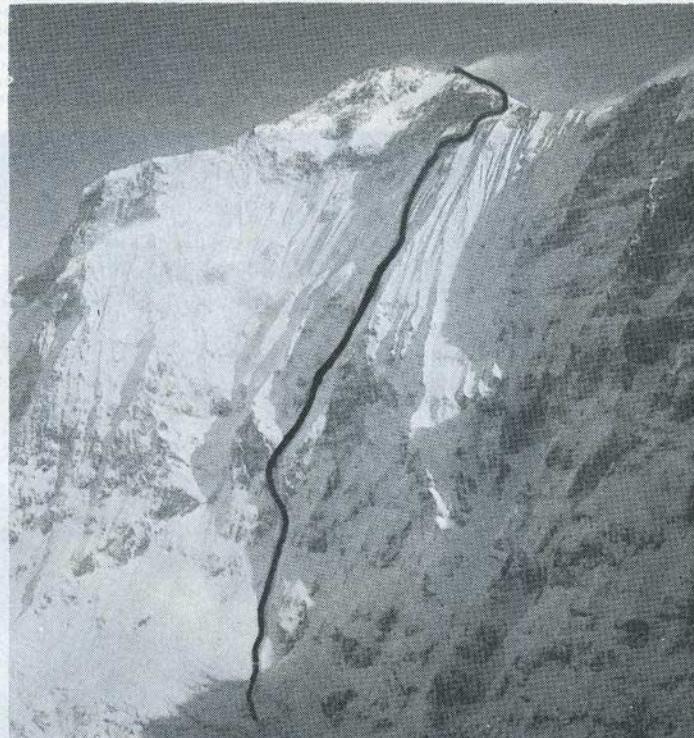
Slovenski penjač Tomo Česen

38 dužina bilo je samo nekoliko metara lakše, ostalo VI, VI+, i led preko 90 stupnjeva. K2 (prvosteni uspon). Trilogija u Eigeru. Matterhornu i Jorassesu laksi su nego No siesta. Kad se vratio u Chamonix, odmah su došli novinari, znali su što je ispenjao. Sa drugom, kod kojeg je spavao, duго u noć su pričali o penjanju. U četvrtak je Tomo opet otisao u planine. Za sedam sati je ispenjao Sjeverni kulaor u Druu (VI, 75°, 800 m). Sto bi bilo u Jorassesu još teže? Jedino smjer Patrick Gabbrou, koji je ispenjan za pet dana (VIII, A2, 90°). Ove godine bilo je previše snijega i bilo bi previše opasno, a možda će u zimi pokušati solo uspon, jer bi vo bilo fantastično — kaže Tomo Česen.

● Prva slovenska zimska himalajska ekspedicija uspjela. Ovo je bila već četvrta ekspedicija na Daulagiri (8167 m). Godine 1981. alpinisti Belak-Tratnik-Berčić ispenjali su Južnu stijenu do visine od 8000 m. Vrh nisu osvojili. Bio je to smjer najteži na ovu planinu. Druga ekspedicija otisla je 1985. da ispenje po istočnoj stijeni na vrh. Došla je do visine od 7600 m. U ekipi su bili Belak, Stremfeli, Tomazin i Kregar. Godine 1986. otisla dvojica, Belak-Kregar, i došla do 7800 m. Četvrta ekspedicija je imala četiri alpinista: Stane Belak, Pavle Kozjak, Iztok Tomazin i Marian Kregar. Decembra 1987. bio je ispunjen veliki cilj alpinista: na vrh

JUGOSLAVENI U STIJENI EL CAPITANA (YOSEMITE, SAD)

- 1973. Salathe (VI, A2, 1000 m), penjali: Nejc Zaplotnik i Janez Lončar
- 1973. Triple Direct (VI, A1, 1000 m), penjali: Miha Smolej i Janez Dovžan
- 1981. The Nose (VI, A2, 1000 m), penjali: Zlato Gantar i Franc Langerholc
- 1983. Prečeči strah (VII, A3+, 900 m), penjali: Lidija Painkiher i Igor Škamperle
- 1983. Cura Mura (VI, A2, 500 m), penjali: Knez, Painkiher i Škamperle (prv. uspon)
- 1983. Zmija (V+, A1, 500 m), Franček Knez i Wallocej (SAD) (prv. uspon)
- 1984. prv. uspon (VII, A4, 1000 m), Painkiher s alpinistom iz SAD
- 1984. Zodiac (VII, A3, 800 m), Painkiher s alpinistom iz SAD
- 1984. Shield (VII, A3+, 1000 m), Slavko Svetičić i Pavle Kozjak
- 1984. The Nose (VI, A2, 1000 m), Janez Marinčič i Darjo Durjava
- 1985. North America Wall (VII, A4, 1000 m), Slavko Svetičić i Pavle Kozjak
- 1986. Pacific Ocean Wall (VII, A5, 1000 m), Matjaž Ravhekar i Igor Jamnikar
- 1987. Triple Direct (VI, A1, 1000 m), Stipe Božić, Ivica Matković, Zdenko Mijanić
- 1987. Triple Direct (VI, A1, 1000 m), Brane Počkar, Miha Jensterle, Martin Palič
- 1987. Zodiac (VII, A3, 800 m), Silvo Černilogar, Mitja Loduca, Matjaž Ivanik.

Najteži pristup na vrh Daulagirija (8167 m): Belak-Tratnik-Berčić 1981. u alpskom stilu

Daulagirija (8167 m) došli su Iz-tok Tomazin (AO Tržič) i Marjan Kregar (AO Kamnik).

● **Alpskim stilom na Himalaju.** Prvi naš pokušaj u alpskom stilu bio je na Daulagiri godine 1981. Do tada su ovako penjali samo najbolji. Uspon na Gašerbrum I izveli su Messner i Habeler. Sada je s ovakvim penjanjem i Jugoslavija došla u sam vrh alpinizma. Klasični alpinizam je penjanje s 10 do 60 alpinista i uz pomoć šarpa. Ovakva ekspedicija ima više visinskih logora, koji služe za sve što treba za život. Put u stijeni se fiksira vrvima koje omogućavaju brz silaz u slučaju lošeg vremena. U ekspediciji je više grupa, koje izmjenično penju u stijeni ili se odmaraju u baznom logoru. Ovako se alpinisti prilagode visini, a više puta iznad 7500 metara imaju i boču za kisik. U ekspediciji je još liječnik i nekoliko stručnjaka. Zbog toga je ovakva ekspedicija sigurnija, a uspjeh veći. Sve ovo otpada kod alpskog stila. Svaka pomoć alpinistu koji je u stijeni otpada. Navez koji počne s penjanjem uopće se ne vraća u bazni logor, penje sve više i više, dok ne dode na vrh ili prođe kroz stijenu. Silaz u ovakvoj stijeni je nemoguć. Svaki alpinist sa sobom nosi opremu i hrana. Penjanje na Daulagiri bilo je sigurno naše najmučnije penjanje u Himalaji. Kad su momci došli kroz stijenu na 8000 m, bili su izmuceni do smrti. Nestalo im je hrane. Odbacili su šator i nešto opreme da bi što brže sišli. Voda Belak je odlučio da se vratre sa stijene, a do vrha je ostalo nekoliko sati penjanja. Počelo je i loše vrijeme. Silazili su po Japanskom grebenu i na oko 7600 m našli šator i kuhalo. Kuhalo je eksplodiralo i zapalilo

šator. Poslije sedam dana silaza bez hrane i vode došli su do zelenе trave i tu sreli dva turista. Oni su se uplasili za sudbinu trojice smrznutih i ponudili im svoju pomoć. Kad su skialki cipele, bili su šokirani, jer su imali sve prste crne. Kod Berčića prsti su bili toliko smrznuti da je nastupila gangrena, nije mogao ni da hoda, nego je jašio magarca, a bolje nije bilo ni s ostalom dvójicom. Nikad neću zaboraviti kad sam s drugovima bio poslije amputacije kod Berčića i vidi ove tužne dijapo pozitive. Na Gašerbrum II opet su alpskim stilom na vrh penjali Groselj-Kozjak-Stremfeli-Bišćek. Spomenimo i dva solo uspona na Broad Peak i Cenoven na K-2. Već u uspjeh, koji će u svijetu dobiti velik odjek je zimski uspon decembra 1987. na Daulagiri (8167 m). i to osobito zato što im je uspijelo samo četiri dana stići iz baznog logora do vrha Daulagirija. Velik uspjeh za osvajače Iztoka Tomazina i Marjana Kregara!

(Dare Božić)

● **Riječka užad osvaja svijet.** Novom proizvodu Riječke tvornice konopa (vidi NP 11-12, 1986, str. 203 i 5-6, 1987, str. 132), alpinističkom užetu »yucord« sve šire se otvaraju vrata u svijet. Uže je do sada prošlo kroz niz provjera kvalitete, a posljednja, koja je prošlog vikenda izvršena u Kranju pokazala je da je »yucord« ispunio sve zahtjeve kvalitete po međunarodnim normama U.I.A. (Međunarodne alpinističke komisije). Sto više, pokazalo se kvalitetnijem od užadi proizvedene u Austriji, koja je do sada bila vodeće kvalitete. Ovaj uspjeh i dozak kvalitete stručnjaka i radnika Riječke tvornice konopa otvorio je velike mogućnosti za prodror alpinističkog užeta u svijet. Njime

se Jugoslavija upisala u društvo svega četiri proizvođača alpinističke užadi u svijetu: Austrije, Švicarske, SR Njemačke i Francuske. U Rijeku su već stigle narudžbe iz Mađarske, SAD, SSSR-a, Bugarske i više zemalja Zapadne Europe, koje su čekale i na posljednji dokaz kvalitete riječkog užeta. U iščuoči godini se računa na izvoz »težak« 3 milijuna dolara, što će biti nekoliko puta više od ovogodišnjeg izvoza. Inače, ovu vrstu užadi Riječani već proizvode za potrebe naših planinara, JNA, Gorskog službe spašavanja i drugih. Valja reći da je stručnjacima ove tvornice jedinim u zemlji uspjelo proizvesti ovakvu vrst užadi, a da su do tehnologije došli na osnovi trogodišnjeg ispitivanja. U proizvodnji su potpuno neovisni o uvozu, što je korak dalje, a to i te kako cijene inozemni kupci za koje pouzdano uže skoro da i nema cijene.

● **Nova alpinistička nosiljka.** Dva britanska planinarska spasioca izumila su alpsku nosiljku koja je dva puta lakša od tradicionalnog može koristiti po liticama i stijenama. Dovoljno je jaka i uska, te se nama. Nosiljka ima skije na obje strane, konstruirane tako da se medusobno uklapaju. To pruža mogućnost da se tri do četiri nosiljke mogu staviti u helikopter ili prijevoznik automobila. Kad se nosila rašire do dužine od dva metra, može ih nositi i do desetero ljudi.

● **Lukić u IX stupnju.** Za 29. novembra 1987. Marko Lukić (18 godina) u prvom je pokušaju ispenjao jedan od najtežih uspona u Paklenici: Jenjavi smjer (VIII+; IX-); u Jurasovoj glavici prvi je slobodno ispenjao smjer Vrnitev odписанin (VIII-). U Italiji je penjao u Finala Ligure i ispenjao smjer Frak Zappa (IX).

Grandes Jorasses (s lijeva): Mrtvački prt, zimi 1986, solo, 4 sata; Walker, 1985, solo, 6 sati; Engleski, 1985, prvi solo uspon, 8 sati; No siesta, 1987, prvi uspon, solo, 14 sati

Planinarske kuće

• **Planinarska kuća na Oštarija-**ma je zatvorena. Veće grupe koje žele posjetiti ovaj dio Velebita trebaju se prethodno najaviti Planinarskom savezu Hrvatske gdje mogu preuzeti ključ (Zagreb, Kozarcova 22. tel. broj 448-774).

• **Zagorski planinarski domovi.** Dom na Kalniku je svakodnevno otvoren i potpuno opskrbljen. Ima centralno grijanje, deset dvo-krevetnih soba i jednu sobu sa skupnim ležajem za 16 osoba. Za prijave i informacije обратiti se na telefon 043/857-003 (Ana Radilek) ili pismo na adresu: 43267 Ore-hovec. Planinarska kuća na Cesargradskoj gori kod Klanjca je zatvorena. Za posjete prethodno

se javiti radnim danom od 7 do 14 sati na telefon 049/50-350 (Davorin Pleško) ili na 049/50-350 (Davorin Pogačić). Zatvoren je i planinarski dom »Anka Ivic« na Ravnoj gori, a za veće grupe planinara bit će otvoren uz prethodnu najavu na telefon 042/51-993 (Vlatka Horvat). Planinarski dom »Pusti duh« na Ravnoj gori nedavno je temeljito preuređen, tako da sada ima na prvom katu 4 prostorije sa 26 ležajevima. Stalno je otvoren a opskrbljen je samo pićem i napitcima. (J. Kopić)

• **Planinarski dom na Promini** otvoren je preko vikenda i u dane praznika. Dom ima kuhinju, veliku blagovaonu i 50 ležajeva u 6 soba. Opiskrbljen je samo pićem i napitcima. Prilazi domu su od

14 sati na telefon 049/50-162 (Ma-željezničke stanice Siverić 2 sata, od željezničke stanice Drniš 2 sata, a isto toliko i od autobusne stanice. Iz Drniša od traftostanice Kalun je 1,30 sati hoda, a moguće je doći i osobnim vozilom po dobro uređenoj 8 km dužoj makadamskoj cesti. Informacije od 7 do 15 sati na tel. 059-86-138, a od 15 sati na 86-535 (Tihomir Abramac). (J. Kopić)

• **Novi dom na Jankovcu** u Papuku, nakon požara starog doma, sa-graden je i otvoren u rekordnom roku. Sada je to jedan od najlepših planinarskih domova u Jugoslaviji. Dobro je opskrbljen i velikog je kapaciteta. U idućem broju slijedi ilustrirana reportaža.

Kamo na izlet

• Na Oštreu će u petak 15. travnja članovi PD »Željezničar« iz Zagreba položiti vijenac na poprsje Janka Gredelja kod planinarskog doma, a u povodu Dana željezničara. Zbor u 11 sati.

• Natjecanje »Janko Mišić«, tradičionalna masovna orijentacijska priredba, održava se u nedjelju 17. travnja. Start ujutro iz Samobora.

• Posjetite 9. memorijalni uspon na Saru! Planinarski klub »Ljuboten« Tetovo, organizira uspon

na Titov vrh (2747 m) 21. i 22. svibnja. Prihvati posjetilaca i svečano otvaranje 21., a uspon na vrh u nedjelju 22. svibnja.

• Susret planinara željezničara iz Hrvatske i Slovenije održava se u jednoj planini kod Celja 23-24. travnja. Pohod iz Zagreba organizira PD »Željezničar«, Trnjanska ulica 5b.

• 36. festival planinara u Trentu. U talijanskom gradu Trentu odr-

žava se od 1-7. svibnja 36. festival planinarskog filma. Rok za prijavu i predaju filma je 20. ožujka. Kao i svake godine, na ovom tradicionalnom festivalu bit će podijeljene nagrade za najbolje filme. Festival je postao mjesto okupljanja ne samo najboljih planinarskih snimatelja nego i penjačke elite svijeta. Obavijesti i prijave na: Uffici del Festival, Trento, Italija Via S. Croce 67, Centro S. Chiara.

Publicistika

• Knjiga o Ogulinu. U povodu 100 godina organiziranog šumarstva iz tiska je izšla knjiga za ljubitelje šuma, planina i prirode, a naslov joj je »Priroda i šumarstvo ogulinskog područja«. U knjizi su i poglavljia: kulturna baština ovog kraja, spomenici kulture, ljepote ogulinskog kraja. Posebno je obrađena planina Bjelolasica, lov i razvoj ogulinskog turizma.

(D. Mamula)

• Speleološki kalendar. Jamarski klub »Crni galeb« iz Prebolda izdao je zidni kalendar za 1988. godinu. Na dvadeset kolor fotografija predstavljen je jugoslovenski kras s površinskim i podzemnim oblicima. Cijena je 2300

dinara, a za narudbu iznad 50 komada 1800 dinara. Narudžbe slati na adresu: Jamarski klub Crni galeb, 63312 Prebold, 11/b ili na telefon 063/722-128 — Darko Naraglav. (J. Kopić)

• Planinarska karta Bjelashnice i Igmana u mjerilu 1:50.000 tiskana je u nakladi od 10.000 primjeraka i prodaje se po cijeni od 3500 din. Izdavač je PS BiH, a tiskao ju je Vojnogeografski institut u Beogradu. Po kvaliteti može se mjeriti s kartama istoga mjerila što ih izdaje Planinska zveza Slovenije u Ljubljani. Narudžbe se šalju na Republičku i Gajeve ulice.

PS BiH, Sarajevo, S. Milutinovića 10.

• Veliki geografski atlas Jugoslavije, izdanje Liber, Zagreb 1987, kapitalno je djelo ove vrste i jedinstven prikaz Jugoslavije. Planinari u njemu mogu naći mnogo korisnih podataka. Cijena je 75.000 dinara, a planinari sa članskom iskaznicom mogu ga dobiti s popustom od 40% u prodavaonici u Gajevu ul. 28.

• Planinarsku literaturu u Zagrebu prodaju sada dvije knjižare. Osim »Mladinske knjige« na Prešernovićevom trgu, sada je planinarskom literaturom opskrbljena i knjižara »Znanje« na uglu Trga Republike i Gajeve ulice.

Vijesti

• Savez planinarskih društava ZPP-a održao je 25. listopada redovno savjetovanje u planinarskom domu »Pusti duh« na Ravnoj gori. Prihvaćen je izvještaj sa Sletom planinara Hrvatskog zagorja koji je održan 27. rujna na Medvednici. Imenovana je komisija od tri člana koja će na sli-

jedećem savjetovanju podnijeti prijedloge za eventualne izmjene i dopune normativnih akata. Razmotrena je suradnja s Medudruštvenim odborom Zasavskih planinarskih društava iz SR Slovenije, pa je zaključeno da se održi zajednički sastanak obiju predsjedništva.

• Poginuo Čeh na Durmitoru. Dana 23. kolovoza, pri usponu skupine planinara iz Čehoslovačke na Bobotov kuk, odvojio se Pavel Čaldupká (31) iz Brna, napustio markirani stazu i otkliznuo u dubinu. Njegovo je tijelo helikopterom republičkog SUP-a prevezeno u Titograd.

• Konferencija Stanice vodiča Zagreb održana je 19. prosinca u planinarskom domu »Grafičar« na Medvednici. Prisutno je bilo 35 članova stанице, te gosti iz Mađarske, Otočca, Gospića i Rijeke. Ovo je bila izabrana konferencija tako da je izabran novo rukovodstvo Stanice. Za pročelnika je ponovo izabran Dragutin Kralj. Stanica je u ovoj godini postigla zapažene rezultate pa je na XIV zboru vodiča u Lici proglašena za najuspješniju stanicu vodiča u SRH za 1987. g. Najvrednijim članovima stанице predane su stručne knjige kao nagrade. Uručene su znake vodičima koji su položili sve ispite za vodiče i stekli naziv Vodič ljetnih pohoda. Ljubazni domaćini priredili su zajedničku večeru za sve prisutne, nakon čega je Zeljko Gobec prikazao film o IV Himalajskoj ekspediciji Planinarskog saveza Zagreba, u kojoj su bila i dva člana Stanice vodiča Zagreb.

(Darko Luš)

• Riječki planinari seniori. U sutoj 19. prosinca održali su planinari najstarije dobne skupine iz Rijeke svoj reizborni godišnji sastanak i to u Domu Lisića na obroncima Učke. Izvještaj o bogatoj aktivnosti sekcije seniora PD »Platak«, koja obuhvaća članove i drugih riječkih planinarskih organizacija, podnijela je prof. Katica Novak ističući da su izleti organizirani gotovo svakog vikenda, nekad i radnim danima, a dia-projekcije četvrtkom. Za jednogodišnji trud oko vodenja sekcije prisutni su drugarici Novak izrazili zahvalnost. Svesno je usvojen i njen prijedlog novog pročelnika sekcije Hermanna Zudića, koji je i do sada bio jedan od najangajiranijih vodiča izleta. Prisutni su prihvatali i prijedlog programa sekcije za 1988. Nakon sastanka slijedio je zajednički ručak a potom i mala veselica sa starogradskim i planinarskim pjesmama pod vodstvom Stefice Škočić. Ovom prilikom proslavljena je i 50. godišnjica planinarske i 55 godina skijaške aktivnosti inicijatora osnivača ove sekcije, velikog planinarskog entuzijasta Branka Lončara. (T. M., prof.)

• PD »Ravna gora« Varaždin. Članovi su u prosincu organizirali tradicionalni planinarski tjeđan. Općinsko sindikalno vijeće nam je ponovo ustupilo svoju ljepu dvoranu. Teme su privlačile već samim naslovima: Crteže s Kleka, Dolomit, Alpske razglednice, Olimp, Velebitski krš, »Tam kjer visoke so planine«. Uz izuzetno kvalitetne diapozitive, dobro odabranu glazbu i popratni tekst, brojnim prisutnim Varaždincima svih godišta, manje i više daleke planinske ljepote približili su predavači planinari: Z. Kereša, S. Forenbacher (Zagreb), M. Husak, V. Malasić, M. Turkalj, V. Horvat i M. Šincek.

(Mira Šincek, Varaždin)

• Susret slijepih planinara Jugoslavije na Medvednici. U organizaciji PD slijepih »Prijatelji planina« iz Zagreba je uz svesrdnu pomoć vodiča, članova Sekcije društvenih izleta PD »Zagreb -

matica«, 17. i 18. 10. 1987. na Medvjednici je održan susret slijepih planinara Jugoslavije. Ovom tradicionalnom susretu prisustvovali su predstavnici slijepih planinara Srbije, BiH te ovogodišnji domaćini, slijepi planinari iz Hrvatske. Nakon okupljanja u društvenim prostorijama PD slijepih »Prijatelji planina« (Draškovićeva 80) slijepi planinari sa svojim vodičima krenuli su u Gračane a odatle statom preko Adolfovca do doma na Puntjarki gdje je organiziran ručak i noćenje. U toku popodneva prošetali su se do novog Tomisavljevog doma i obišli ga. Veće i sljedeće dopodne iskoristili su za razmjenu iskustava o načinu planinarenja slijepih osoba, o pomoći vodiča i o zamisljivim turama. Posebna pažnja i najviše vremena posvećeno je dogovoru za proširenje planinarske aktivnosti slijepih osoba. Konstatirano je da je ovaj oblik rekreacije prihvatljiv za slijepce osobe i vrlo koristan za njihovu psihofizičku kondiciju, no zbog nedostatnog broja vodiča i nerazumijevanja u pojedinim sredinama, nije dovoljno zastupljen, a u pojedinim republikama ne postoji planinarska društva ili organizacije koje bi okupljale zainteresirane. Zadatok delegata ovog susreta je da u svojim sredinama nastoje uključiti što više slijepih u planinarska društva te da preko saveznih, republičkih i pokrajinskih organizacija slijepih porade na osnivanju planinarskih društava slijepih u onim republikama u kojima još ne postoje. Sljedeći slet slijepih planinara održat će se u maju 1988. a domaćini će biti slijepi planinari BiH preko Planinarske sekcije Sportskog društva »August Cesarc« iz Sarajeva. Susret je protekao u izuzetno drugarskoj atmosferi.

(Borka Dobrić i Đuro Priljeva)

• 6. planinarska škola PD »Slijeme«. Od 1. 4. do 31. 5. 1987. održalo je PD ptt »Slijeme« iz Zagreba već 6. po redu planinarsku školu. Program i troškove odobrio je Upravni odbor društva, a verificirala ga je Komisija za školovanje kadrova PSH. Letci kojima je propagirano održavanje škole dijeljeni su u srednjoskolskim obrazovnim centrima, visokoškolskim ustanovama i radnim organizacijama. Javnost je obaviještena i člankom u »Večernjem listu« i listu »PTT radnik« radne opt organizacije Zagreb. Ova akcija rezultirala je velikim odazivom tako da su organizatori imali problema s prostorom. Program je provoden prema planu i satnicu svake srijede i nedjelje. Srijedom su održavana predavanja, često preračena dijapozićima, a na nedjeljni izletima takoder je održan dio predavanja, preračen vježbama spašavanja, prve pomoci i alpinizma. Bilo je i težih uspona kako bi polaznici stekli pravu sliku o vlastitim sposobnostima, izdržljivosti i nošnjanju u takvim prilikama. Predavači su bili instruktori PSH i neki članovi ptt »Slijeme«, koji su bili i vodiči na svim izletima. Izleti su održavani uglavnom na Medvednici i Samoborskoj gorje, a završnji izlet, koji je bio dvodnevni, na Bićevo stijene. Školu je završilo 50 polaznika, a kao dokaz primili su diplome PSH. (Ladislav Janeš)

• RT — 20 godina. Na Zagradskom vrhu, jednoj od KT Riječke planinarske transverzale (RT), u nedjelju 27. rujna održana je planinarska svečanost u povodu 20. obljetnice RT (1967—1987). Proslavi je prisustvovalo oko 200 planinarki i planinara iz planinarskih društava Crikvenice, Opatije i Rijeke. Na Ravnom, planinskoj visoravni podno Zagradskog vrha, planinarsku kolonu dočekali su članovi Predsjedništva PD »Strilež« iz Crikvenice i pozdravili sudionike. Planinarke, obučene u narodnu nošnju Vinodola, počastile su planinare pićem i slijivama. Nakon kraće zadržavanja kolona je krenula na Zagradski vrh. Vrijedni »Striležani« ukrasili su vrh zastavama i vrlo ukusno dekorirali prostor zborišta kod gostonjice »Vagabund«. Na vrhuncu je tajnik OPS Rijeka pozdravio prisutne i iznio nekoliko crtica iz povijesti RT. Sestorici sudionika, koji su tog dana završili obilazak RT, podijeljene su spomen-zračne RT. Slijedio je spust na Ravno gdje je kod »Vagabunda« upriličena planinarska »veselica« uz tradicionalni gulaš à la Vagabund. U povratku je kolona srativala na očaravajući vidikovac »TITO« ponad usaničkog Bribira. Vidikovac je odlično odabran, prekrasan je pogled na Vinodol te otroke Kvarnera, Učku, Velebit — efektni finale proslave. Proslavi je prisutstvovao i idejni začetnik, a poslije i jedan od graditelja transverzale, Stanko Vičić. Svima prisutnima podijeljene su spomen-razglednice RT s jubilarnim pečatom.

(Miljenko Pavešić)

• Natjecanje za VI kup Jugoslavije održano je 17. i 18. listopada u okolini Ivanić Grada, a organizatori su bili PD »Prijatelj prirode« Ivanić Grad i POK »Maksimir« Zagreb. Natjecalo se u 12 kategorija, a prva mjestesa su osvojili: M-19/a Bojan Jevševar (Zabukovica), Z-18/a Dunja Uročić (Maksmir), M-43 Zlatko Smerke (Maksmir), M-35 Ivica Mesić (Vinor), M-18 Dinko Mihelić (Maksmir), M-16 Dejan Ilić (Javorak), Miriana Marchioti (Maksmir), Z-17 Ljilja Kobac (Stražilovo), Z-14 Jelena Jevremović (Beograd) i Z-12 Danijela Čeh (Rijeka).

• O Velebitu na radio Zagrebu. Radio Zagreb na svojem I. programu posvetio je 11. listopada 1987. godine više od pola sata planinarskoj tematiči odnosno životu na Velebitu. U emisiji »Svjeđočanstvo« reporter Radio Zagreba, Ivo Strahonja, vodio je razgovor s planinarem Tomislavom Duricem, koji je snimljen u Baškim Oštarijama proteklog ljeta. Bila je to prilika da se slušaoci Radio Zagreba upoznaju s planinarenjem, prirodnim i etnografskim značajkama dijela Velebita između Baških Oštarija i Bačić-kuka s posebnim naglaskom na nekadašnja naselja u Dabrima.

• Kupujem stare brojeve NP, po mogućnosti kompletna godišta, do 1987. Zivorad Pintorović, 1141 Ratar

EDICIJE KOJE MOŽETE KUPITI

KNJIGE I BROŠURE

- Željko Poljak: Planine Hrvatske, III. izdanje, din 4.000.—
- Željko Poljak: Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva, din 3.000.—
- Planinarska pjesmarica (36 pjesama s notama) din 1.500.—
- Jakša Kopić: Vodič po Medvednici, din 1.500.—
- Vlado Božić: Vodič kroz uredene špilje Hrvatske, din 500.—
- Borislav Aleraj: Klek, stijene, penjači, din 500.—
- Speleološki priručnik, I dio, din 500.—
- Planinarski dnevnik (s kalendarom i prostorom za bilješke i otiskivanje žigova), din 1.000.—
- Kuće i domovi u Bosni i Hercegovini, din 1.500.—
- Tumač zapisnika speleološkog istraživanja, din 500.—
- Zlatko Smerke: Stijene Jugoslavije I i II dio (1979), po din 2.500.—
- Zlatko Smerke: Stijene Hrvatske (1975), din 2.000.—
- Zlatko Smerke: Bijele i Samarske stijene (s kartom), din 2.000.—
- Foto-vodič Varaždin (s vodičem i kartama zagorskih planina) din 4.000.—

KOLOR RAZGLEDNICE

- Četiri razglednice s motivima iz Velebita
- Horvatove stude na Medvednici
- Pećina Veternica na Medvednici, sve po din 1500.—

TRANSVERZALNI DNEVNICI

- Planine Jugoslavije din 1.000.—
- Po planinama SR Hrvatske din 1.000.—
- Velebitski planinarski put din 1.000.—
- Petrova gora — Bihać din 500.—

PLANINARSKE KARTE

- Medvednica 1:25000 din 1.500.—
- Sjeverni i srednji Velebit 1:50000 din 2.000.—
- Južni Velebit 1:50000 din 1.500.—
- Slavonsko gorje 1:50000 din 1.200.—
- Gorski kotar (Kapelski planinarski put) din 1.500.—

ZNAČKE I NALJEPNICE

- Serija od 7 značaka s velebitskim motivima (Zavižan, Rožanski kukovi, Paklenica, Vaganski vrh, Kozjak, Visočica, Tulove grede), četverobojne, plastificirane, din 200.— komad.
Za više od 5 komada rabat od 10%.
- Naljepnice s motivom Paklenice din 100.—

UVJETI PRODAJE

Ručna prodaja u poslovnici PSH, Zagreb, Kozarčeva 22, od 8—14 sati.

Narudžbe se primaju pismeno ili telefonom 448-774.

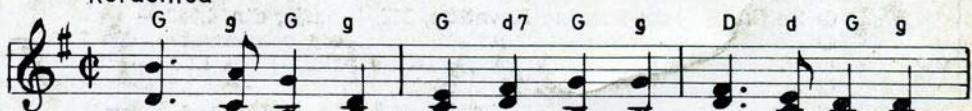
Edicije se šalju i pouzećem uz otkupninu, pri čemu se kupcu zaračunava trošak poštarine.

Za više od 5 komada odobrava se rabat od 20% (za značke 10%).

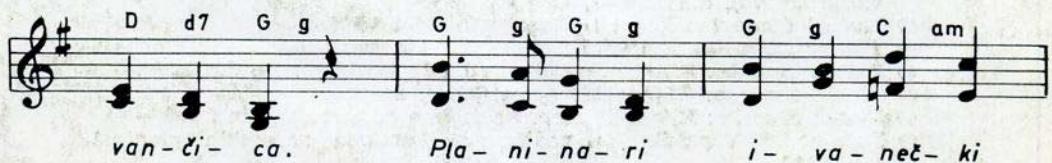
KORAČNICA IVANEČKIH PLANINARA

Tekst: Franjo Hrg
Koračnica

Glasba: Rudolf Rajter

Dra - ge su nam na - še go - re, mi - la nam l -

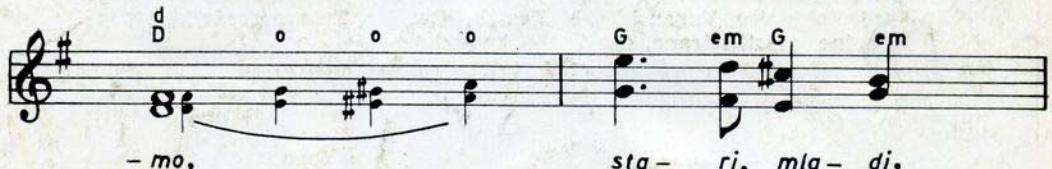
van - či - ca. Pla - ni - na - ri i - va - neč - ki
ve - se - li smo deč - ki. Kak i na - ši

sta - ri svi, i mi smo pra - vi Za - gor - ci.

Na pla-ni - ni i v'do - li - ni, gde se naj - de -

mo, sta - ri, mla - di,

., ru di, za - po - pev - ne - mo.

Da capo al Fine